

KOROŠKI

svižinar

GLASILO RAVENSKIH ŽELEZARJEV

Leto XIV.

Ravne na Koroškem, 25. aprila 1964.

Štev. 5-7

ŽIVEL

1.

MAJ

Zmagovit proizvod iz naših orodnih jekel

NAŠE IZHODIŠČE: VIŠJI ŽIVLJENJSKI STANDARD

POROČILO TOVARNIŠKEGA ODBORA SINDIKATA ŽELEZARNE RAVNE NA LETNI SKUPŠČINI

22. marca je v Domu železarjev zasedala redna letna skupščina tovarniškega sindikata. Delegati so bili polnoštevilno zbrani, kot gostje pa so ravenske železarje pozdravili Franc Leben od Republiške zveze sindikatov, Ivan Kamnik s strani okrajne zveze, Ivan Strmčnik od občinskega predstavništva ter zastopniki železarn Jesenice in Štore.

Zborovanje je začel predsednik sindikata železarjev Miha Ošlak, ki je po pozdravih in otvoritvenih formalnostih poročal oziroma predložil naslednje:

Tovarišice in tovariši!

Obdobje, ki nas loči od zadnjega rednega občnega zbora, je po času zelo kratko, vendar pa je bilo zelo dinamično in pomembno po dogodkih tako pri nas, kot v svetu.

Če hočemo konkretno oceniti naše delo v tem obdobju, moramo poseči malo nazaj in pri ocenjevanju upoštevati predvsem tiste osnovne cilje in naloge, ki smo si jih zadali na rednem letnem občnem zboru. Te naloge pa so bile naslednje:

— krepiti politično, demokratično in mobilizacijsko vlogo sindikata kot aktivnega činitelja v vsakodnevem družbenem dogajanju;

— zavzemati se za nadaljnji razvoj in izpopolnjevanje delavskega samoupravljanja, za poglobljanje neposredne socialistične demokracije in za utrjevanje še večjega vpliva neposrednih proizvajalcev;

— podpirati tako smer splošnodružbene in gospodarskega razvoja in take spremembe ter dopolnitve državnega in gospodarskega mehanizma in sistema, ki objektivno omogočajo, da se navedene naloge na osnovi subjektivnih sil realizirajo v čim širšem obsegu.

Vse to seveda niso samo naloge sindikatov, ampak so osnovne naloge vse naše

družbe, sindikati pa smo eden od teh faktorjev, ki prispevamo k uresničevanju teh nalog.

Ni namen tega poročila, dajati celotno sodbo o uspehu in neuspehu našega opravljenega dela v preteklem obdobju. Kajti najbolj objektivno sodbo lahko dajo le naši člani — proizvajalci. O posameznih uspehih in neuspehih, težavah in problemih, ki smo jih srečevali in premagali v našem delu, pa bo morala spregovoriti naša delovna skupščina.

Smatramo, da se je okrepila politično-demokratična in mobilizacijska vloga sindikatov. Smatramo, da je bil sindikat eden od tistih faktorjev, ki se je zavzemal za nadaljnji razvoj in poglobljanje delavskega samoupravljanja, dosežen je bil precejšen napredek pri nagrajevanju po delu oziroma pri delitvi dohodka, kljub temu, da se zavedamo, da ravno na tem področju čaka na nas največ dela tudi še v bodoče. V pravilniku o delitvi osebnih dohodkov imamo še vedno v veljavi sistem plačevanja po službenih letih, ki je v popolnem nasprotju z našimi socialističnimi načeli plačevanja po delu. Že lanskoletna skupščina je o tem spregovorila svoje, a ostalo je še vedno po starem.

Preden bi spregovorili o naših nalogah, se mi zdi potrebno omeniti še nekaj o družbeni vlogi sindikatov, gledano z načelnih vidikov. Kajti samo na osnovi načelno pravilno opredeljenega položaja sindikatov je možno tudi pravilno delati. Sindikati so obrnjeni k osnovnim in nadaljnjim družbeno ekonomskim problemom današnjega časa. Vsako zoževanje dejavnosti sindikatov na eno ali drugo področje bi pomenilo, da odtegujemo en del neposrednih delavsko proizvajalnih sil od centralnih problemov naše skupnosti.

Da bi se izognili takim pojmovanjem, da je sindikat pač samo zaradi potrebe in naše

družbene ureditve, zagovornik in zaščitnik delavskih pravic, izvajalec raznovrstnih akcij, tolmač raznih pravilnikov in aktov, moramo svoje delovanje prilagoditi predvsem naslednjemu spoznanju:

— družbeno ekonomske spremembe, ki se dogajajo tako v individualnem proizvodjalcu, kakor tudi v kolektivu, je treba upoštevati. Otroška doba delavskega samoupravljanja je končana, proizvajalci zahtevajo vedno jasnejše pokazatelje in obrazložitve, zahtevajo, da se pripombe upoštevajo, jasno pa je, da se dogajajo še zmote in napake, ki pa so za vsako mladostno dinamiko neizbežne.

— Le če bomo vsi izhajali iz stališča proizvajalca in se zavedali, da so vsi enakopravni člani naše delovne skupnosti, naši zakoni, sklepi, in veljajo pravilniki za vse enako od onega, ki dela za strojem v mehanični delavnici, v livni jami, v topilnici, v gradbenem oddelku, predelavca — mojstra, do obratovodje — šefa sklopov itd. Ko se bodo vsi ti zavedali, da je potrebno upoštevati mnenje proizvajalcev, se ne bo dogajalo kot doslej, da je kaznovano večje število ljudi brez kakršne koli obrazložitve — da se prestavlja ljudi na nižja delovna mesta itd., ne da bi se jim obrazložilo zakaj, niti se ne smatra za potrebno, da bi o tem razpravljali ODS.

Jasno pa je, da to ne pomeni, da vsi enako odgovarjamo za pomanjkljivosti in napake iz tega ali onega področja in smatramo, da je ravno tega še preveč, kajti ko govorimo o delitvi osebnih dohodkov, najdemo vse mogoče razlage o odgovornosti tega ali onega na tem ali onem delovnem mestu, kadar pa gre za odgovornost, bi leto najraje prenesli na posamezne organe ali na vse proizvajalce in preredko kličemo na odgovornost tistega, ki je dejansko povzročitelj posameznih pomanjkljivosti.

Menim, da ne bo odveč, če na tem mestu poudarim, da prevečkrat iščemo vzroke za posamezne napake tam, kjer jih sploh ni, in premalo delamo analize, kako izkoriščamo proizvodne zmogljivosti, odpravljamo ozka grla, znižujemo izmeček, razporejamo delovno silo, znižujemo stroške poslovanja itd. Znamo sicer prikazati, kakšne zmogljivosti dajejo enaka osnovna sredstva drugod v svetu, ne znamo pa povedati, zakaj to pri nas ne gre.

Enako vprašanje kot tu se nam postavlja tudi pri delitvi osebnih dohodkov; ugotavljamo močno fluktuacijo delovne sile z določenih delovnih mest oziroma obratov, se dogovarjamo z drugimi podjetji, da naj bi ne sprejemala delovne sile od nas. Toda rešitve v tem ne bomo našli, če ne bomo spreminili odnosa nagrajevanja v korist fizičnih delavcev, s čimer pa ne smatramo, da morajo osebni dohodki umskih delavcev upadati. Vendar pa ni nobene logike v tem, da mora biti strugar, ki je naredil ekonomsko šolo, bolje plačan kot oni, ki je ostal na delovnem mestu pri stroju. Isto se nam dogaja s ključavničarji, kovači, livarji, topilci, valjarji itd. Zato potem tudi ni čudno, če so nekateri mnenja, da je naša indu-

strijska šola prva stopnja za nadaljnje šolanje. To pa smo si ustvarili z našo politiko nagrajevanja in to delamo tudi sedaj z vsemi našimi dopolnilnimi nagradami — kot z dodatkom za neprekinjeno delo itd., pri čemer dostikrat izravnavamo to, kar smo skušali s ceniki del ustvariti. Mnenja smo, da je učinek dela največji tam, kjer človek vidi, kaj bo od dobro izdelanega komada ali tone tudi zaslužil, pri čemer pa je upoštevati pogoje, ki na to vplivajo.

Pri vsem tem pa ne smemo pozabiti na dejstva, da se poleg nas in okrog nas razvijajo druge gospodarske organizacije in dejavnosti, ki ravno tako zahtevajo dodatno delovno silo, in da že danes nastopa vprašanje, od kod dobiti moško delovno silo za potrebe naših obratov in da bo nujno več razmišljati, kje se da zaposliti ženska delovna sila, ki pa je je dovolj. Mnenje posameznikov, da v tem ni rešitve, ni točno, kajti z zaposlitvijo ženske delovne sile ne bi zaostrovali že tako perečega stanovanjskega vprašanja, izboljševali bi življenjski standard na področju kraja; potrebno je samo analizirati in ugotoviti, na katerih delovnih mestih bi bilo možno zaposliti ženske, ne pa samo ugotavljati, da to ni mogoče. Napačno bi bilo tudi trditi, da se na tem nič ne dela, vendar se nam lahko zgodi, da nam bo v letnih mesecih tako primanjkovalo ljudi in bomo prisiljeni izvajati premestitve, če bomo hoteli, da bodo vsi agregati nemoteno obratovali.

V par vrsticah bi se želel dotakniti še fluktuacije delovne sile v preteklem obdobju. V letu 1963 smo sprejeli v delovno razmerje 558 delavcev, kar pomeni, da je na novo sklenil delovno razmerje vsak peti delavec. Odšlo jih je iz našega podjetja 309 ali vsak deveti. V odstotkih izračunano pa smo sprejeli 19 % novih ljudi, odšlo pa jih je od nas 10,4 %. V povprečju ta številka niti ne bi bila tako huda, vendar pa vemo, da tu posamezni obrati močno izstopajo in da se je stanje delno ustalilo šele zadnje mesece v letu, kar pomeni, da bo fluktuacija izredno močna zopet v poletnih mesecih, in to predvsem v topilnici, kovačnici, valjarni itd. S tem hočemo poudariti samo to, da je nujno potrebno razmišljati, kaj bi bilo v preprečitev fluktuacije ukreniti, da bi se stanje nasploh izboljšalo, kajti v odnosu na predlansko leto je fluktuacija porastla za ca. 3,5 %.

Pri vsem tem smatramo, da je naloga organov upravljanja, da na svojih zasedanjih večkrat analizirajo vzroke in obravnavajo priporočila, ki jih dajejo proizvajalci, tako glede pogojev dela, stanovanjskega vprašanja, medsebojnih odnosov, osebnih dohodkov na posameznih delovnih mestih. Neurejenost teh vprašanj namreč v večini primerov povzroča iskanje drugih delovnih mest v samem podjetju ali pa odhod iz podjetja.

Vzporedno s tem bi želel nadaljevati še vprašanje izobraževanja in štipendiranja. Na eni strani imamo namreč do precejšnjih podrobnosti obdelane investicijske plane in programe, predvidevamo porast proizvodnje, na drugi strani pa rešujemo vprašanje izobraževanja včasih v zadnjih trenutkih.

Preko našega izobraževalnega centra se je lansko leto izpopolnjevalo preko 800 delavcev, če upoštevamo vse od srednje tehnične šole do uvajalnih seminarjev novo sprejetih delavcev.

Predsednik zveznega izvršnega sveta

PETAR STAMBOLIČ NA RAVNAH

Predsednik ZIS je tedaj obiskal nekaj podjetij in ustanov v slovenski republiki, 1. marca pa je prispel z visokim spremstvom tudi na železarske Ravne.

Med obhodom po obratih in potem na razgovoru v Domu železarjev se je podrobno zanimal za tehniko in gospodarjenje podjetja. Predstavniki železarne so predsedniku in visokemu spremstvu povedali predvsem o prizadevanju, o doseženih rezultatih kolektiva ter o svetlobah in načrtovanju za izpopolnitev tovarne plemenitih jekel, potem pa seveda tudi o električni, vodni in premogarski krizi, ki duši uspehe prav v teh mesecih.

Predsednik je pred odhodom dejal, da je vesel, ker je imel priložnost obiskati Koroško, posebno pa še ravensko železarno. »Povsod sem opazil optimizem in polet,« je nadaljeval predsednik zveznega izvršnega sveta. »To velja prav za vsa področja vašega ustvarjanja. Ta ugotovitev pa gotovo velja tudi za Maribor in vso Štajersko. Menim, da ni več ovir, ki bi preprečevale naš nagli družbeni in gospodarski razvoj,« je končal predsednik Stambolič.

Za obisk tako zainteresirane bližine in spodbud smo hvaležni vsi železarji. Naj kar povemo, da je npr. celo premog že naslednji dan lažje stekel.

Ob jeklarni

Srednjo tehnično šolo — strojni oddelek — je končalo 31 slušateljev iz Železarne Ravne, 19 pa jih še ni opravilo zagovora diplomske naloge.

Organizirani pa so bili med letom sledeči tečajji: seminar za člane DS in ODS, ki ga je obiskovalo 105 članov; seminar za tehnične sekretarje ODS, ki se ga je udeležilo 11 članov; seminar iz varnosti pri delu je obiskovalo 29 električarjev; redni in hitri žerjavovodski tečaj je končalo 41 tečajnikov, priučevalne tečaje za ključavničarje, strugarje, kovače, valjarje, žagarje in brusilce, ki so trajali od enega do treh mesecev, je končalo 55 tečajnikov.

Izveden je bil tečaj za pridobivanje kvalifikacije za premikače, ki ga je zaključilo in si pridobilo s tem kvalifikacijo 7 delavcev. Za vse novo sprejete člane kolektiva je bilo izvedenih 16 dvodnevni uvajalnih seminarjev, ki se jih je udeležilo skupaj 516 novo sprejetih, poleg tega je 37 novo sprejetih članov kolektiva absolviralo sedemdnevni uvajalni tečaj.

Prvi letnik srednje tehniške šole obiskuje sedaj 36 članov kolektiva.

Na šolah izven našega izobraževalnega centra imamo na fakultetah 27 štipendistov, na višjih šolah 8, na srednjih šolah 14 ali skupaj 49, poleg tega za pridobivanje kvalifikacije nadaljnjih 8 učencev.

Navedena številka nam takoj zastavlja vprašanje, ali to ustreza in zadostuje potrebam našega podjetja v takem razvoju. Brez dvoma bo tu treba napraviti še več in v to področje investirati več sredstev. Predvsem pa sem mnenja, da sedanje povečanje sredstev za vzgojo kadrov od 1 na 2,5 % od osebnega dohodka daje možnost za boljše urejanje kadrovske politike, pri čemer pa ne smemo prezreti, da je nujno čimprej urediti vprašanje višine štipendij, kajti pri sedanjem sistemu in višini nastopa vprašanje, kdo in kako lahko posamezniki študirajo in živijo, kolikor nimajo drugih dohodkov kot štipendije.

Delavsko samoupravljanje in organi upravljanja naše delovne skupnosti:

Pri analiziranju dela organov upravljanja ni naš namen, da bi skozi povečevalno steklo ugotavljali napake ali pomanjkljivosti, ki so se dogajale, temveč da objektivno presodimo dosedanje dejavnost, da skušamo izpopolniti tiste vrzeli, ki se pojavljajo, in jih je potrebno izpopolnjevati. Naš osnovni cilj mora biti v tem, da na vseh področjih upoštevamo hotenja proizvajalcev in da jim tudi odkrito odgovorjamo, kolikor se njihova hotenja ne dajo takoj izvajati. Na lanskeletni redni skupščini smo obravnavali DS podjetja, ODS in funkcijo EE, pri čemer smo sicer nakazali, da bo do polne afirmacije le-teh potrebno daljše obdobje, ki ni odvisno samo od zavesti upravljalcev, temveč tudi od zmogljivosti raznih služb v kolektivu, tako knjigovodske, analitske, ki bi na eni strani analizirale stroške poslovanja, izdelovale razne analize in jih v obratnem smislu posredovale EE.

V samem tem procesu dela pa se je pokazalo, da nismo v stanju vnaprej odrediti vseh momentov, ki nastopajo med letom, pa naj bo to planiranje, zagotovitev asortimenta, uvedba planskih cen, pomanjkanje energetskih virov, raznih remontov ali točna odreditev časa, ko bo katera od novih investicij dana v pogon.

Vzporedno s tem pa so nastajala vprašanja delitve sklada za osebne dohodke, pri katerih smo bili mnogokrat prisiljeni, da smo odstopali od prvotno predvidenih principov. Ne bi bilo prav, da bi nekdo smatral, da se je to dogajalo zaradi prikrivanja posameznih EE, temveč predvsem zaradi posameznih pogojev, ki so nastopali, oziroma premočnega odstopanja posameznih EE v osebnih dohodkih v odnosu na druge.

Že prej sem govoril, da naša notranja razdelitev osebnih dohodkov ni urejena in da to področje zahteva nenehno zasledovanje in izpopolnjevanje. Ni dovolj, da znamo prikazati povprečne osebne dohodke po EE ali za celo podjetje, nujno je — in to bi morali predvsem analizirati organi upravljanja — pod kakšnimi pogoji se ti osebni dohodki dosega in ali kriteriji za porast vplivajo na vse enako. Ne moremo se sprijazniti s tem, da mora biti za fizičnega delavca v vsakem trenutku merilo večja produktivnost ali večja norma, ko pa na drugi strani vemo, da posamezni obratni na sedanjih kapacitetah dosega v produktivnosti srednjeevropsko povprečje.

Drugo pa je vprašanje, s katerim se daleč premalo ukvarjamo, kje so namreč vzroki, da tega ne dosegamo povsod, ali pa, da imamo tako visok odstotek izmečka, ki pa ne nastaja vedno tam, kjer se ugotavlja. Premalo se analizirajo vzroki porasta proizvodnih stroškov. Če pa se to dela, se dela v večini primerov za celo EE ali največkrat za celo podjetje — lastne cene so še vedno neznanka za večino artiklov naše proizvodnje.

Pri formiranju EE in ODS smo bili mneneja, da bodo le-ti močno načenjali ta vprašanja, vendar je praksa pokazala, da temu ni tako. Na eni strani se vali krivda na nepopolne instrumente, ki bi točno prikazovali porabo tistih virov energije, ki se deli po ključu, to je plin, para, kisik itd., ki se pač na osnovi porabljenih surovin razbija na EE, na drugi strani pa trditev EE, da predvsem zaradi tega niso pravilno prikazani stroški poslovanja, ali so ti v porastu

ali v upadanju. Ravno tako je tudi pri razbijanju upravno prodajne režije.

Pri posameznih manjših EE se je porajalo vprašanje sklepčnosti in razprav na zasedanjih, tako da je nastalo vprašanje, kdo predstavlja ODS: ali proizvajalci ali operativni kader, pri čemer je treba pripomniti, da pa je del operativnega kadra, ki je delal za več EE, kot so priprave dela, obračuni, šefi sklopov — bili praktično izven organov upravljanja. Vprašanje sklepčnosti v zadnjem času nastopa tudi pri CDS, še bolj kot sklepčnost pa nam dajejo

Predsednik sindikata Miha Ošlak

misлити razprave po posameznih točkah. Na hitro bo nekdo trdil, da so poročila preveč komplicirano sestavljena ali pa, da material ni predhodno dan na vpogled. Vendar temu ni tako, kajti razprave po zasedanjih DSP v obratih so mnogo bolj živahne kakor na zasedanjih samih. To velja tudi za ODS. Pri vsem tem se nam vsiljuje vprašanje, kaj je temu vzrok, ali se morda premalo upoštevajo pripombe ali pa se gradivo ne preštudira.

Če obravnavamo vzporedno še predlog statuta, ki je bil sedaj v najaktivnejši fazi razprav in za kar lahko mirno trdimo, da je bilo zanimanje članov naše delovne skupnosti izrazito veliko in če analiziramo pripombe posameznikov kot tudi posameznih organizacij, ki so podane predvsem v smeri, ali bomo napisana določila tudi izvajali. Pri vsem tem takoj nastaja ena od naših osnovnih nalog, da na vseh področjih stremimo za tem, da napisana in sprejeta določila v našem delu tudi dosledno izvajamo, pa četudi niso vedno za vsakogar prijetna.

V predlogu statuta je bolj temeljito kot kdajkoli obdelano vprašanje organov upravljanja, njihove naloge in pravice. Podan je predlog, ki je v večini osvojen in ki predvideva skladno z organizacijsko

shemo podjetja le 5 delovnih enot z ODS in komisijami. V delovnih enotah samih pa bi se formirale obračunske enote s sveti obračunskih enot. Večji poudarek je dan zborom obračunskih enot, kjer lahko sleherni proizvajalec doprinaša svoj delež pri upravljanju in izraža svoje mnenje. Nimam namena na široko obravnavati statuta, ker smatram, da je bil dan v dovolj številni nakladi med člane kolektiva in da ima vsak možnost dati pripombe, ki jih bo komisija, preden bo dan v potrditev CDS, še obravnavala.

Tudi v preteklem letu je bilo veliko naših prizadevanj usmerjenih predvsem k cilju: dobro gospodariti.

Vse naše sindikalne podružnice so imele podobno kot sam tovarniški odbor na dnevnem redu večine svojih zasedanj stalno skrb za čim popolnejše izkoriščanje razpoložljivih kapacitet in s tem za povečanje produktivnosti ob kvalitetnejši proizvodnji.

PROIZVODNJA

Plod naših prizadevanj se kaže v naslednjih doseženih rezultatih proizvodnje:

V preteklem letu — 1963 smo dosegli 138.329 ton skupne proizvodnje, kar predstavlja do planske obveznosti, ki je bila postavljena v višini 160.050 ton — 86,4 %.

Istočasno pa predstavlja dosežena proizvodnja proti letu 1962, ko smo dosegli 117.355 ton skupne proizvodnje, 17,9 % več. Največji zaostanek za planom izkazuje valjarna zaradi zakasnitve investicijskih del, dalje kovačnica iz istega vzroka in pa topilnica. Tu je izpadla proizvodnja martinškega jekla, za katerega ni obstajala potreba glede na premik pričetka obratovanja nove valjarne.

Čeprav SM peč praktično ni bila v pogonu skozi vse leto, smo izdelali 21,5 % več jekla kot leta 1962, predvsem elektro jekla. To je bilo doseženo z vpeljavo neprekinjenega obratovanja od 6. junija dalje. V začetku je nastal padec produktivnosti zaradi vpeljave nove delovne sile in motnje na žerjavih, pozneje, zlasti v 4. kvartalu, je proizvodnja naraščala in je dosegla mesečno ca. 700 ton več kakor v povprečju I. polletja brez 4. izmene. K skupnemu uspehu so doprinesli še jeklo-livarna, ki je izdelala 22,2 % več litine kakor leta 1962, mehanična pa za 33,9 % več obdelanega blaga. Valjarna in kovačnica sta sicer zaradi premika v investicijski izgradnji zaostali za planskimi obvezami, vendar sta proti prejšnjemu letu tudi napredovali za 11,5 % oziroma 14,3 %.

Največji napredek je dosežen v 4. kvartalu, in sicer je porast 26,0 % proti lanskemu letu. Tu se pozna uvedba 4. izmene in pričetek obratovanja novih kapacitet v kovačnici (manipulator s pečmi in žerjavom 40 ton) ter srednja progla v novi valjarni.

Uspeh v proizvodnji bi bil lahko še večji, če ne bi imeli težav pri dobavi električne energije in pogonskega materiala. Tu omenjamo zlasti težave v oskrbi s premogom, ki so se pričele že konec oktobra, medtem ko je bilo pomanjkanje kisika skozi vse leto.

Pričakovali smo izboljšanje v 4. kvartalu z vključitvijo lastne kisikarne, vendar se je tudi tu gradnja zakasnila.

Največje težave pa nam je povzročalo pomanjkanje industrijske hladilne vode, in to zaradi tega, ker gravitacijski vodovod s Prevalj ni bil pravočasno dograjen. To je imelo za posledico izgubo proizvodnje zaradi pogostih izpadov na elektro talilnih agregatih ter delno zakasnitev obratovanja martinovke. Izpadi so nastali tudi v termični obdelavi — kalilnici in čistilnici, kar je vplivalo na izvrševanje pogodbenih obvez.

PRODUKTIVNOST

Produktivnost, merjena v količinski skupni proizvodnji proti letu 1962, je v porastu od 3,75 t/zap./mes. na 4,19 t/zap./mes. oziroma za 11,8 %.

Razen v vzmetarni, ki je imela najugodnejši sortiment (več kompletnih vzmeti kot v letu 1962), kažejo povečanje vsi obrati. Povečanje od 1,0 t/zap./mes. na 1,09 t/zap./mes. je nastopilo tudi v količinski blagovni proizvodnji podjetja proti letu 1962. Porast je torej za 9 %, kar ni povsem realna slika, ker moramo upoštevati visoko vrednejši asortiment, v katerega je vložena več dela.

Morda najbolj realno sliko povečanja produktivnosti nam kaže vrednostni pokazatelj, in sicer za 11,5 %. Pri povprečno 2753 zaposlenih se je dvignil bruto produkt na zaposlenega od 4,960 milij. din na 5,520 milij. din.

Po posameznih proizvodnih EE se je produktivnost povzpela v primerjavi z letom 1962, če ga vzamemo kot bazno leto z indeksom 100:

topilnica	103,6
livarna	123,2
valjarna	103,7
kovačnica	107,6
vzmetarna	96,6
mehanska del.	131,4

IZMEČEK

Še boljše uspehe v proizvodnji in proizvodnosti bi lahko beležili, če ne bi povečali neuspele proizvodnje v obliki izmečka. Ta je porasel za 6,2 %, kakor to prikazuje naslednji pregled:

Obrat	1962	1963	Indeks
Topilnica	4,0	3,78	94,5
Livarna	5,35	6,26	117,0
Valjarna	0,58	0,80	138,0
Kovačnica	1,61	2,34	145,0
Mehanska obdel.	0,47	0,38	80,8
Vzmetarna	0,04	0,21	—
Podjetje	2,59	2,75	106,2

Povečanje gre delno na račun objektivnih razlogov — slab vložek, slabo ognje-vzdržno gradivo, zaradi izpadov energije, hladilne vode, ozka grla pri žarenju in ohlajevanju — delno povečanje gre pa na račun nedoslednosti v izvajanju tehnoloških predpisov in še ne povsem osvojene tehnologije pri nekaterih kvalitetah. Na žalost je prav pri dražjih vrstah nastopilo to povečanje, zato je vrednostno izmeček dosti višji kot količinski.

REALIZACIJA

Posledica takšnega stanja so bile stalne intervencije in urgence naših kupcev. Da

Direktor Gregor Klančnik. Da, že devetnajst let uspešnega skupnega dela

bi rešili vsaj najkritičnejše materiale, smo bili često prisiljeni menjati proizvodne programe, kar je seveda kvarno vplivalo na potek same proizvodnje. Ob koncu leta nismo dobavili sledeče količine materiala po pogodbah za leto 1963:

— jeklolitina ca.	700 t
— valjani proizvodi ca.	2.500 t
— kovani proizvodi ca.	1.100 t
— brzorezno jeklo ca.	55 t
— obdelani odkovki ca.	700 t
— obdelani odlitki ca.	125 t
— industrijski noži ca.	27 t

Koncem leta 1962 je bil sprejet plan izvoza za leto 1963 v vrednosti 2.500.000 \$. Omenjeni plan je bil zaradi prezasedenosti proizvodnih kapacitet z naročili za domači trg v valjanem in kovanem materialu ter jekleni litini in pa delno zaradi premajhnega povpraševanja po naših končnih izdelkih v pnevmatskem, rezilnem in elomax-orodju v letu 1963 dvakrat rebalansiran.

Prvi rebalans plana izvoza je bil izvršen po sklepu delavskega sveta z dne 4. junija 1963 od 2.500.000 \$ na 2.200.000 \$, drugi rebalans pa je bil izvršen po sklepu upravnega odbora z dne 21. oktobra 1963 od 2.200.000 \$ na 1.750.000 \$.

Skupno dosežena prodaja naših proizvodov v letu 1963 je znašala 15,210 milij. din oziroma 15,027 milij. din, če odbijemo priznani kasaskonto. Proti planu za lansko leto smo dosegli 4,9 oziroma 3,6 % večjo realizacijo, kot smo se s planom obvezali. Proti letu 1962 pa je ta uspeh že znatno večji in znaša 17,4 % oziroma 16,5 %.

Ob skupni realizaciji v višini 15,027 milijonov din pa je bilo realizirano na zunanjem trgu 1,710 milij. ali 1,781.810 \$, kar predstavlja 11,5 % dosežene realizacije.

Ta uspeh pa je bil dosežen v višini 315 milij. din ali 18,5 % s konvertibilno valuto in 1,395 milij. din ali 81,5 % v devizah s klirinškega področja.

Potrebno je, da podjetje kot celota v prihodnje računa glede perspektivnega povečanja proizvodnih kapacitet na postopno

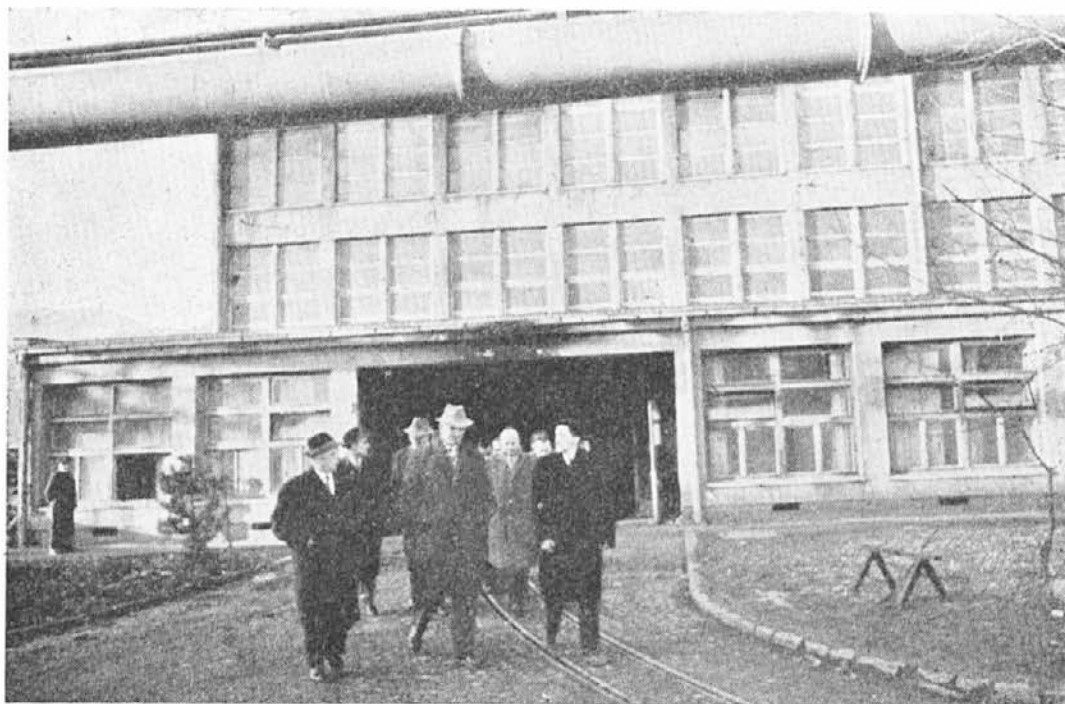
povečanje izvoza svojih izdelkov na zunanja tržišča, na katerih moramo obdržati kontinuiteto. Sedemletni plan proizvodnje in izvoza to jasno nakazuje, ter bo v prihodnjem in naslednjih letih potrebno za izvoz, kvaliteten premik izvoza in premik na konvertibilna področja imeti več posluha v izvrševanju pogodbenih obvez, tehnološke discipline in organizacije te plati naše dejavnosti. Posebno pa se bomo morali potruditi v izvozu takrat, ko bo prišlo do osamosvojitve v oskrbi deviznih sredstev za uvoz reprodukcijskega, pomožnega in ostalega potrošnega materiala, kar je v perspektivnem razvoju našega gospodarstva tudi že predvideno.

REZULTATI

Kot rezultat koordiniranega poslovanja vseh EE je podjetje kot celota doseglo naslednji finančni rezultat, ki je, ugotovljen na bazi plačane realizacije, takšen:

	milij. din
1. eksterna realizacija naših proizvodov	15.210
2. interna realizacija lastnih uslug	768
3. realizacija nabavljenega materiala	184
4. skupaj	16.162
5. kasaskonto	183
6. čista realizacija	15.979
7. terjatve na začetku leta 2,111 milij. din	
terjatve na koncu leta 1,923 milij. din	187
8. plačana realizacija	16.166
9. drugi dohodki	183
10. CELOTNI DOHODEK	16.349
11. poslovni stroški s prometnim davkom	11.433
12. DOHODEK	4.916

Razdelitev ostvarjenega dohodka med našo železarno in družbo pa je bila izvršena takole:

Se posnetek na prehodu iz čistilnice

Obisk predsednika zveznega izvršnega sveta, ki je vse razveselil, je končan. Tik pred izhodom iz tovarne

	1962	1963	indeks 1962 = 100
1. topilnica	40.834	45.944	112,5
2. livarna	37.903	42.675	112,6
3. valjarna	35.987	42.518	118,2
4. kovačnica	37.622	43.318	115,1
5. termična obdel.	37.245	42.072	113,0
6. meh. delavnica	36.047	40.618	112,7
7. vzmetarna	36.771	41.177	112,0
8. energ. obrati	39.326	45.228	115,0
9. strojni remont	38.784	44.561	114,9
10. elektro remont	39.523	45.748	115,8
11. gradb. remont	34.116	39.194	114,9
12. promet	35.273	39.829	112,9
13. OTKR	38.095	44.373	116,5
14. uprava	36.825	42.932	116,6
Povpr. želez.	37.285	42.669	114,4
15. Dom železarjev	23.403	28.700	122,8
16. IC	43.945	45.105	102,7

42-URNI DELOVNI TEDEN

Z mesecem junijem 1963 smo v naši železarni na podlagi predpriprav pristopili k postopnemu uvajanju skrajšanega delovnega časa. Po sklepu DS podjetja bomo v okviru možnosti uvajali skrajšani delovni teden najprej v težjih obratih, šele nato pa v lažjih obratih oziroma nazadnje tudi v administraciji.

Kot prvi obrat je bila na vrsti topilnica, kjer že delamo v skrajšanem delovnem tednu na osnovi uvedbe četrte izmene od 9. junija, lani. Temu obratu je sledila v mesecu septembru delno že težka kovačnica, kjer smo 42-urni delovni teden uvedli na 1800-tonski stiskalnici. Ravno tako so tudi nekatera mesta iz drugih obratov, ki so direktno vezana na delo teh obratov s skrajšanim delovnim tednom, uvedla 4. izmeno za nekatera svoja delovna mesta, kot so to dežurni električarji, stikalničarji ipd.

Glede na specifičnost proizvodnje v železarnah pri nas na skrajšanje delovnega časa ne moremo misliti drugače, kot da to uredimo z uvedbo 4. izmene, to je s pomočjo neprekinjenega obratovanja in na ta način omogočimo nadaljnje popolno izkoriščanje razpoložljivih kapacitet.

Ker pa uvedba 4. izmene zahteva dodatno delovno silo in s tem v zvezi dodatna stanovanja ter ostale objekte družbenega standarda, mi pri današnjem pomanjkanju sredstev ne moremo misliti na skorajšen prehod na 42-urni delovni teden v celotnem podjetju.

S pomočjo kreditov, potrebnih za stanovanjsko izgradnjo, poskušamo reševati tudi ta problem, vendar smo od republiškega stanovanjskega sklada dobili namesto zaprosenih 200 milij. din le 55 milij. din kredita.

Pri takšnem tempu izgradnje stanovanjskega fonda pa res ne moremo pričakovati, da bomo v predvidenem planu, t. j. v letošnjem letu vpeljali 4. izmeno oziroma skrajšani delovni čas v celi železarni.

Za letošnje gospodarsko leto smo smelo sprejeli povečane planske obveznosti, ki se kažejo v 43,7 % povečanju fizičnega obsega skupne proizvodnje, 48,2 % povečanju blagovne proizvodnje in 19,8 % povečanju realizacije. Vse to nam bo v prvi vrsti omogočila srednja proga nove valjarne, ki bo celoletno prvo polletje poskusno obratovala. Leto 1964 je istočasno tudi prvo leto novega 7-letnega perspektivnega plana razvoja naše železarne.

a) za splošno družbene potrebe	milij. din
	1,668
	ali 34 %
13. prispevek iz dohodka	737
14. prispevek od izrednega dohodka	424
15. prispevek v DIS PT	405
16. prispevek v skupne rezerve	83
17. prispevek za obnovo Skopja	19
b) za podjetje	3,248
	ali 66 %
18. in sicer za:	
— OD	2,217
— rezervni sklad	104
— poslovni sklad	544
— sklad skupne porabe	383

Zvezni sekretariat za delo, Centralni svet zveze sindikatov Jugoslavije in Zvez-

na gospodarska zbornica so z namenom, da bi pomagali gospodarskim organizacijam pri enotnem izkazovanju delovnih in poslovnih uspehov in s tem k izvajanju delitve po delu in nadaljnjemu razvoju delavskega samoupravljanja v skladu z navodilom o izvajanju načel za delitev čistega dohodka, dosegli sporazum o enotnih kazalcih poslovnega uspeha gospodarskih organizacij.

(Poročilo dalje navaja primerjave uspeha gospodarjenja v okviru naših železarn, na kar se bomo še povrnili ob obravnavi kazalcev poslovanja.)

OSEBNI DOHODKI

Skladno z doseženim poslovnim rezultatom so bili v preteklem letu doseženi po posameznih EE naslednji OD, ki jih primerjamo tudi s povprečjem leta 1962:

Po tem perspektivnem planu se bo, kot osnutek predvideva, povečala skupna proizvodnja do 1970. leta na 424.250 ton ali za 206,7 %, blagovna proizvodnja na 114.250 ton ali za 218 % ter realizacija na 39 milijard ali za 160 %.

Vse to povečanje pa temelji v glavnem na povečanju kapacitet, za katere bomo v tej sedemletni dobi potrošili 16.823,5 din.

Ob upoštevanju povečanja zaposlenih ljudi od 2753 v letu 1963 oziroma 2973 v letošnjem letu in na 3900 zaposlenih v 1970. letu, bomo povečali produktivnost, izraženo v tonah na moža in leto od 50,2 ton v letu 1963 na 66,8 ton v 1964. letu in 108,7 ton v letu 1970, kar predstavlja porast za 116,5 %.

Produktivnost, merjena v din dosežene realizacije na moža in leto, pa se bo povečala od 5.458 milij. din v letu 1963 na 6.060 milij. din v letu 1964 oziroma 10.000 milij. din v letu 1970, kar predstavlja porast za 83,2 %.

Ob istočasnem vlaganju v objekte družbenega standarda in prizadevanju vseh članov kolektiva bomo te naše obveze lahko tudi realizirali.

ORGANIZACIJSKO POROČILO

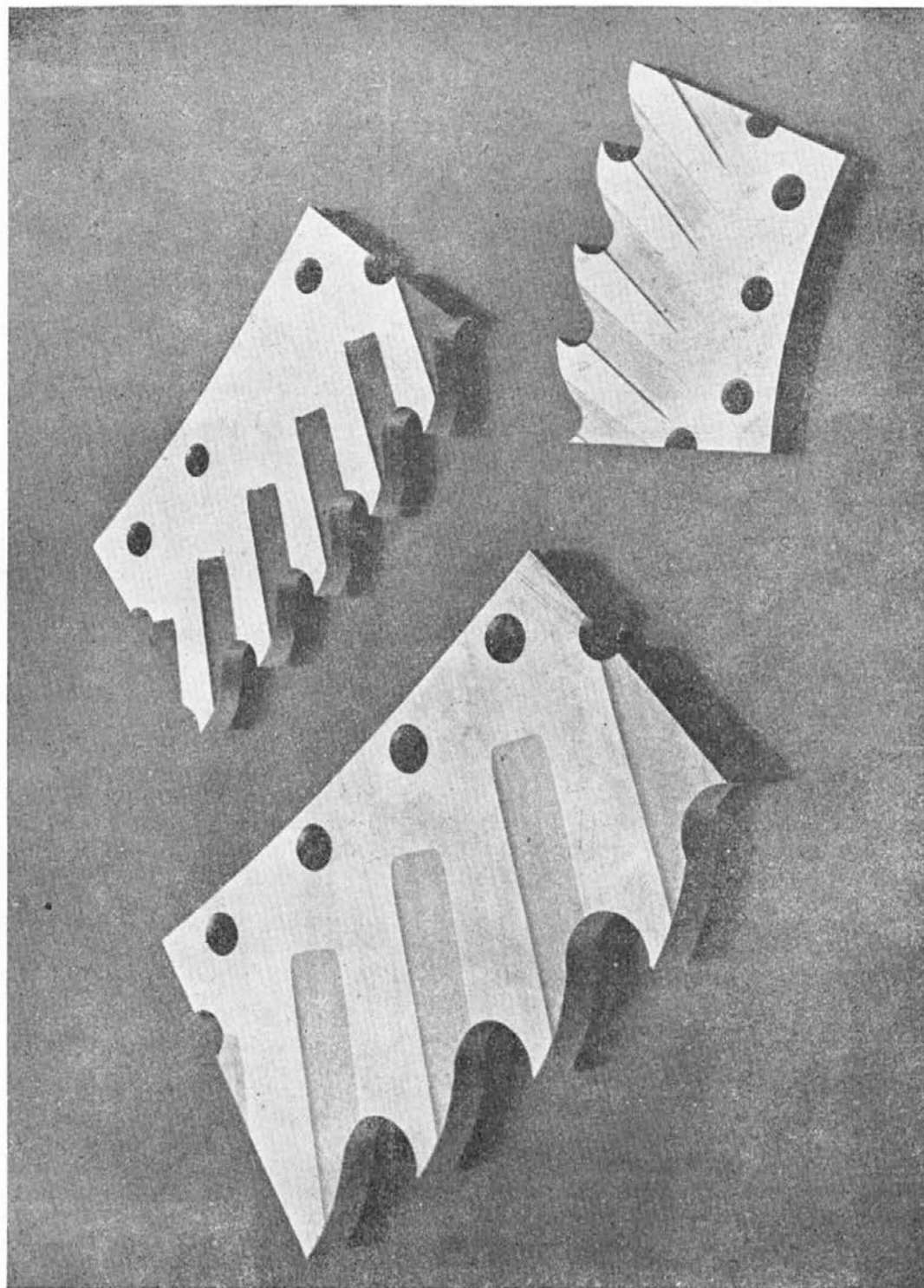
V organizaciji našega sindikata so se v republiškem in zveznem merilu izvršile spremembe v tem, da so se združili v enoten sindikat delavci iz stroke rudarjev, metalurgov in kemičnih delavcev, lesne industrije, časopisa in papirja, kovinarji, delavci kožne in gumarske industrije in delavci grafične industrije pod enotnim imenom »sindikat industrijskih delavcev in rudarjev«. Združevalni kongresi so se izvršili v februarju in marcu leta 1963. Izdana so bila nova navodila o plačevanju članarine, določeno je bilo 0,6 % od neto osebnih dohodkov, izdana so bila nova navodila o vodenju evidence članov našega sindikata, finančnem poslovanju in v letošnjem letu se morajo izdati tudi nove članke izkaznice, v katere se bo od 1. januarja 1964 vpisovala letna članarina. Ravno tako veljajo tudi vsa ostala navodila od 1. januarja 1964. leta.

Naša sindikalna organizacija je razdeljena na 8 podružnic, in to pri matičnem podjetju železarne Ravne 6 in pri izvenposlovnih enotah dve. Med letom sta bili ukinjeni sindikalni podružnici termična obdelava, ki se je priključila kladivarni, in vzmetarna, ki se je priključila mehanični delavnici.

Stanje članstva po podružnicah pa je sledeče:

	članov
1. — podružnica topilnice šteje	228
2. — podružnica livarne	476
3. — podružnica mehanične	664
4. — podružnica valjarne	251
5. — podružnica kladivarne	300
6. — podružnica uprave in vzdrževalnih obratov	1.015
7. — podružnica pri izobraževalnem centru	44
8. — podružnica Doma železarjev	39
ali skupno	3.027

Pojavlja se še vprašanje delitve podružnice uprave in vzdrževalnih obratov, ki je po številu najmočnejša in kljub priporočil

Segmenti za krožne žage (brzorezno jeklo)

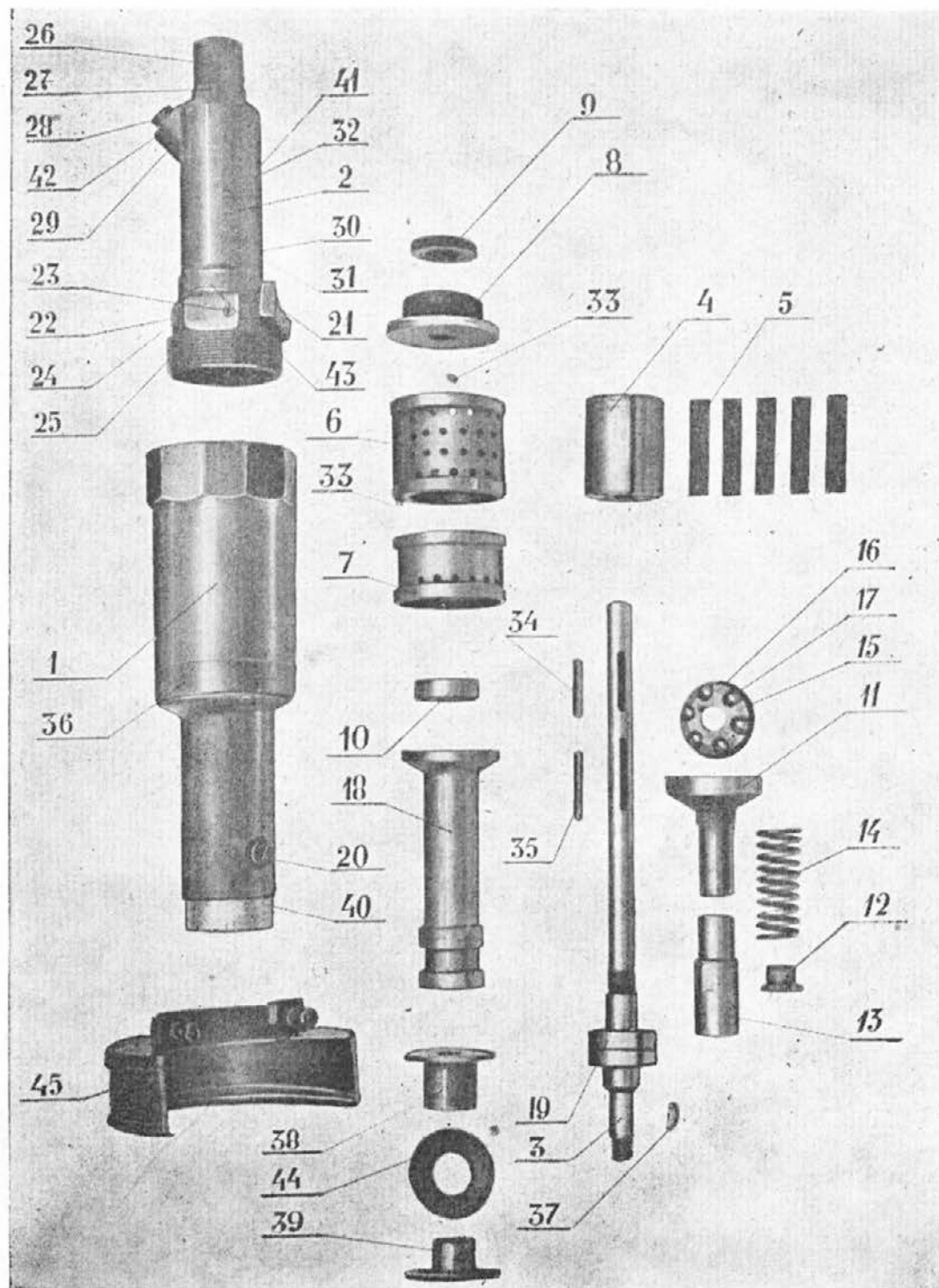
lu na redni skupščini, naj bi se delila na dve podružnici, to ni bilo izvedeno. Delila naj bi se na podružnico uprave z OTKR in podružnico energetskih in vzdrževalnih obratov, ki bi zajemala obrate energetike, elektro obrat, strojni remont, gradbeni oddelek in promet.

V dosedanjem obdobju so imele podružnice 54 sej odborov, 7 občnih zborov, v podružnici IC pa so bili 3 sestanki kolektiva.

Občni zbori niso bili izvedeni v podružnicah uprave in Doma železarjev, najmanj pa se je sestajal odbor podružnice kladivarne.

Iz razprav po podružnicah in po zavzetih sklepih se ugotavlja, da je bilo delo pretežno usmerjeno na proizvodna vprašanja, socialne podpore članom, stanovanjska vprašanja, cenike del, osebne dohodke, izvajanje sklepov TO, pogoje na delovnih mestih, izvajanje raznih akcij za vpis posojila, volitve poslancev itd.

Pri analiziranju posameznih vprašanj, ki so se obravnavala po podružnicah, smo mnenja, da so le-te premalo obravnavale delo organov upravljanja, gibanja osebnih dohodkov, predvsem premalo so se prikazovale in izdelovale konkretne analize, kako uveljavljamo načela plačevanja po vloženem delu, ceniki dela, kakšni in zakaj so osebni dohodki na posameznih delovnih mestih tako nizki in zakaj na posameznih delovnih mestih ali celo oddelkih ne moremo preiti na cenike dela. Smatramo, da tako odbori podružnic kakor tudi celoten tovarniški odbor morajo še nadalje posvetiti vso pozornost uveljavljanju in utrjevanju vseh možnih oblik upravljanja od posameznih komisij do CDS. Stremeti moramo za tem, da se bodo njihovi sklepi tudi izvajali, kajti le tako bodo proizvajalci dobili zaupanje v te organe, ne pa, kot se večkrat dogaja, da se izgublja zaupanje v organe, ki smo jih volili, ali pa v razne

45 delov samo za en proizvod — pnevmatsko orodje

pravilnike, ki smo jih sprejeli. To predvsem iz razloga, da ponekod posamezniki preveč uveljavljajo svoja mnenja, na drugi strani pa se ne spoštujejo sprejeti in napisani zakoni.

Poleg osnovnih vprašanj od analiziranja proizvodnje, izpopolnjevanja našega sistema nagajevanja, skrbi za vsakega posameznega člana je še nadalje potrebno skrbeti za športno in družabno udejstvovanje na vseh mogočih področjih.

Smatram, da so zadnja leta pokazala, da se to da izvajati, vendar pa je tudi res, da bi, če bi imeli to centralno boljše organizirano, to dejavnost tudi bolj enakomerno izvajali v celotnem letu. Rekreativna dejavnost članov našega kolektiva ni samo stvar sindikatov, temveč bi to morala biti tudi stvar organov upravljanja oziroma uprave podjetja, kjer naj bi bil referent za rekreacijo.

Mnenja smo, da kljub temu, da je odbor za oddih in rekreacijo pri tovarniškem odboru vložil vse sile za pomoč članom

pri izkoriščanju dopustov, usmerjal naše člane v razne kraje naše domovine, kjer so preživeli svoj redni odmor, bo letos nastalo vprašanje, kako povečati zmogljivosti našega doma v Portorožu, predvsem v času sezone. Ukinili smo kamp v Trogiru in prav bi bilo, da se o tem razmislija danes, ne pa maja ali junija, ko se bo začela sezona.

Tovarniški odbor naše organizacije se je od rednega občnega zbora do danes sestel 13-krat na sejah, kjer so bila obravnavana vprašanja s področja gospodarjenja podjetja, delitve skladov, možnosti prehoda na skrajšan delovni čas, analize gibanja osebnih dohodkov po ceniku in enotah, priprave za dopolnilne volitve v organe upravljanja, vpis posojila za Skopje, obravnava statuta delovne skupnosti.

Reševale so se prošnje in pritožbe naših članov, praznovanje novoletne jelke in pomoč posameznim organizacijam.

Nadalje so bila 3 posvetovanja s predsedniki o vprašanju volitve poslancev za

zvezno, republiško in občinsko skupščino in razgovori s kandidati, krvodajalske akcije in vpis posojila.

Na razširjeni seji se je obravnaval predlog plana in delitev sredstev kakor tudi delitev sredstev družbenim organizacijam. Razpravljalo se je o dopolnilnih volitvah v odbore podružnic, dopolnilne volitve pa so se izvedle na rednih delovnih zborih, ki so bili v zadnjem obdobju.

V podanem poročilu niso zajeta niti obdelana vsa vprašanja, s katerimi se je srečevala naša sindikalna organizacija oziroma tovarniški odbor pri svojem delu. Smatramo, da vseh tudi nismo v stanju obdelati v poročilu. V posameznih podružnicah so nastopali različni problemi, zato smo tudi prepričani, da bo današnja razprava dopolnila to poročilo predvsem s področij, ki prizadevajo vsakega posameznika in celotno našo organizacijo, in da bo nakazala smer vprašanj, katerim je v bodoče treba dati še več poudarka kot do sedaj.

Naša mandatna doba še ni potekla, vendar zaradi preobremenjenosti in bolezni posameznih članov predlagamo dopolnilne volitve v tovarniški odbor. Razrešenim članom pa se zahvaljujemo za sodelovanje.

Naj živi Zveza sindikatov Jugoslavije na čelu s tovarišem Tempom!

Naj živi ZKJ na čelu s tovarišem Titom!

Po poročilih se je razvila živahna razprava, h kateri se je prijavilo 14 diskutantov.

Matevž Osojnik je razložil nekatera spremenjena pravila blagajne za vzajemno pomoč. Tako bodo npr. zaračunavali na posojila 2% obresti; možno si bo v izjemnih primerih izposoditi tudi več kot 10.000 din, vendar pa bodo kriterije zaostriili in bodo lahko dobili posojilo v prihodnje le tisti delavci, ki so v podjetju najmanj že tri mesece. Bilo bi prav, ko bi sindikalne podružnice prizadevanja blagajne podprle.

Rudolf Gerdej je govoril o razmerah v novi valjarni. Dejal je, da se še vse premalo brigamo za to, da bi bili delavci pred nesrečami zavarovani, premalo pa skrbimo tudi za higienske naprave. V novi valjarni pogrešajo čistilnih naprav. Prahu je tam toliko kot v čistilnici. Nad progo ni niti okna. Tako se prah dviga pod streho, od tam pa pada nazaj. Prav tako še vedno niso urejene sanitarne naprave. Zato bi se morali odgovorni v bodoče pobrigati, da bi pri novogradnjah vzporedno urejevali tudi vse, kar je potrebno za zdravo in varno delo.

S kadri je v novi valjarni težava, ker se ne znajdejo vsi na novih napravah in bi bilo treba v prihodnje misliti na prakso v podjetjih, kjer takšne naprave že delujejo. Vendar pa za 0,22% povečanje izmečka niso krivi samo delavci, saj dostikrat že prejmejo slab material. Tu bi moral OTKR boljše kot doslej skrbeti za kontrolo. Tudi njihove peči niso v redu, saj se jih je oprijelo ime »škart peči«.

Valjarji niso krivi, če niso izpolnili plana, ker se je plan zvišal. Sicer pa je delovna disciplina visoka in je treba povišanje osebnih dohodkov pripisati predvsem pridnosti valjarjev. Vendar pa ni prav, da je valjarna pri delitvi osebnih dohodkov šele na sedmem mestu v železarni.

Naposled je omenil še draginjski dodatek, ki je z zneskom okoli 450 din na mesec pri sedanjem naraščanju cen že zdavnaj

izgubil pomen in bi moral znašati vsaj 5000 din. Treba bi bilo sestaviti indeks življenjskega standarda, saj je nesmiselno, da bi morali zato, ker več delamo, tudi več plačevati za potrošne predmete. Tudi to naj bi bila skrb sindikata.

Avgusta Dokl je govorila o položaju in nekaterih problemih žena v železarni. Sodelavk imamo okoli 500. Napačno pa je, da moške plačujemo po delu, večina žensk pa prejema osebne dohodke po službenih letih, kar pomeni podcenjevanje žena in njihovega dela. Prav tako pa seveda tudi izvedeni testi ne morejo predstavljati objektivnih kriterijev za delitev OD.

Vsa železarna se obnavlja, širi in mehanizira in bi bilo prav, če bi mehanizirali tudi delo našim čistilkam in jim ga tako olajšali z nakupom čistilnih strojev — sesalcev, loščilcev itd.

Žene pa tudi odločno protestirajo proti odnosu nekaterih vodilnih uslužbencev. Zaposlene žene namreč niso niti »babe« niti »koze«, temveč enakopravne sodelavke, ki zaslužijo vsaj to, da se ravna z njimi po najosnovnejših načelih olike.

Ladislav Kukec je spregovoril o izobraževanju in štipendiranju. Z mnogimi citati in številkami je podprl dejstvo, da izobraženost močno vpliva na produktivnost dela in se zato investicije, vložene v izobraževanje, vselej bogato obrestujejo.

Nekje so izračunali, da se z osnovnošolsko izobrazbo dvigne produktivnost v primeri z nešolanim človekom za 40%, s srednjo izobrazbo za 100%, z višjo in visoko pa celo za 300%.

Tudi železarna Ravne posveča izobraževanju vso potrebno skrb, vendar pa je še precej pomanjkljivosti. Tako npr. EE pri priporočilih, ki jih dajejo delavcem za šole in tečaje, premalo pazijo na to, da bi priporočale res le sposobne ljudi.

Premalo se še zavedamo tega, da šola danes ne daje več kvalifikacij, temveč le izobrazbo takšne ali drugačne stopnje in s tem kandidatu tudi pravico, da se poteguje za določena delovna mesta. Vendar pa potem šele delo samo verificira — potrdi — sposobnost za to delo ali pa ne, človeka torej kvalificira ali ne.

Železarna štipendira zdaj 27 študentov na višjih in visokih šolah. Ker pa bo morala imeti leta 1970 130 strokovnjakov z višjo in visoko izobrazbo, je štipendistov še dosti premalo. Prav tako bo treba v prihodnje tudi spremeniti politiko štipendiranja.

Danes podjetje nima garancije, da bodo njegovi štipendisti vsi končali študij v določenem roku. Drugače pa bi bilo, če bi izbirali kandidate za štipendije že na osnovnih in srednjih šolah in zasledovali njihovo delo. Gotovo bi bili v takšnem primeru rezultati boljši. Zato se bo treba bolj povezati s šolami.

Druga važna stvar pa je tudi ta, da so današnje štipendije občutno prenizke in ne krijejo več življenjskih stroškov študentov. Treba jih bo dvigniti na 18.000 do 24.000 dinarjev.

Nasploh pa je treba stremeti za tem, da bi se lahko sposobni ljudje izobraževali, saj nudi danes naša država vse možnosti, da lahko nekdo, ki ima voljo in sposobnosti, doseže vse stopnje izobrazbe, vključno najvišjo.

Predsednik ZIS v hali nove valjarne

Naš cilj je, doseči nivo drugih razvitih dežel, v katerih je razmerje med višje in visoko izobraženimi ter drugimi nekako 1:4. In mi te pogoje vsekakor imamo.

Tone Vehovar je odgovoril na pritožbe jeklarne zaradi preskrbe s higiensko vodo. Delno je res kriva dežurna služba energetike, res pa je tudi, da obrati nasploh premalo štedijo z energijo. Energetski obrat pa je zelo zaposlen z vzpostavljanjem novih obratov, kot so kisikarna, kotlarna itd. Prav tako pa bi ta obrat od graditeljev želez, da bi pravočasno dostavljali načrte glede potreb po energiji teh obratov.

Franč Leskovšek je govoril o problemih tovarniške mladine. V ravenski železarni je okoli 900 mladincev. Mladi imajo največje težave s stanovanji, saj se gradi vse premalo garsonjer, medtem ko za dekleta sploh ni samskih sob. Prav tako bi morali vodilni uslužbenci bolj upoštevati predloge mladine. Mnogi prav zaradi takšnih vzrokov odhajajo iz podjetja in je fluktuacija posebno med mladino velika. Tu so seveda glavni vzrok nepravilno postavljene norme oziroma razlikovanje med mladimi in stariimi sodelavci. V livarni npr. so premije na nizek odstotek izmečka, vendar stari livarji kljub višjemu izmečku dobivajo višje premije kot mladi.

Oto Leš je govoril o delu komisije za odhiti in rekreacijo.

Lani je bilo na letnem oddihu v Portorožu 399 članov kolektiva in svojcev, v Trogiru pa 212. Letos bi bilo treba dom v Portorožu adaptirati oziroma za njim postaviti weekend hišice, da bi tako dobili več ležišč.

Kar se tiče rekreacije, je športnih tekmovanj še vedno premalo. Dobro uspevajo medobratna tekmovanja v nogometu, rokometu in odbojki, medtem ko druge panoge iz objektivnih vzrokov manj.

Lojze Račnik je dejal, da bi bilo treba pri pripravljanju toplega obroka oziroma malice več domiselnosti in skrbi. Zadnji čas je prišlo do zastrupitev s hrano, prav tako pa so malice preveč enolične in nikakor ni primerno, da vroči obrati v poletnih mesecih dobivajo ribe. Predlagal je, da bi namesto

blokov za malice uvedli bone. Tudi on se je potegnil za dostojen odnos nadrejenih do delavcev.

Maks Klemenčič je grajal odnose vodstva IC do uslužbencev. Tam se sklepi sindikata ne izvajajo vedno in je sploh vodstvo precej samovoljno ter dela mimo komisij po svoje.

Beno Fink je opozoril na to, kako različno gledamo na odgovornost, če je prizadet navaden delavec ali pa kateri od nadrejenih. Delavec mora v prostem času in zastoj nadomestiti škodo, ki jo je povzročil, medtem ko nihče resno ne prime višjih, kadar gredo tudi milijoni pozlu.

Predlagal je tudi, naj v prihodnje ne bi govorili o povprečju plač v tovarni, temveč o povprečju delavskih plač, kar bi dalo precej drugačno podobo.

Jože Rus je dejal, da v topilnici ni pitne vode, voda za umivanje pa je enkrat krop, drugič pa ledeno mrzla, da se delavci skoraj nikoli ne morejo v redu umiti.

Opozoril je na to, da zadnji čas delavci sploh ne marajo več hoditi na sestanke, pa naj gre tudi za tako pomembne stvari, kot so bile razprave o statutu, za zasedanja delavskega sveta itd. Tem stvarjem je treba posvetiti večjo pozornost.

Problem topilnice je ozko grlo in velika fluktuacija kadra. Z uvedbo četrte izmene starih delavcev skorajda ni več videti, novinci pa ne morejo v redu izpolnjevati plana. Tudi osebni dohodki so v topilnici zelo nizki. Za trpljenje v topilnih jamah bi zaslužili delavci dosti več, kot pa prejemajo.

Naposled je direktor Gregor Klančnik pojasnil nekatere stvari. Predvsem je pohvalil poročila in diskusijo, ki so izoblikovala veliko napotkov za nadaljnje delo. Posebno prav pa je, da je diskusija odkrita.

V glavnem gre za pravilno delitev osebnih dohodkov in za dobre medsebojne odnose. Kljub kritiki vendarle dosegamo uspehe, saj je znašal lani dvig osebnih dohodkov 14%, prav tako pa se je že v prvih dveh mesecih letošnjega leta spet dvignil — na 44.450 in se bo še dvigal, tako da ni bojazni, da ne bi dosegli norme, ki smo si jo postavili, namreč 50.000 ob koncu leta.

Ta uspeh pa smo dosegli kljub objektivnim težavam, ki so se pojavile v letošnji zimi.

Seveda pa se ni treba zadovoljevat, če z doseženim, ampak je treba posvečati razmerju med dohodki fizično umskih delavcev in umskih delavcev še naprej vso pozornost.

Kadar pa popravljamo OD fizično umskim delavcem, ne smemo pri tem spregledati predelavcev in mojstrov.

Pojavlja se problem kadrov. Kljub temu, da se ima železarna prav industrijski šoli zahvaliti za večino srednjega strokovnega kadra, pa vendarle ne kaže nadaljevati s prakso, ki prehaja v navado, namreč da smatrajo absolventi te šole svojo izobrazbo le kot odskočno desko za nadaljnji študij ali pa za pot v pisarne, izmikajo pa se fizičnemu delu.

V prihodnje bo treba stvari spremeniti v toliko, da bo šola prirejala tečaje od enega meseca do enega ali dvoletnega študija za usposobitev kvalificiranih in visoko kvalificiranih delavcev, kjer pa bi bil glavni podatek na praktičnem delu. (Industrijska šola v sedanji obliki ima namreč 50% teo-

rije, pa se tudi zato učenci počutijo skoraj bolj kot študentje in manj kot delavci.)

Glede štipendij je popravil tov. Kukca v toliko, da železarna štipendira 35 študentov in da je norma za leto 1970 109 visoko šolanih ljudi v tovarni. Položaj pa ni tako črn, saj je treba prišteti še one, ki študirajo izredno (10), poleg tega pa upoštevati tudi dejstvo, da je marsikdaj absolvent MŠ boljši strokovnjak kot absolvent srednje tehniške šole in bodo tako lahko v prihodnje, ko bomo še manj gledali na golo papirnato kvalifikacijo, bolj pa na dejansko delo in sposobnosti človeka, lahko tudi ljudje z nižjo formalno izobrazbo zasedali vodilna mesta.

Kar se tiče slabšega odnosa do sodelavcev, je direktor dejal, da dostikrat groba beseda še ne pomeni tudi enake misli. Seveda pa je treba stremeti za tem, da bi bili odnosi čim bolj tovariški.

Nazadnje je želel čimveč uspeha in složenega medsebojnega dela, kajti le sloga lahko prinese velik uspeh.

Na koncu so se oglašili k besedi še gostje, ki so po vrsti pozdravili delovno zasedanje,

posebno zanimiva pa so bila izvajanja tov. Franca Lebna iz Ljubljane.

On je ugotovil, da je bila storilnost ravnanske železarne lani nad storilnostjo republiškega povprečja, nato pa je na kratko razložil, kako je z osebnimi dohodki in s standardom nasploh.

Vsa povojna leta je od celotnega narodnega dohodka ostal razmeroma nizek procent za osebno potrošnjo, ker smo dajali pač veliko v investicije. Treba je bilo obnoviti domovino in zgraditi industrijo.

Razvite države vlagajo v investicije le okoli 15%, 60—70% pa za osebno potrošnjo, medtem ko smo mi dajali za investicije 27%, za osebno potrošnjo pa le 40—50%.

Preobrat in izboljšanje bo torej nastalo s tem, ko bomo investicijsko potrošnjo znižali v korist osebne potrošnje.

Po razpravi so bili z dopolnilnimi volitvami izvoljeni v odbor sindikata namesto bolnih ali prezaposlenih tovarišev naslednji: Ivan Kos — livarna, Jože Resnik — predračunska, inž. Jože Žunec — OTKR, Stanko Zavodnik — ZMS.

Inž. Milan Dobovišek

Ali že veste

kako je topilnica zvišala produkcijo

Danes obstajajo različne dimenzije Siemens-Martinovih peči, katerih kapaciteta se izbira od 30 do 350 ton. Tako vidimo, da je najmanjša martinova peč, ki že lahko rentabilno dela, 30-tonska, medtem ko gradijo velike kapacitete do 350 ton ali celo več z namenom, doseči čim večjo urno storitev proizvodnje in čim bolj ekonomično proizvodnjo.

Jasno je, da se manjše peči uporabljajo navadno za bolj plemenita jekla, medtem ko se večje uporabljajo za proizvodnjo navadnih komercialnih kvalitete.

Izbino velikosti martinovke nam navadno narekuje sam program, ki zajema kvaliteto jekla in ki se naj prilagaja celotnim potrebam nadaljnje predelave oziroma nadaljnjega procesa, skozi katerega gre surovo jeklo v posameznih metalurških podjetjih. Če vzamemo, da je najmanjši agregat SM peči ca. 30 t, ko še lahko rentabilno obratuje, smo v železarni Ravne pravilno ravnali, ko smo izbrali ravno to peč. To dejstvo je podkrepilivo s programom oziroma s sortimentom kvalitetnega jekla naše železarne, ki zahteva izdelavo specialnih jekel nizkolegiranih ali plemenitega ogljikovega sortimenta.

Zahteva ob postavitvi take martinovke, ki ima samo 30 t kapacitete, je bila ta, da se peč konstruira tako, da bi zmogla delati jeklo za težke kovaške bloke od 3 do 30 t plemenitega ogljikovega jekla s posebnimi zahtevami glede na mehanske lastnosti in čistočo, dalje nekaterih Cr-Mo-Ni nizkolegiranih jekel, katerih kvaliteta naj ne bi odstopala od elektro jekel istih kvalitete.

Če dosežemo zgornje zahteve, je postavitev martinovke upravičena. Da pa to upravičenost dosežemo, moramo zahtevati od peči naslednje pogoje:

1. Peč mora imeti možnost točnega vodenja, imeti mora vse potrebne instrumente za merjenje goriva, zraka, vleka, pritiskov itd., kar zahteva načrtno metalurško vodenje šarže.

2. Peč mora delati zelo ekonomično glede na potrošnjo goriva ter na vzdrževanje.

3. Imeti mora možnost hitrega zakladanja vložka, od katerega v veliki meri zavisi ekonomičnost izdelave jekla in skrajšanje talilnega procesa.

4. Peč mora dobivati vse potrebne surovine v pravem času.

5. Delo v livni jami mora biti hitro, da omogoča forsiranje proizvodnje na sami peči.

6. Izdelana mora biti tehnologija za posamezne grupe jekel, tako da se šarže lahko izdelujejo z veliko gotovostjo. Pri kvalitetnem programu ne smemo dosegati več kot 3% celotnega direktnega in indirektnega izmečka, če želimo, da se nam proizvodnja še izplača.

7. Moštvo pri peči mora delati z namenom, doseči vse gornje zahteve, torej z namenom, doseči čim bolj ekonomično proizvodnjo.

Da dosežemo ekonomično in kvaliteto proizvodnje, si moramo ogledati nekatere važne momente v procesu izdelave jekla v martinovki.

I. Popravilo peči

Peč se mora popravljati po vsakem izlitju šarže iz peči, na raznih straneh. V glavnem se popravljajo:

- a) prebodna odprtina,
- b) zadnja stena,
- c) prednja stena (stebriči),
- d) dno, če se poškoduje.

Na splošno se stremi za tem, da se ta mala popravila izvedejo v minimalnih časih, kar pomeni ustvaritev ugodnih pogojev za izdelavo naslednje šarže. Za dosego minimalnih časov popraviljanja je treba izvesti ustrezno organizacijo vrstnega reda teh popravil.

Zametanje peči je najbolj učinkovito takoj, dokler se šarža ni popolnoma iztekla iz peči. To velja za zadnjo steno. Cela zadnja stena se lahko zameče ob iztoku zadnjih količin jekla iz peči, ker se v tem času sintermagnezit najbolj lepi na zadnjo steno. V tem primeru nam sintermagnezit ne zmanjšuje volumna dna, kar se navadno dogaja, če mečemo sintermagnezit v bolj mrzlo peč, kjer močno odpada od zadnje stene. Tudi potrošnja sintra se močno zmanjša ob pravilnem, pravočasnem zametavanju.

Prednja stena se zametuje ob majhnem zmanjšanju goriva, pred zapiranjem prebodne odprtine. Stebriči se zamazujejo redno takoj, ko se je peč založila s celotnim vložkom. Važno je sproti zamazovati stebriče, ker se zelo hitro zažgejo, posebno pri pečeh, ki delajo samo na mazut.

Zelo nujno je obdržati peč na čim višji temperaturi, kajti od tega v veliki meri zavisi trajanje nove šarže, ki se bo začela zakladati.

Vedeti moramo, da je za skrajšanje taljenja eden od najvažnejših faktorjev hitro zakladanje vložka. Skrajševati rafinacijo oziroma oksidacijo je možno samo v primeru, če nam temperatura taline to dovoljuje.

Diagram št. 1 nam približno prikazuje, kakšen vpliv ima predolgo popravilo peči po izpustu šarže na trajanje (čas) naslednje šarže. Jasno je tudi dejstvo, da je s skrajšanjem popravil in zadržanjem čim bolj

tope peč potrošnja goriva za naslednjo šaržo znatno nižja. To nam torej kaže, da je potrebno čas popravil po izpustu šarže znižati na minimum.

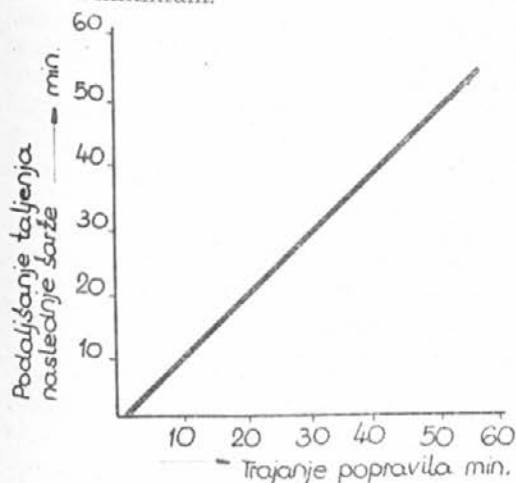

Diagram št. 1

Diagram št. 2 kaže, da v primeru večje porabe goriva v času popravil pade čas trajanja izdelave nadaljnje šarže.

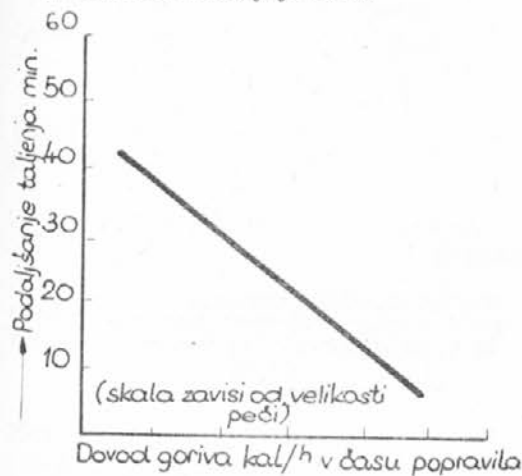

Diagram št. 2

Zaključki

Iz prej omenjenih izvajanj sledi:

hitro in kvalitetno popravilo peč skrajšuje proces taljenja in povečuje vzdržnost peč. Popravilo peč pri višji temperaturi v peč nam omogoča boljše sintranje in manjšo potrošnjo sinter materialov v proizvodnji oziroma bolj ekonomično proizvodnjo. Da pa to dosežemo, moramo neobhodno:

1. Popraviti zadnjo steno že v času, ko imamo ob steni lepljivo žlindro oziroma zmehčano površino zadnje stene, torej takoj, ko stečejo zadnje količine jekla iz peč v ponovco.

2. Maksimalno mehanizirati popravilo ali pa pritegniti k popravilu čim več posadke, ki dobro obvlada metanje sintra.

3. Takoj po izteku šarže dodati na dno kamen ali apno pred prebodno odprtino (ko je le-ta znotraj izčiščena z O_2), nato pa se prebod lahko hitro zameče ter zunaj pozneje zadela, ko smo že začeli zakladati. Možno je dati eno do dve »muldi« grodlja takoj na sredino peč pred prebodno odprtino.

4. Ne preveč zmanjševati goriva v času popravil, kajti s tem izgubimo največ na toplotni kapaciteti peč.

5. Pripraviti naslednji vložek, pregledati žerjav predčasno, da lahko takoj začnemo z zakladanjem.

6. Čas popravila po izpustu šarže sme

znašati 10 minut oziroma največ 15 minut. Po preteku 10 minut mora topilec že peljati prvo »muldo« v peč in nato čim hitreje zakladati ob maksimalnem dovodu goriva v peč.

II. Zakladanje vložka

Prva zahteva je pravilno pripravljen vložek, ki mora točno odgovarjati tehnološkim predpisom in biti naložen v »mulde« tako, da se le-te lahko brez vmesnih prekinitev zakladajo v peč, torej ravnanje vložka v »muldah« pri peč ni več možno.

Količina grodlja za vložek mora biti po predpisu dodana, vendar s strogo pazljivostjo predelavca na kvaliteto samega starega železa, ki ga ima trenutno na razpolago. Tako se mora v primeru zelo rjastega, na C mehkega vložka vzeti ekvivalentno količino dodatnega grodlja in manj starega železa. V nasprotnem primeru manj rjastega in bolj kompaktnega starega železa pa se zmanjša prej predpisani grodelj in se doda več starega železa. Na ta način pridemo do enakih pogojev taljenja (vsebnost C, Mn) in do lažje izdelave šarže, kar nam zmanjša čas trajanja taljenja, obenem pa tudi tehnološko omogoča izdelati šaržo takšno, da bo odgovarjala predpisom kvalitete.

To je zelo važno dejstvo, zato je treba predelavcem priprave vložka dajati stalne tozadevne instrukcije in prirejati občasne seminarje.

Nikakor se ne more dovoljevati povečevanje količine surovega železa na račun hitrejšega nakladanja »muld«, ker je takšna operacija porušila ekonomično obratovanje peč. (Grodelj je težek, drag in se hitro naloži v »muldo«, ima veliko volumensko težo).

Začasno ogrevanje vložka je зависno od hitrega izpusta in obdržanja dovolj visoke temperature sten, oboka in plamena od gorilca, proporcionalno od četrte potence absolutne temperature omenjenih površin, tako da lahko vložek dobi temperaturo od izžarevanja omenjenih površin. Temperatura površine obloge peč: tedaj je količina toplote sprejeta na enoto plosčine vložka, ki ima temperaturo T vložka enaka diferenci $\left(\frac{T_{\text{pov. obloga}}}{100}\right)^4 - \left(\frac{T_{\text{vložka}}}{100}\right)^4$. Zaradi tega je treba zakladati hitro, da prehaja toplota, ki je bila obdržana na površini obzidave peč, na čim več vložka, dokler obstaja temperaturna diferenca med temperaturo vložka, oblogo oziroma atmosfero. V nasprotnem primeru se temperatura vložka približa temperaturi obzidave in se količina (efekt) dodane toplote vložku zelo zmanjšuje. Odvzemanje te toplote pečne obloge je tem hitrejša in močnejša, čim bolj je vložek prevoden (torej staro železo hitreje, ruda in apno počasneje). To lahko izrazimo s formulo:

$$R = \frac{S}{\lambda} \text{ kjer pomeni:}$$

R — toplotni odvzem na vložek,
 S — velikost vložka v m (debelina kosov),
 λ — koeficient toplotne prevodnosti (kal./m. uro^o C).

Ruda in apno oziroma apnenec so nekaj desetkrat manj toplotno prevodni kot staro železo oziroma metalni vložek.

Zaradi zgoraj omenjenega naj se materiali s slabo prevodnostjo čim manj mečejo

v vročo peč, ampak je ugodnejše takoj zakladati metalni vložek, v nasprotnem primeru je raztaljevanje od spodaj in ob steni — prevod toplote na vložek počasnejše, kar podaljša dobo taljenja. Najbolj ugodno bi bilo, da se ti materiali (apno, ruda, apnenec) med zakladanjem sploh ne bi dodajali v vložek, vendar to zahteva proces odžveplanja in odosforenja taline.

Zakladati je treba apno ali rudo tako, da ju doseže maksimalna moč goriva, to je za prva in tretja vrata, medtem ko na sredino peč po možnosti ne. Apno se naj zaklada enakomerno na površino vložka, ne na eno mesto. Na vsako stran peč se enakomerno porazdeli apno po prvi tretjini vložka, vendar, kot omenjeno, ne skozi srednja vrata peč.

Težki komadi vložka se morajo zakladati blizu gorilcev k zadnji steni, medtem ko lažji komadi po vsej površini peč, več pod gorilce kakor na sredino peč.

Zakladanje celotnega vložka naj se pri vsaki peč vrši največ dve uri, po možnosti samo uro in pol. Zato je treba »mulde« pripraviti na pravo mesto, ki omogoča tako hiter način zakladanja.

Zanimivo je, da se apnenec ali apno navzame v martinovki temperaturne površine 1500° C že v 15 min. zaradi slabe toplotne prevodnosti, medtem ko je treba vložek ogrevati na 1500° C pod istimi pogoji 75 min., ker ima visoko prevodnost. To je jasen dokaz, da zaradi slabe prevodnosti apna težko raztalimo vložek, ki se nahaja pod njim.

Kolikor imamo na razpolago kisik, ga ugodno uporabimo za pomoč taljenja onih slojev vložka, ki so pod prej dodanim apnom preslabo ogreti, da bi se raztalili, istočasno pa lahko sloje apna razpihamo na razne strani in tako nekaj pred raztalitvijo celotnega vložka odkrijemo dele vložka, ki so bili pokriti z apnom, dodanim med zakladanjem v peč.

Druga nujnost je, da se potrebno apno že prej pripravi za zakladanje, ne pa v času samega zakladanja. To je spet izguba na času zakladanja celotnega vložka.

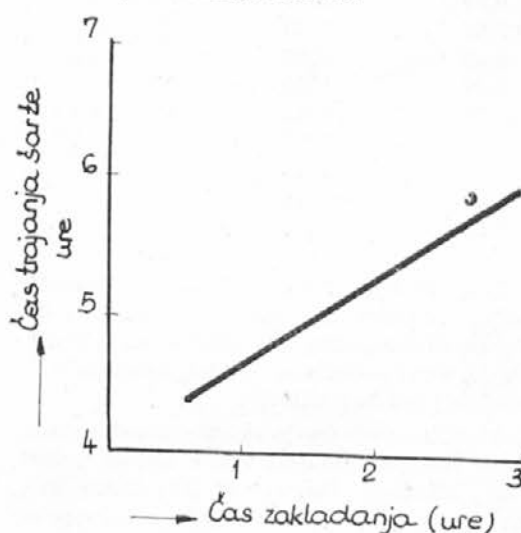
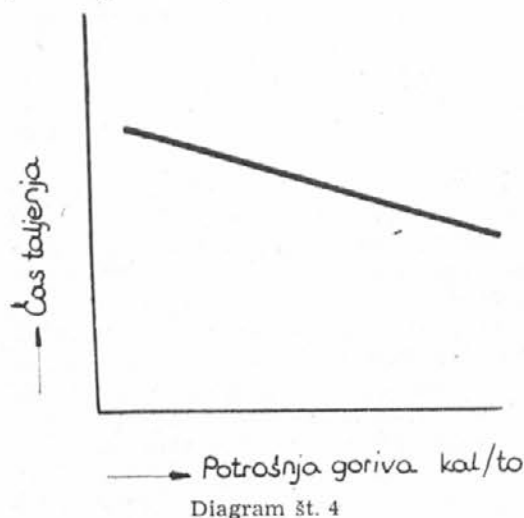

Diagram št. 3

Hitrost zakladanja zelo močno vpliva na trajanje celotne šarže. Trajanje skrajša večja hitrost zakladanja. Samo raztaljevanje vložka se pa, jasno, podaljša, ker se peč odvzame naenkrat več toplotne kapacitete, ki je tako hitro ne moremo dovesti z gorilci. Diagram št. 3 približno prikazuje skrajšanje trajanja šarže s hitrejšim zakladanjem. Nadalje lahko skrajšamo taljenje z več-

jim dodatkom goriva pod pogojem, da dosežemo pravilno zgorevanje in zadosten vlek peči, ki nam omogoča povečati dodatek goriva. Na drugi strani pa morajo komore omogočiti dodatek večjih količin goriva, tako da se ne zagrejejo premočno. (Gl. diagram št. 4.)

III. Taljenje vložka

Ko se približuje popolna raztalitev vložka, ne smemo znižati dovoda goriva, kajti naša naloga je, talino čimprej zagreti na temperaturo oksidacije. Talino smo zagreli na temperaturo začetka oksidacije, ko smo dosegli zahtevano začetno temperaturo taline, ki zavisi od $^{\circ}\text{C}$ v prvi probi oziroma ob raztalitvi. Čim mehkejša je talina na $^{\circ}\text{C}$, tem višja mora biti začetna temperatura oksidacije. Ob dosegu te temperature se vzame prva proba in prične šarža oksidirati z dodatkom rude. Tabela nam točno kaže, katere temperature je treba doseči za efektiven začetek oksidacije.

$^{\circ}\text{C}$	Temperatura $^{\circ}\text{C}$
0.10	1590
0.20	1580
0.30	1570
0.40	1565
0.50	1560
0.60	1555
0.70	1545
0.80	1540
0.90	1535
1.00	1530
1.20	1515

Dalje moramo doseči začetno pravilno bazičnost žlindre, ki nam ob povečanju dodatka kisika omogoča učinkovito odfosforanje, torej potreben dodatek apna (baze) v vložek pred raztalitvijo.

Mazutne peči imajo začetne žlindre goste, zato jim je dodajati talila, kot so boksit, CaF_2 ali sodo. Boksit naj ima malo SiO_2 , da nam zagotovi zadovoljivo bazičnost ob času odfosforanja.

Med samim raztaljevanjem je, kot sem omenil, potrebno nadalje uporabljati maksimalni dovod goriva, ker je to edini porok, da lahko šaržo raztalimo dovolj toplo za nadaljnji proces oksidacije.

Ko smo dosegli stopnjo raztaljevanja do tiste mere, ko nam še samo nekaj večjih komadov gleda iz že delno raztaljenega vložka, vzamemo lahko O_2 in pohitimo z dodatnim raztaljevanjem. Raztaljevati moramo

tako, da nam plamen O_2 ne uhaja direktno na zadnjo steno ali obok, kajti v tem primeru bi močno znižali vzdržnost oboka SM peči. Drugi način pomoči pri taljenju je dodajanje O_2 v gorilec s pomočjo cevke, ki je montirana v gorilec na sami spodnji strani normalnega gorilca za mazut. Tako pošiljamo v plamen dodatnih 15 Nm^3 kisika na tono taline in s tem povečamo intenzivnost taljenja vložka.

Ker se pri popolnem zgoretju taline dvigne žlindra ob istočasnem zgoretju silicija, moramo imeti pred vrati postavljene zaboje za iztok žlindre. Če smo imeli v vložku dovolj apna, tako da imamo bazo vsaj $1.8 \left(\frac{\text{CaO}}{\text{SiO}_2} \right)$ lahko pričakujemo že pri prvem dodatku oksidov s pomočjo rude začetek odfosforanja, ki mora potekati po reakciji oksidacije fosforja $2\text{P} + 5\text{O} \rightarrow \text{P}_2\text{O}_5$, ki pa ni obstojen pri kisli žlindri, ampak samo pri bazični, kjer se veže na CaO v žlindri.

Stopnja defosforizacije taline se karakterizira z odnosom $\frac{(\text{P}_2\text{O}_5\%) }{[\text{P}\%]}$. To razmerje je večje s povečanjem FeO v žlindri in s povečanjem bazičnosti žlindre. Tako je mogoče pri dovolj visoki bazičnosti in dovoljni koncentraciji (FeO) v začetku oksidacije odfosforati talino od 50–90%. Koncentracija (FeO) ne sme biti manjša od 15%, kar nam omogoča hiter dodatek rude ob istočasnem dodatku apna, ki je bilo dodano v vložek in žlindro, katere bazičnost mora znašati 1.8. Pri vsem tem moramo pustiti iztok žlindre preko praga v pripravljene posode.

IV. Oksidacija in čisto kuhanje

Začetek rafinacijske dobe taljenja se deli v dve fazi — oksidacijo in čisto kuhanje šarže.

Prva se začne v trenutku, ko smo šaržo ogreli na temperaturo oksidacije, vzeli proba na posamezne elemente in pričeli dodajati oksidant — rudo.

Druga — čisto kuhanje — se meri od takrat, ko talina kuha brez dodatka (prenehanjem dodatka) rude z enakomernimi mehurčki na vsaj $\frac{2}{3}$ površine celotne kopeli. V tem času imamo žlindro z bazo, večjo od $2.3 \left(\frac{\text{CaO}}{\text{SiO}_2} \right)$, žlindro bazično in tenko tekočo, ki pri strjenju daje kompaktno obliko, ki je površinsko nekoliko razpokana. Čisto kuhanje traja vse do začetka preddezoksidacije.

Ob dobi sta odločilne važnosti pri taljenju in od njunega pravilnega poteka zavisi kvaliteta izdelanega jekla.

Za pravilno vodenje taljenja v času teh dveh dob je treba upoštevati določene faktorje:

- a) pravočasno odfosforanje taline, če le-ta vsebuje manj kot 0.05% P, ker je običaj v naših pogojih, s tem da dosežemo začetno bazičnost vsaj v intervalu $1.5-2 \left(\frac{\text{SiO}_2}{\text{CaO}} \right)$ in da je pred začetkom preddezoksidacije bazičnost žlindre $\left(\frac{\text{CaO}}{\text{SiO}_2} \right)$ enaka 2.2–3.5, zavisno od kvalitete jekla, ki ga izdelujemo;
- b) količina (FeO) v žlindri ne sme znašati za pomirjeno jeklo pred začetkom preddezoksidacije več ali manj kot 10–12%;
- c) hitrost zgorevanja ogljika za 30-tonsko peč, v času močne oksidacije z dodajanjem

rude, mora znašati vsaj 0.50% C/h, medtem ko v času čistega kipenja 0.30–0.40% C/h ali (0.05–0.07% C/10 min.);

d) šarža se mora kuhati brez dodatka rude vsaj 30 minut ob rahlem dodajanju apna, ki ga moramo prenehati dodajati 15 min. pred dodatki dezoksidantov.

Zaradi teh zahtev je nujno potrebno jemati probe na izgled ter na bazičnost $\left(\frac{\text{CaO}}{\text{SiO}_2} \right)$

žlindre. Da dosežemo pravilno dezoksidacijo, je potrebno 10 min. pred dezoksidacijo jemati probe na FeO v žlindri, kjer moramo obdržati zahtevano koncentracijo kisika.

Posebno važno je jemati omenjene probe pri izdelavi legiranih jekel, ki vsebujejo že v vložku krom. Takšne šarže naj bi po možnosti imele manj kot 10% FeO v žlindri pred začetkom dezoksidacije. Ker pa se na splošno kuhajo te šarže nekoliko počasneje, imajo navadno nižjo bazičnost žlindre od $1.5-2.2 \left(\frac{\text{CaO}}{\text{SiO}_2} \right)$, je izbirati vložek z nižjimi fosforji. To nam je delno omogočeno z zmanjšanjem dodatka grodlja v vložek, ki ne sme preseči 30% celotne teže vložka.

Iz tega je razvidno, da morajo imeti nelegirane šarže bazičnost $\left(\frac{\text{CaO}}{\text{SiO}_2} \right)$:

- a) ob raztalitvi vložka večjo od 1.8%,
- b) pred začetkom dezoksidacije večjo od 2.3%.

Legirane šarže (Cr, Mo, Ni itd.) pa morajo imeti:

- a) pred začetkom kuhanja $1-1.5 \left(\frac{\text{CaO}}{\text{SiO}_2} \right)$
- b) pred dezoksidacijo pa večjo od $1.8 \left(\frac{\text{CaO}}{\text{SiO}_2} \right)$.

Hitrosti oksidacije so danes lahko tudi višje, posebno če uporabljamo dodatno oksidacijsko sredstvo O_2 . Z dodatkom kisika ob toplem hodu peči nam višje temperature omogočajo tudi hitrejšo zgorevanje ogljika v enoti časa. Kolikor je temperatura jekla nizka, bi to lahko pomenilo preoksidacijo taline, ki se do izpusta niti ne bi zagrela na temperaturo izpusta. Torej forsiranje oksidacije z dodatkom O_2 je mogoče samo ob hitrem zagretju taline.

Odfosforanje v tem primeru lahko poteka normalno samo, če imamo zagarantirano bazo večjo kot $2 \left(\frac{\text{CaO}}{\text{SiO}_2} \right)$ in velik dovod O_2 , takšen, da nam visoka koncentracija kisika v jeklu in žlindri poleg dobre bazičnosti kljub nekoliko višji temperaturi omogoča normalno odfosforanje taline.

Drugo važno vprašanje je vsebnost mangana v vložku. Znano je namreč, da nam prenizke koncentracije Mn v talini onemogočajo normalno odžveplanje, povzročajo hitrejši potek oksidacije, ki ima lahko za posledico preoksidirano in prehladno talino, posebno pri izdelavi kvalitet z manj kot 0.3% C.

Zato je treba tu upoštevati določene važne pogoje. Mn mora biti v vložku s pomočjo grodlja dodanega tem več, čim bolj je vložek oksidiran. V vložku mora biti več kot 1.2% Mn, ker nam ga da 1. proba navadno več kot $\frac{2}{3}$, ki oksidira v žlindro. Vse to pa zavisi od začetne bazičnosti žlindre in temperature, kajti s povečano bazičnostjo in temperaturo je prvi mangan vedno višji kot

pa v primeru, da teh pogojev ni. (Gl. diagram št. 5.)

Izkoristek mangana je v legiranih kvaliteta, ko navadno nimamo v vložku toliko rje, višji, kot v nelegiranih, kjer zakladamo navadno zarjavelo pločevino in imamo začetno koncentracijo kisika FeO visoko.

Če pogledamo razliko v sami probi med taljenjem ene in druge kvalitete, vidimo, da je v primeru taljenja navadnega jekla z navadnim vložkom 40% grodlja in 60% starega železa in taljenjem legirane kvalitete z vložkom 30% grodlja in vsaj 50% legiranih odpadkov, začetni FeO pri prvi večji kot 10%, pri drugi pa manjši kot 10%. To je tudi dokaz, zakaj zgori prvič med zakladanjem več Mn kot v drugem primeru.

Diagram št. 5 kaže, kakšen naj bi bil potek mangana v času oksidacije (rafinacije)

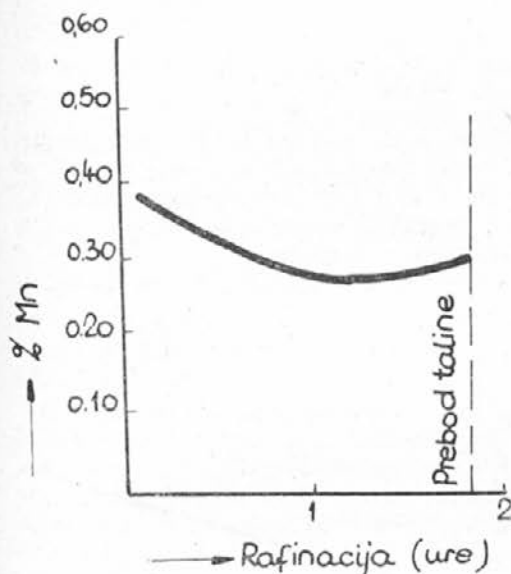

Diagram št. 5

izdelave navadnega jekla. Redukcija Mn v času čistega kuhanja je posebno važna pri izdelavi težkih kovaških blokov. Poudariti pa je treba, da ne sme narasti preko začetne koncentracije Mn v jeklu ob topli raztalitvi šarže.

Premočna redukcija mangana v času čistega kuhanja rada privede do nezaželenega izmečka, posebno pri blokih zaradi toplotnih razpok, v drugem primeru pa, če je premočna oksidacija v dobi čistega kuhanja, pa šarže ne moremo dobro dezoksidirati.

Premočno redukcijo mangana nam povzroča torej previsoka temperatura ob čistem kuhanju in tudi zelo visoke bazičnosti žlindre.

Če pogledamo podatke iz prakse raznih železarn, bomo ugotovili, da takšne napačne redukcije Mn in previsoke temperature vplivajo na splošni izmeček ingotov oziroma jekla negativno — povečujejo ga. (Gl. diagram št. 6.)

Skica št. 7 nazorno prikazuje večjo ugodnost manjše redukcije mangana na toplotne razpoke (a), na drugi strani nam kaže (b), da je splošni izmeček najnižji, če imamo vsaj nekoliko reduciran Mn v času čistega kuhanja šarže.

Na splošno bomo videli pozneje pri dezoksidaciji, da imamo dva pogoja:

a) če dezoksidiramo šaržo v peči s FeMn, moramo doseči malenkostno redukcijo ali pa vsaj stagniranje Mn ob koncu čistega kuhanja pri šaržah z več kot 0,2% C;

b) če pa dezoksidiramo s SiMn v peč, pa to ni potrebno. (Diagram št. 8.)

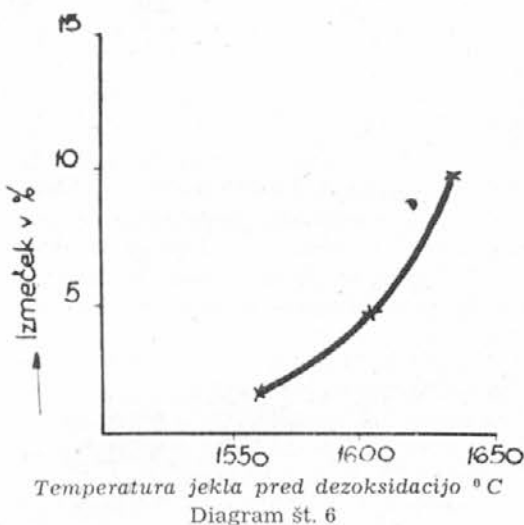
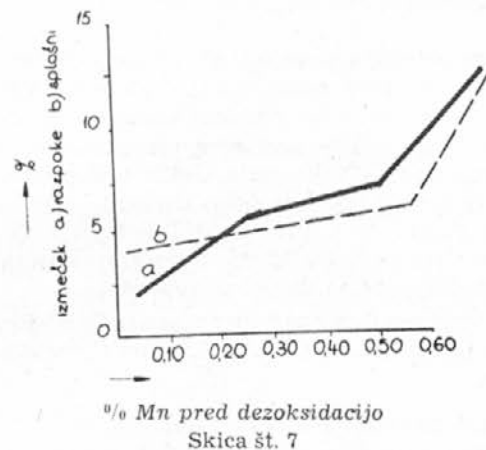

Diagram št. 6

V prvi dobi oksidacije si moramo biti na jasnem, da lahko ob intenzivnem dodajanju rude ostane temperatura neizpremenjena ali celo pada pri previsokih dodatkih oksi-

Skica št. 7

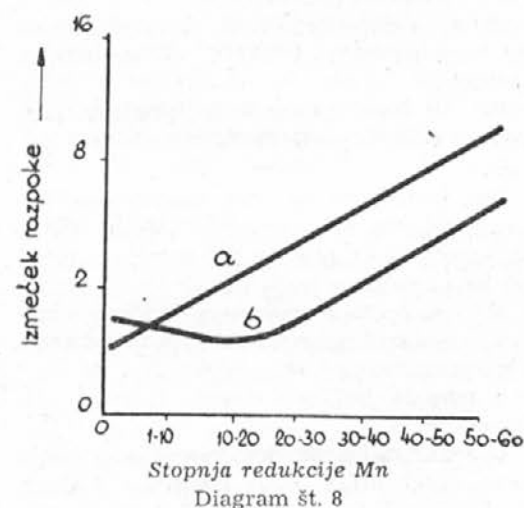

Diagram št. 8

dantov. Zato moramo strogo paziti na pravilen dodatek rude, da dosežemo dobro od-fosforanje in pravilno postopno ogrevanje taline.

Diagrami (št. 9, 10, 11) nam kažejo te odnose:

a) s povečanjem dodatka rude raste hitrost oksidacije;

b) z intenzivnim dodajanjem pade temperatura kovine, zato moramo dovajati polno toploto, da nadomestimo izgube;

c) drugo sliko dobimo, če gledamo, kako vpliva dodatek toplote s pomočjo gorenja gorilcev v času oksidacije. Začetno ogrevanje je počasnejše kot v času čistega kuhanja.

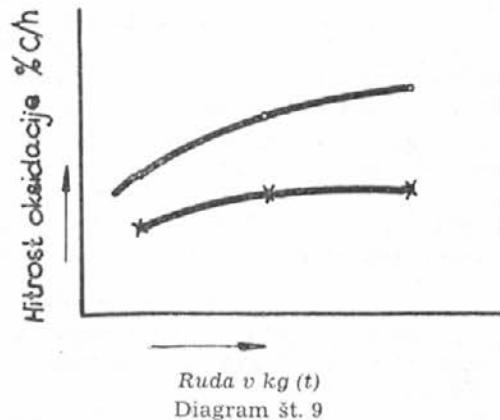

Diagram št. 9

Čim večji je dodatek rude, tem več je treba dovajati goriva. Če imamo talino 80 do 100° C preko raztaljevalne temperature, smemo dodati za oksidacijo naenkrat več rude (hitrejša oksidacija), kot pa če je začetna temperatura oksidacije nižja; takrat

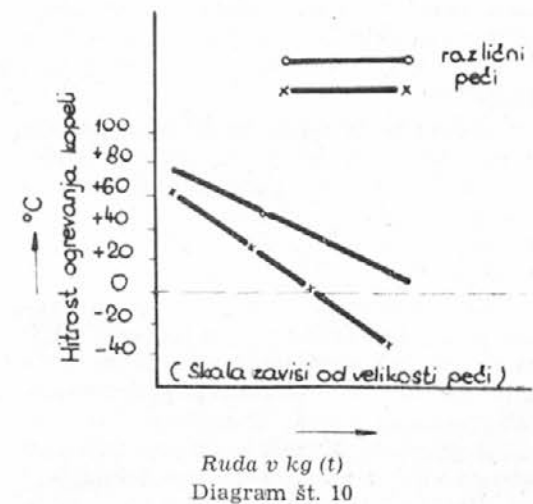

Diagram št. 10

so dodatki počasnejši in količinsko manjši. (Gl. tabelo o začetnih temperaturah oksidacije v zavisnosti od koncentracije ogljika v jeklu.)

Hitrost ogrevanja kovine pada s povišanjem temperature same kovine. Torej, če

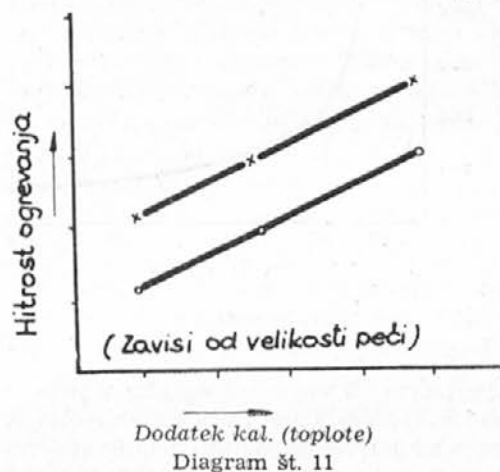
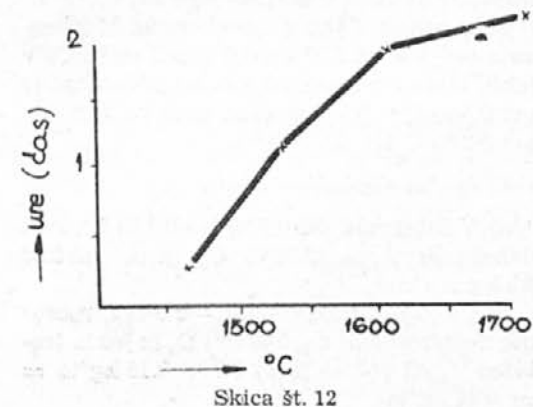

Diagram št. 11

Skica št. 12

smo že dosegli visoko temperaturo in če dodajamo enako količino goriva, nam npr. od 1560° C navzgor počasneje raste temperatura kovine kot npr. od 1500° C navzgor.

Zato izgleda krivulja temperature približno tako, kot kaže skica št. 12.

V. Plini in nemetalni vključki v kovini v času oksidacije

Važno je vedeti, da proizvodnost peči ali njena vzdržnost nista glavna kriterija za ekonomično obratovanje peči. Še važnejša je kvaliteta materiala.

Jasno je, da temperatura ob izpustu, vsebnost plinov in količina nemetalnih vključkov v jeklu v veliki meri diktirajo tehnologijo hoda martinovke.

Vedeti moramo, da je stopnja degazacije jekla v največji meri odvisna od hitrosti zgorevanja C v času oksidacije in čistega izkuhanja taline. S hitrostjo oksidacije oziroma zgorevanjem ogljika je ravno tako v zvezi tudi odstranjevanje nemetalnih vključkov.

Čisto kuhanje šarže pred dezoksidacijo brez vmesnih dodatkov na žlindro, rude, apna ali karburita je eden od najbistvenejših delov oksidacije oziroma rafinacije, kjer dosežemo odplinjenje oziroma izločenje nezaželenih suspenzij (nemetalnih vključkov).

Dolgo so metalurgi mislili, da koncentracija kisika (oziroma njegova topnost) v kovini narašča s povejšano temperaturo in da je jeklo z višjo temperaturo težje dezoksidirati.

Vsi poizkusi so bili vedno opravljeni v laboratorijskih pečeh. Danes pa dokazujejo praktični poizkusi na statistični bazi, da to mišljenje ne drži, ampak so pokazali, da je koncentracija kisika v jeklu odvisna prak-

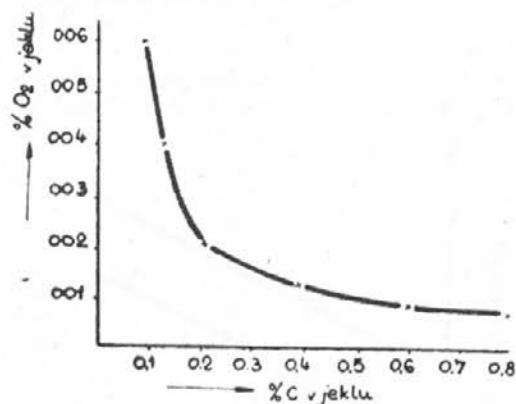

Diagram št. 13

tično samo od vsebnosti ogljika v jeklu v času rafinacije. Torej med kuhanjem šarže imajo jekla z višjimi ogljiki manjšo koncentracijo O₂ kot ona z nižjimi ogljiki.

Diagram št. 13 to nazorno kaže. V intervalu ogljika od 1,0% do 0,4% C se % O₂ v jeklu bistveno ne razlikuje. Naraščati začne pri 0,4% C v jeklu počasi, nato pa rapidno pri 0,2% C ter do 0,05%.

Iz te skice vidimo sledeče:

a) V intervalu od 0,9% C—0,4% C mora dezoksidirati ca. 0,01% O₂ (npr. rabimo 0,3 kg Al/to).

b) V intervalu od 0,4% C—0,3% C moramo dezoksidirati ca. 0,015% O₂ iz jekla (rabimo 1/2 Al več — torej 0,3 + 0,15 kg/to = 0,45 kg/to).

c) Pri 0,2% C potrebujemo za dezoksidacijo 0,02% O₂ že 0,6 kg Al/to.

d) Pri 0,1% C — za dezoksidacijo 0,04% O₂ potrebujemo že enkrat več — 1,2 kg Al/to.

e) Pri 0,07% C — potrebujemo za 0,06% O₂ že 1,8 kg Al/to.

f) Za Armco z 0,03% C — imamo 0,08% O₂ ali celo 0,1% O₂. Potrebujemo 3 kg Al/to.

Ker pa moramo doseči v jeklu poleg dezoksidacije O₂ še nekaj raztaljenega Al, ki ni v obliki Al₂O₃ — oksida, ampak je raztaljen kot Al metal, moramo dodatke Al še povečati.

Za jekla z 0,5 — 0,9% C 0,3 Al/to

za jekla z 0,4 — 0,5% C 0,4 Al/to

za jekla z 0,3 — 0,4% C 0,6 Al/to

za jekla z 0,2 — 0,3% C 0,8 kg/to

(pri 0,2% C že 1,0 Al/to)

za jekla z 0,15 — 0,2% C 1,0 kg/to

(pri 0,15% C že 1,2 Al/to)

za jekla z 0,10 — 0,15% C 1,2 kg/to

(pri 0,10% C 1,5 Al/to)

itd. — za Armco (SPŽ 1) 2,5 kg Al/to — 3 kg/to.

Reakcija oksidacije ogljika

plin poteka s povečanjem temperature hitreje od leve proti desni. Zahteva, da se tvorijo mehurčki na dnu kopeli v toliki meri, da pride prej do spajanja kisika iz rude in ogljika iz jekla. Jeklo lahko samo v momentu sprejme višjo koncentracijo O₂ za oksidacijo C pri visoki T kot pri nizki. Zato gre reakcija hitreje v smeri oksidacije ogljika oziroma do pokuhanja šarže.

Prvi regulator za koncentracijo O₂ v jeklu pa je vsebnost C v jeklu. Z nižjim C narašča O₂.

VI. Nemetalni vključki v kovini

V metalni kopeli martinovke se nahaja kisik v raztopini trdnih ali raztaljenih delcev, imenovanih OKSIDI — nemetalni vključki.

Vsi ti razni oksidi nam predstavljajo skupno koncentracijo (količino) kisika v kovini.

Nas metalurge ne sme zanimati toliko sama količina O₂, ampak v kakšni obliki vključkov se O₂ nahaja. Od tega je namreč odvisna kvaliteta jekla.

Mikroskopske raziskave vključkov s pomočjo elektrolitičnega izločanja so pokazale v glavnem tri tipe vključkov:

a) manjšo količino delcev čistega SiO₂ (kremenec),

b) prekrstalizirano kvarcevo (SiO₂) steklo nepravilnih oblik, ki je nastalo v reakciji med SiO in FeO,

c) majhne kristale korunda.

Delci SiO₂ niso dolgo v jeklu, pridejo verjetno v talino iz rude ali drugih materialov, ki se dodajajo v času oksidacije.

Kvarcino steklo nastaja v času taljenja (raztaljevanja) in pride v talino z vložkom. Tudi korund je padel v talino v času zakladanja iz vložka.

Znano je tudi, da s povečanim dodatkom rude narašča količina čistega SiO₂, to je znak, da vse v veliki meri pride iz rude. Oksidacija s škajo daje manj vključkov SiO₂. Koncentracija Al₂O₃ vključkov se v prvi dobi čistega kuhanja nekoliko zniža, nato pa zopet naraste.

Praksa je pokazala, da ni čisto jasno pravilo, da z večjim tokom (hitrostjo) oksida-

cije zmanjšamo količino teh nemetalnih vključkov pred dezoksidacijo. Potrebna je zelo dobra tekoča žlindra. Bolje pa vpliva hitra oksidacija in tekoča žlindra na odstranitev plinov.

Količina vodika se navadno giblje od 4,5 do 5,5 ml/100 g taline (jekla), ni točno jasno ali se odstranjuje največ med začetkom oksidacije ali med čisto oksidacijo, po prenehanju dodajanja. V vsakem primeru se bistveno ne menja H₂.

Povečanje bazičnosti ob istočasni suhih dodatkih nam znižuje koncentracijo vodika H₂ v jeklu. Navadno pa izgleda potek H₂ tako, da v začetku oksidacije — intenzivnega kuhanja H₂ pada, nato pa zopet narašča.

Zaradi tega zavisi koncentracija vodika H₂ pred končno dezoksidacijo od vsebnosti vodika v času raztaljevanja.

Padec med oksidacijo je možen s povečanjem hitrosti oksidacije ter z dovolj visoko bazo $\left(\frac{CaO}{SiO_2}\right)$ (količino žlindre) v času čistega kuhanja taline.

Trdi se, da narašča vodik z višjo temperaturo jekla v kopeli zato, ker intenzivno kuhanje in dviganje mehurčkov taline (CO) povzroča večje vsrkavanje vodika iz zračne atmosfere in iz goriva.

Diagram št. 14 kaže za SM peč naslednjo sliko:

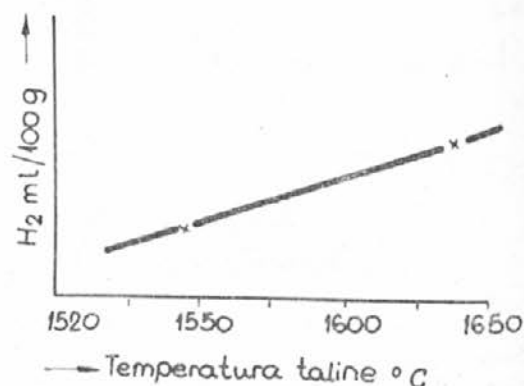

Diagram št. 14

Najbolj naraste H₂ v času, ko šaržo preddezoksidiramo pred izpustom. Takrat H₂ naraste za ca. 1,5—2,5 ml/100 gr. Legure imajo dovolj vodika, stalno izločanje vodika v CO mehurčkih se prekine, gorivo in atmosfera pa še vedno dovajata H₂ talini. Istočasno pa s preddezoksidacijo topimo tudi oni vodik, ki se ob času legiranja nahaja v žlindri, nazaj v jeklo.

VII. Dezoksidacija taline

Dezoksidacija je zaključena etapa izdelave jekla in v veliki meri odloča o kvaliteti jekla. Metode dezoksidacije se v raznih jeklah izbirajo na različne načine. Izbor samega načina dezoksidacije zavisi od mnogih faktorjev: sestave jekla, načina vlivanja v kokele in od ostalih ekonomskih faktorjev.

Zato ni posebne instrukcije za dezoksidacijo, niti za način dezoksidacije na splošno, še manj pa za dezoksidacijo posamezne taline, ki lahko različno poteka v celotni dobi raztaljevanja, oksidacije in čistega kuhanja. Dalje razlikujemo načine dezoksidacije navadnih trdnih, na C mehkih jekel, kakor tudi legiranih.

Glede na različne metode dezoksidacije omenimo nekaj tipičnih:

a) Vse vrste jekla je možno dezoksidirati na ta način, da se pri dosegi ogljika na sred-

nji meji zahtevane končne analize (za C 35 ... 0.35 % C) v peči ob koncu oksidacije najprej legira FeMn, računsko na spodnjo mejo zahtevane končne analize, upoštevajoč onega v talini in po ca. 6—8 minutah se dela 12 % FeSi, računsko na 0.10—0.17 % Si. Čez 7—10 min. (kopel ne sme zopet zakuhati) se doda še drugo porcijo FeMn, če ga imamo v žilindri premalo; to zavisi od onega v vložku. Če pa smo ga imeli v vložku dovolj, nam 12 % FeSi reducira iz žilindre dovolj mangana, da dosežemo na srednjo mejo zahtevane analize. 10 minut po dodatku 12 % FeSi se lahko spusti talina v ponovco.

V ponovco dodamo FeSi 75 %, pri tem računamo, da ga iz peči pride največ 0.05 %.

Končni dodatek v curek jekla je Al, ki ga dajemo za različne kvalitete od 200 gramov do 1500 gramov za tono taline.

b) Mnogokrat prakticirajo za mehka jekla od 0.12—0.15 % C (CK 10, 15), redko za CK 22, da preddeoksidiirajo talino s silikoman-ganom v peči. Trša jekla preko 0.2 % C pa dezoksidiirajo tako, da najprej preddeoksidiirajo s FeMn, ko dosežejo potrebno višino % C, pri tem pa računajo na odgorek mangana, ki ga morajo pri legiranju dodatno računati, 6—10 minut po dodatku FeMn pa dodajo še 12 % FeSi, računsko 0.10—0.13 % Si iz 12 % FeSi. 5 minut po tem pa izpustijo talino iz peči v ponovco. Odgorek Mn znaša tu pri ogljikih med 0.15—0.30 % ca. 25—30 odstotkov.

c) Nekateri dezoksidiirajo tako, da dajo FeMn v peč 5 min. pred dodatkom 12 % FeSi in zopet 5 min. po dodatku FeSi. Prva porcija je 20—50 % celotnega dodatka FeMn. FeSi (12 %) dodajo pa celo več, rač. 0.18—0.23 % Si.

d) Možnost dezoksidacije samo trdih jekel z več kot 0.35 % C samo s FeMn, nato pa končna dezoksidacija s FeSi 75 % in Al v ponvi. To prakticiramo pri nas v železarni Ravne na naši 30-tonski martinovski.

Zadnja metoda se najpogosteje uporablja takrat, če imamo opravka z grodlji, ki vsebujejo visoke fosforje, več kot 0.3 %. Kolikor pa so fosforji nižji, pa lahko dezoksidiiramo po prej navedenih metodah.

Iz vsega tega sledijo sledeči zaključki, predlagajo se sledeči najugodnejši načini dezoksidiiranja pomirjenega jekla:

1. Jekla z 0.03—0.08 % C (DARBY SPŽ 1) se naj preddeoksidiirajo 6/10 min. pred iz-pustom iz peči z dodatkom SiMn računsko na 0.15 % Si. Žilindra naj bo pri že visokem (FeO) 15—22 % čim bolj bazična z več kot $2.5 \left(\frac{\text{CaO}}{\text{SiO}_2} \right)$. V ponovco se doda 0.05 % Si v obliki FeSi ter 2.5—3 kg Al/to. Temperatura izpusta med 1635—1645 °C (potop pyr.).

2. Jekla z 0.08—0.15 % se naj preddeoksidiirajo z dodatkom SiMn rač. na 0.13 % Si 10—15 min. pred izpustom, nato pa se doda še FeMn, računajoč skupno z že dodanim SiMn, da med srednjo in gornjo mejo zahtevane končne analize. FeMn se doda 4—5 min. pred izpustom. Po dodatku SiMn se takoj vzame proba na C! FeSi se legira v ponovco, pri tem pa računa, da ga je v talini največ le 0.05 % Si. Al se doda v količini 1—1.5 kg/t jekla. Bazičnost večja kot $2.3 \left(\frac{\text{CaO}}{\text{SiO}_2} \right)$. Temperatura izpusta 1600 do 1630 °C zavisi od teže blokov (ingotov) in načina litja.

3. Jekla z 0.18—0.38 % C (C 22, C 35) se preddeoksidiirajo z dodatkom SiMn, rač. na 0.10—0.15 % Si in Mn rač. na spodnjo mejo zahtevane analize. Vzame se proba na C. Nato se doda FeMn do srednje meje zahtevane analize Mn. Po 3—5 minutah se šarža izpusti (šarža v nobenem primeru po dodatku SiMn ne sme več zakuhati). V ponovco FeSi računajoč v peči 0.05 % Si ter Al v količini 0.6—0.8 kg/t jekla. Temperatura od 1580—1610 °C (glede na format).

4. Vsa ostala jekla razen legiranih se preddeoksidiirajo samo s FeMn, računajoč med srednjo in gornjo mejo Mn, če je oksidacija normalna 0.06—0.08 % C/10 min. padca C. Če pa je hitrejša, se računa Mn na gornjo mejo. Končno 5 min. po dodatku FeMn — izpust. FeSi se legira v ponovco. Al se doda

od 0.2—0.6 kg/t jekla, zavisi od % C in od ostalih legur.

5. Legirana Cr, Cr-Mo, Cr-Ni, CrNiMo jekla preddeoksidiirajo v predhodno bazično žilindro z več kot 2.2 $\left(\frac{\text{CaO}}{\text{SiO}_2} \right)$ (velika količina žilindre ni potrebna, ker se izbira čisti vložek) s SiMn 15 min. pred izpustom, računajoč Mn na srednjo mejo zahtevane analize, nato se vzame proba na C in legira FeCr 5—7 min., po dodatku FeCr se premeša in šarža izpusti. Ev. dodatek FeMn za korekturo se da v ponovco ali 3 min. pred izpustom v peč. FeSi se legira v ponovco, računajoč da ga je bilo v talini od 0.03 do 0.05 % Si. Al se da v curek jekla. Temperatura in dodatki se predpišejo posebej glede na kvaliteto in težo ingotov ter način litja.

RAVNE

— pozorišče državnega smučarskega prvenstva

V dneh od 20. do 23. februarja (ko je sneg zares že skoro pobralo) so bile v našem kraju velike smučarske prireditve — devet-najsto državno prvenstvo v klasični kombinaciji.

Na programu so bili vsi taki nastopi (discipline pa ob pičlem snegu tudi nediscipline, kakor radi ponagajamo), ki spadajo na državna smučarska prvenstva: samostojni tek, štafetni tek, klasična kombinacija, samostojni skoki za člane in mladince ter nekako izpodbudno še tek starejših članov.

Nastopale so torej vse moštvske in vadne vrste — člani, članice, mladinci in mladinke. Kar prek dvesto se jih je zbralo iz vse države oziroma jih je tekmovalo po teh, tedaj že nagajivo kopnih smučarskih markacijah in napravah pod Uršljo goro in Peco. (Samostojne skoke so priredili v Črni na Koroškem.)

Po skrbno informativnih prospektih in biltenih, ki so izhajali tiste dni, ni niti potrebno in je tudi prepozno, da bi tu še kaj ponavljali. Omenili bi le posebni uspeh Romana Seljaka — Triglav, Kranj, ki je bil najboljši pri teku na 15 in na 30 kilometrov, kar je do sedaj najboljši njegov čas. Mladinci »Fuzinarja« so pri štafetnem teku osvojili I. in II. mesto, kar ni malo. Dekleta pa mimo lepote tokrat niso prišla do nekih posebnih rezultatov razen družine Lovrenc na Pohorju, ki kar lepo dela in obeta.

Sicer so organizatorji in nositelji smučarskega in tudi gostiteljskega skrbstva Raven in Črne na Koroškem vse skupaj lepo organizirali. Naši »asi« so za to mojstri.

Naš vedno agilni športni spodbudnik in svoje dni tolikokrat smučarski prvak direktor Gregor Klančnik je zbrane tekmovalce takole pozdravil:

Dragi smučarji!

Po devetih letih ste se zopet zbrali pri nas, da se ob plemeniti športni borbi pome-

rite za najvišje naslove v klasičnih smučarskih disciplinah naše socialistične domovine. V imenu organizacijskega komiteja in krajanov vas na Ravnah iskreno pozdravljam.

Ravne na Koroškem so zaradi svojih gospodarskih uspehov že postale splošen gospodarski pojem, po svojih plemenitih jeklih pa so znane tudi izven naših meja. Prizadevanja za proizvodne uspehe pa na Ravnah nikoli niso osamljena, z njimi se vedno družijo skrb za delovnega človeka.

Zavedamo se, da je zdrav duh v zdravem telesu nosilec delovne sposobnosti, prav zato posvečamo kulturni, predvsem pa telesni dejavnosti posebno pozornost. Zaradi naravnih pogojev priljubljenosti med mladino igra pri tem smučanje najbolj važno vlogo. Smučarji z Raven in cele Mežiške doline nas uspešno zastopajo na domačih in inozemskih tekmovanjih, smelo pa tudi posegajo po najvišjih mestih. Z njimi in ostalimi športniki so Ravne postale neke gospodarski, temveč tudi kulturni športni center.

Tekmovanje je sredstvo za razvoj telesne kulture, zato pri nas obstaja tudi želja za organizacijo večjih nastopov, že drugič je tu prizorišče državnega smučarskega prvenstva. Na žalost kljub prizadevnosti, zaradi odjuge, ki je nastopila zadnje dni, bo letošnje prvenstvo moralo biti izvedeno pod posebno težkimi pogoji. Ti bodo terjali od izvajalca pa tudi od Vas, dragi tekmovalci, uvidevnost in večje napore.

Z željo da bi bili doseženi rezultati odraz odnosov, izvežbanosti in kondicije med vami, otvarjam XIX. državno prvenstvo v klasičnih disciplinah.

Športni zdravo!

Čeprav nekoliko nagajivo brez pravega snega, pa za Ravne in Črno prizadevna, lepa in ponosna prirediteljev državnega obsega.

Inž. Rado Jelerčič:

KAKO ODLITI POVEČANO KOLIČINO JEKLA

Ko govorimo ali pišemo o organizaciji obrata, imamo vedno v mislih le razporeditev delovnih mest ali razdelitev obrata na oddelke, skupine in podobno.

Moj namen pa je osvetliti tudi drugo plat organizacije v obratu, to je tisto stran, ki jo imenujemo tudi delovna organizacija ali organizacija dela. Z organiziranjem dela se pri nas morda manj ukvarjamo in le, ko je potrebno rešiti neki problem. V državnem merilu se sicer ukvarjajo s tem inštituti, vendar so ti bolj teoretski in je njihov učinek praktično majhen. Torej smo na tem področju prepuščeni bolj sami sebi in si naše delo organiziramo, kakor pač najbolje vemo in znamo. Kaj je namen organiziranja dela v nekem obratu ali delovni skupini pa tudi za posameznika? Glavni namen je delo pospešiti in olajšati, tako da bo potekalo hitreje in lažje, z manj truda in z manjšo porabo energije strojev in ljudi. Za posameznike, ki opravljajo delovne operacije samostojno, pa proučevati in ugotoviti najboljše gibe in tudi najkrajše, tako da se delavec čim manj utruja.

Take naloge tehničnega osebja v obratu pa pridejo do izraza najbolj pri organiziranju novega obrata ali pri povečevanju proizvodnje v starem obratu. Drugi primer je zelo pereč, ker nastopi poleg organizacijskih težav lahko še konservativnost posameznikov in včasih celih skupin, še posebno zato, ker se spremembe izvajajo med rednim delom.

Tipičen primer obrata, ki je zadel na težke organizacijske težave, je naša topilnica, od katere se v letošnjem letu zahteva znatno povečanje proizvodnje surovega jekla in povečanje finančne realizacije v istih prostorih. Pri vsem tem pa ne sme pasti storilnost na moza, kljub uvedbi četrte izmene, to je 42-urnega delovnega tedna.

Topilnica mora v letošnjem letu izdelati 90.000 ton jekla. To bo največja količina jekla, ki je bila kdaj koli izdelana v naši železarni. Mesečno moramo izdelati od 7000 do 8500 ton, ako hočemo to tonažo doseči, to je z upoštevanjem remontov in rekonstrukcij. Povečanje znaša 3000 ton več jekla mesečno ali 100 ton jekla več na dan. Dnevna proizvodnja se mora gibati med 265 in 320 tonami surovega jekla, v celoti pa predstavlja povečanje proizvodnje za 55%.

Razumljivo je, da se pri tej zahtevi pojavijo ozka grla, ki ovirajo povečanje proizvodnje in jih moramo odstraniti čim prej. Naši topilniški agregati — peči — imajo trenutno kapaciteto 10.000 ton jekla pri sedanjem asortimentu in z upoštevanjem ene ali dveh žlinder.

Kapaciteta livne jame s sedanjo zahtevo nove valjarne in ostalih obratov pa je le 8000 do 8500 ton mesečno. To je prva in naj-

važnejša ovira ali ozko grlo, ki ga je potrebno rešiti. Nadalje predvidevamo, da se bo pri tonaži 9000 do 9500 ton pojavila priprava vložka kot drugo ozko grlo. To dokazujejo tudi izračuni na osnovi kapacitete žerjavov, števila vagonov in košar za elektro peči ter specifične teže vložka. Tretje ozko grlo bo nastopilo pri mesečni proizvodnji 10.000 ton, in sicer v pečni hali na šaržirnih žerjavih elektro peči in martinovke. Vsa tri ozka grla so rešljiva in nam bodo omogočila doseči visoko proizvodnjo 10.000 ton mesečno ali 120.000 ton letno. Rešitve so organizacijsko tehničnega značaja z uporabo dodatne mehanizacije oziroma novih naprav in strojev.

Ozko grlo	Kapaciteta	Smer odstranitve
Livna jama	8.500 ton	Razširitev, mehanizacija
Priprava vložka	9.500 ton	Modernizacija
Šaržirni stroji	10.000 ton	Zamenjava

Livna jama je prvo ozko grlo, ki ga moramo rešiti. Imamo na razpolago le malo možnosti, vendar je problem rešljiv s sledečimi predlogi:

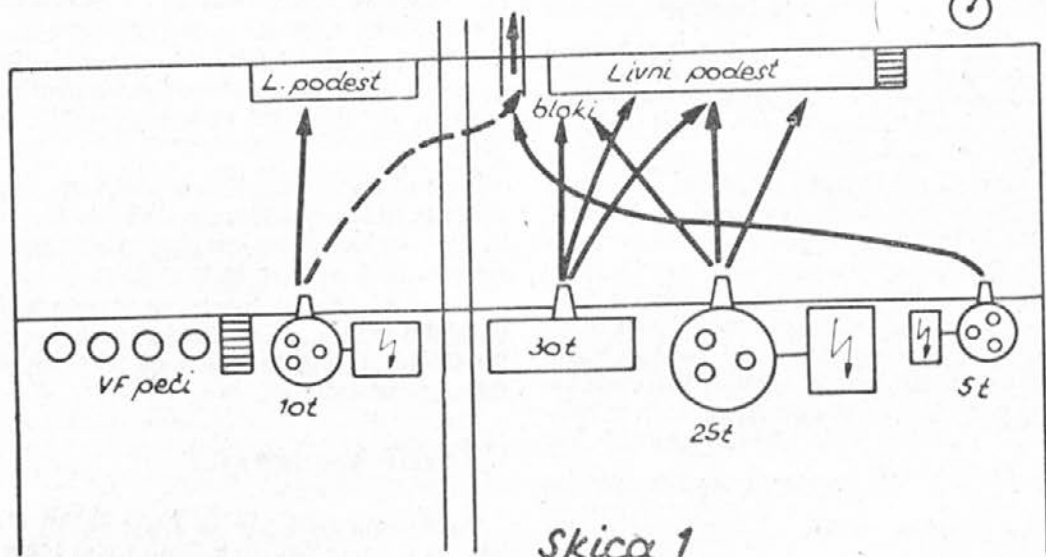
a) Razširitev livne jame je proizvodna nužnost, ker se jeklo iz peči vlije na livnih ploščah v ingote ter imamo isto tonažo jekla na večji površini kot pa v peči. Prostor, ki smo ga do sedaj uporabljali za vlivanje ingotov in izpraznjevanje kokil, je obsegal le ca. 50 dolžinskih metrov in 800 m² efektivne površine. Po do sedaj znanih normah je potrebno pri našem formatu ingotov OKGV-255 za eno tono jekla efektivne površine 4,0 m². Ta postavka zajema tudi prostor za ponovce, lijake, kape, uteži, livne plošče in ostali livni pribor. Tako potrebujemo za 300 ton dnevne proizvodnje $300 \times 4,0 = 1200 \text{ m}^2$ površine v livni jami. Ker pa imamo na razpolago le ca. 800 m², moramo

nujno razširiti efektivno površino za najmanj 300 m². Na srečo je v livni jami še obstajala ta možnost ter smo razširili livno polje do konca livnega podesta — smer Prevalje ter pričeli zidati podaljšek livnega podesta smer Ravne. Na ta način smo oziroma bomo pridobili 25 dolžinskih metrov in 300 m² površine. Skupno se efektivna površina poveča na $800 + 300 = 1100 \text{ m}^2$, kar bi zadostovalo, če upoštevamo, da se vlivajo tudi bloki, ki zahtevajo manj prostora.

b) Lokacija peči je zelo neugodna in nam povzroča največ glavobola. Obe težki peči — 30-tonska SM in 25-tonska el. obločna — sta nameščeni na sredini hale in dajeta večino jekla, skoraj 70%. Njuno delovanje ovira na eni strani 10-tonska el. obločna peč, ki ima livno polje desno od preboda in utesnjuje že itak tesno livno polje težkih peči. Zaradi tega zidamo sedaj nov livni podest, levo od preboda 10 ton, ki bo razbremenil dosednji prostor.

c) Na zgornji strani, smer Prevalje, stoji stara 5-tonska el. obločna peč, ki je namenjena predvsem proizvodnji tekočega jekla za jeklolivarno in za brzorezno jeklo. Ker pa sprejema jeklolivarna tekoče jeklo približno na sredini hale, se mora ponovca s tekočim jeklom prenesti po celi dolžini omenjenega prehoda. Tu nastopita dve oviri. Prva je ta, da se morajo vsi žerjavi umakniti na drugo, spodnjo polovico hale ter tako prekinajo delo za pripravo šarže velikih peči. Ves ta umik se ponovi, ko pride ponovca iz livarne in mora izprazniti žlindro. Druga ovira, ki nastopi, je v tem, da v času čakanja na šaržo 25-tonske ali 30-tonske peči, ne more 5-tonska izlivati svoje šarže in mora čakati, da pride na vrsto. To čakanje prizadene najbolj 5-tonsko peč in traja lahko eno do dve uri, nakar se ponovi že opisani umik vseh žerjavov. Rešitev tega problema je edino v tem, da se poišče nov prehod za 5-tonsko peč nekje v neposredni bližini peči. Ta prehod nam je uspelo urediti desno od preboda 5-tonske peči pri pe-

Sedanja pot tekočega jekla

Zdrav duh
v zdravem telesu

skometu livarne s poševnim prehodom in rahlo nagnjenim tirom. Upamo, da bo ta rešitev pokazala dobre rezultate, omogočila dvig proizvodnje 5-tonske el. obločne peči za 30% ter olajšala delo žerjavov za težke peči, ki so na sredini. Skica št. 1 prikazuje, kako poteka prenos jekla sedaj, skica št. 2 pa, kako bo potekal pozneje.

d) Z oddvojitvijo 10-tonske in 5-tonske el. obločne peči iz glavne fronte vlivanja ostane še naloga pravilne razporeditve vseh faz gibanja žerjavov, tako da se čim manj umikajo drug drugemu ter da se poveča hitrost dela in zmanjšajo — zreducirajo — delovne operacije. Povečati je nujno premike z mačkom žerjava in zmanjšati premike z mostom, ako hočemo hitreje opraviti delo. Nekoliko nas pri tem ovira neprimerna razporeditev žerjavov (10-tonske, 20-tonske, 50-tonske, 20-tonske, 50-tonske), ki ni primerna za naš format ingotov. Te ovire resnično ne moremo popraviti niti odstraniti in se moramo temu prilagoditi. Proces slačenja ingotov in postavljanja kokil mora biti usmerjen v prečni smeri livne hale, to je v smeri gibanja mačka. Ves livni pribor moramo postaviti tako, da se nahaja v neposredni bližini potrošnje, in preprečiti prenašanje raznega materiala po celi hali. Temu namenu zelo ustreza lokacija zidanja livnih plošč in sušenja lijakov, ker sta na sredini levo in desno pri martinovki. Nujno pa je potrebno preurediti prenos mase za livne plošče in lijake, ki potuje po celi polovici hale. Dalje kokile za ingote in kokile za bloke, ki morajo biti blizu livnih plošč. Da bi naše delo potekalo hitreje, moramo misliti na povečanje hitrosti žerjavov, ker so že danes prepočasni.

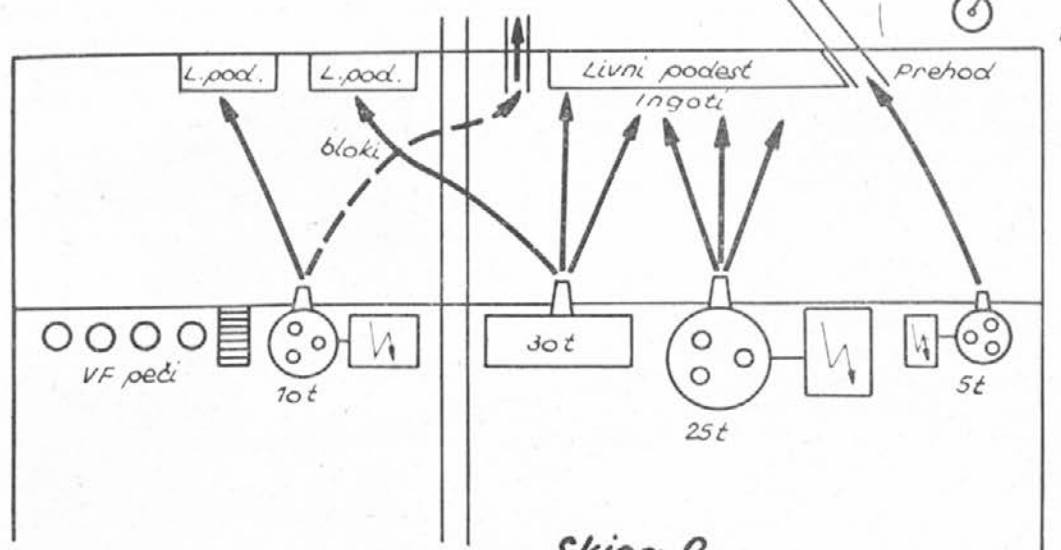
Povečati bi morali vse hitrosti mosta, mačka in dviga, posebno pa to velja za nove 50-tonske žerjave (Litostroj), ki so prepočasni za naše zahteve. Hitrost je možno povečati na dva načina:

1. mehansko — s predelavo reduktorja,
2. električno — z montažo frekvenčnega pretvornika.

S povečano hitrostjo žerjavov bi pridobili znatno več, kot si pa mogoče predstavljamo, posebno še zaradi tega, ker si je težko predstavljati probleme, ki se bodo pojavili s še rastočo proizvodnjo.

e) *Mehanizacija dela v livni jami* je nujna predvsem zaradi olajšanja dela delavcev in skrajšanja postopka. V mislih imam *striper* napravo za slačenje — stripanje ingotov malega in večjega formata. V modernih jeklnah se uporabljajo naprave, stroji, ki stripanje ingote s pomočjo hidravlične ali pa mehanske sile. Predvideno imamo nabavo take naprave od italijanske firme »Slinghofer« za sistem »stripatore«. Ako bo ponudba ustrezala našim zahtevam in željam, bi se naprava uporabljala za stripanje težkih ingotov od 3 ton pa do 15-tonske ingotov, ki jih vlivamo za kovačnico. Stripanje 25-tonske ingotov bi še ostalo po starem načinu, ki ga uporabljamo sedaj. Za slačenje — stripanje malih ingotov, ki se vlivajo za novo valjarno (OKGV-255), bomo uporabili napravo, ki jo je konstruiral Franc Lečnik, mojster naše topilnice. S to napravo bomo lahko istočasno izpraznili celo ploščo, to je 18 ingotov, ter s tem znatno pospešili potek dela v livni jami. Pri delu odpade skoraj polovica delovnih operacij in delavec bo imel znatno manj težaškega dela, ker

Predvidena pot tekočega jekla

Skica 2

bo le-to mehanizirano. Upamo, da se bo ta naprava obnesla in da jo bomo s pridom uporabili.

f) Sedaj, ko smo obdelali že skoraj vse probleme v livni jami, moramo nakazati še tiste ovire, ki vplivajo na naš obrat od zunan in so za uspešno delo usodne. V prvi vrsti pride v poštev promet in v drugi vzdrževanje strojev. Promet bo moral posvetiti vedno več pozornosti našemu obratu in dostavljati redno točno določeno število vozov za mrzle ingote ter vozove za vroče ingote. Poleg tega pa odvažati sproti vse odpadke, žlindre, skorje in svinje iz livne jame s pomočjo 15-tonske kamionov tipa »tatra«. To bo moralo biti urejeno za vse izmene in za vse dni, ko topilnica obratuje. Ne smejo se več pojavljati ponedeljki in popravni, ko je livna jama natrpana z ingoti in žlindro ter so vsa korita polna samo zaradi tega, ker je promet deloval le v skrajnem obsegu. S prometom je v tesni zvezi skladišče ingotov, ki ne iztovarja vozov, naloženih z ingoti sproti in so potrebne stalne intervencije našega obrata na prometu. Tudi skladišče ingotov bo moralo nujno uvesti nedeljsko delo in pojačati hitrost iztovarjanja ingotov, sicer nam vse organizacijske preureditve livne jame nič ne pomagajo. Preveriti je tudi, ali bi bilo umestno montirati še en žerjav za iztovor ingotov, da bi sproti stregel topilnici in valjarni. Iz tega izvajanja se vidi, da je to verižna problematika (topilnica — promet, skladišče ingotov) in morajo vse faze dela biti strogo sinhronizirane, sicer pride nujno do zastojev v najbolj odgovornem procesu — v proizvodnji jekla.

Vzdrževanje

Pri vsej problematiki livne jame ne moremo mimo vzdrževanja, ki je odločilen faktor redne proizvodnje. Od vseh strojev v livni jami so najbolj vplivni žerjavi, ki jih je pet, in sicer trije stari in dva nova. Na žalost novi žerjavi niso primerni za vroč obrat, stari so pač stari in imajo že marsikaj izrabljenega. Slabost novih žerjavov je, da se neprestano kvarijo električni deli ter so popravila zaradi kompliciranosti dolgotrajna. Verjetno je »Litostroj« premalo upo-

števal, da bodo žerjavi obratovali v težkih pogojih, ki jih ima topilnica, kjer nastopajo višja temperatura, prah, prenašanje vročih bremen in neprekinjeno delo. Poleg tega so prepočasni in se mora njihova hitrost obvezno povečati na kak način. Ostalo vzdrževanje mora zajeti ponovce, lijake itd. ter si zagotoviti večjo zalogo rezervnih delov od drobnih vijakov do 30-tonske verige. Nujno bo tudi pojačati število vzdrževalcev, saj sedanje ne zadostuje kljub njihovu naporu in prizadevanju.

Delavci livne jame so vsekakor najpomembnejši činitelj, na katerem sloni vse izvajanje, ki sem ga navedel. Opozoriti moram, da je naš delavec izpostavljen velikim vročini, prahu in raznim plinom, poleg tega pa še težkemu delu, ki velikokrat zahteva obširno znanje in tudi umski napor, kot na primer delo predelavca, žerjavovodje, ponovčarja, zidarja. Zelo zmotno je mnenje, da je delo v livni jami predvsem težko delo, in da to delo lahko vsak opravlja. Zavedati se moramo, da ima livna jama znaten vpliv na kvaliteto jekla. Da je pa njen vpliv na proizvodnjo zelo velik, sem pa že opisal.

Delavec v livni jami mora biti seznanjen s tehnološkim postopkom in s posledicami nepravilnega dela, ako hočemo dobro kvaliteto našega jekla. Vedeti mora, kako in zakaj se lakirajo kokile, koliko lunke se mora dodati, da se prepreči lunke itd. Ker pa je delo v livni jami skupinsko, mora obvladati skoraj vse delovne postopke od zidanja plošč pa do vlivanja jekla. Torej se mora pri delu tudi učiti in izpopolnjevati. Znanje našega delavca v livni jami, čeprav je od vročine in prahu ves poten in prašen, je mnogokrat večje od tistega, ki sedi v čisti bluzi in dela eno in isto delo, ene in iste gibe dan za dnem. Da je znanje oziroma strokovnost delavca v livni jami pravi pomembna, se zavedajo marsikje. Železarna Jesenice je uvedla tečaje za vse delavce v livni jami, ravnotako tudi železarna Zenica in pred leti železarna Sisak. V Rusiji je že pred leti izšla knjiga, kjer so do podrobnosti opisani postopki dela v livni jami in posebej obdelane posamezne faze, ki imajo vpliv na kvaliteto; podobno literaturo je zaslediti v Nemčiji in Ameriki. Ako hočemo

Naš dr. Sušnik

— Kaj pa praznuje?

— On? Mi praznujemo, da ga imamo.

»Življenje tega je podobno le majhnemu plamenčku, skritega, poniženemu, življenje onega pa morda velikanskemu plamenu, ki se vidi daleč naokoli, daleč naokoli sveta.«

Tako je premišljal Sušnikov Franc, ko mu je bilo sedemnajst let in je bil celovški dijak. To je bilo pred pol stoletja in sredi prve vojne.

Takrat je bil še plamenček, ki pa je želel postati plamen.

Danes je plamen, ki pa bi rad ostal skrit in ponižen kakor plamenček.

A sij se ne da zakriti. S svetlobo napolnjuje vso našo dolino in se odbija od sneženo-skalnatih grebenov Pece in Uršlje gore, da so žarki vidni še daleč drugam. Kar ustvari človek v nesebičnem razdajanju za skupnost, ima trajno ceno in njegov spomin gori v svetiščih src poznih rodov.

Govoriti o dr. Sušniku Korošcem bi se skoraj zdelo odveč. Vsak korak te prepriča, da jim je zapisan v srcih zaradi vsega, kar jim je plemenitega dal in jim še daje. Izraz spoštovanje je premalo — je občudovanje in ljubezen. Triperesna deteljica nad Ravnami se vzdiguje ob kulturnih ustanovah, katerih zasnovi je botroval in jim rast usmerjal, nam je kakor domači Partenon, ki se mu bližamo z zbrano pobožnostjo. Je svetilnik sredi novega valovanja naših kotlin. A prižiga se še vse polno drugih lučk, ki nam kažejo pot in smer. Njih prižigalec pa dostikrat ostaja v senci.

— Naš ravnatelj, — govore ljudje po dolini.

— Silhueta in buč Uršlje gore, — je zapisal urednik Fužinarja.

— Zaljubljen v svojo zemljo, v njeno Goro in rdeči slap šenturšelj, — govori sam, ko nam odkriva ključ do svoje osebnosti:

»Ko sem bil v tretjem ali četrtem razredu gimnazije, nam je prof. Kotnik naložil, naj mu popišemo stonje domačega kraja... Tedaj sem prvič odprl uho in srce očetu in materi, da sta mi pravila o svoji Uršlji gori in svojih Hotuljcih. In moje hrepenenje je poslej legalo počivati v ono tiho tkanje domače zemlje, roke sem zagrebel in zaril v nje prst in se oklenil njenih in svojih korenin in njen duh lepote in resnice me je umiril.«

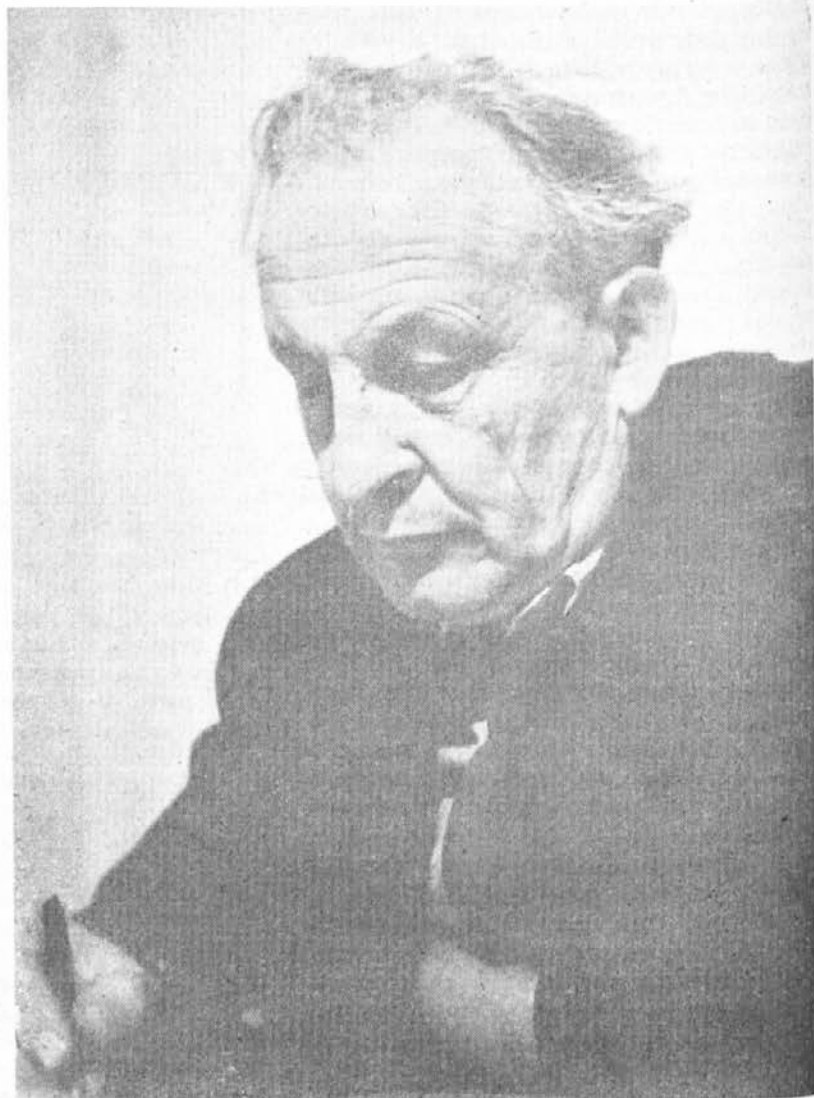
Da, to je on. S tisočermi žilicami povezan s svojo zemljo, prostorom, ljudmi in časom. Iz nje srka darove, da jih pomnožene in požlahtnjene vrača. Očak in modrec, ki obogaten s spoznanji brezštevnih rodov preudarno meri dejanje in nehanje današnjega in mu pomaga klesati pretehtane poteze v njegov obraz.

Naj nam torej ne zameri, če skušamo povzeti nekaj besed o njegovem življenju, se vsaj bežno pomuditi ob njegovem delu.

doseči večji efekt dela, se moramo tudi mi pobrigati za čim večjo strokovnost našega delavca in čim prej organizirati tečaje, kjer bi si pridobili osnovno teoretično in ustrezno praktično znanje.

Z izvedbo vseh predlogov in z rešitvijo vseh problemov v livni jami se bo povečala proizvodnja in izboljšala kvaliteta.

V uršljegorskem svetu se eno posestvo imenuje Suško. Tam so gospodarili Sušnikovi predniki, kar pomni uradne bukve, ki jih je za tristo let. V prejšnjem veku pa so začeli stegovati roke po lepah gozdovih

Pri delu

grofi Thurni, ki so tudi Sušnikovega deda »rešili frete«. Vnuk je nekje vpletel takle spomin:

»Ko je moj stari oče Matevž Sušnik menca s klobukom v roki pred grofom v svetli dvorani ravnanskega gradu, je pisar proseče zastokal vanj: 'Ali je mogoče, da bi tvoji otroci tam gori okoli vekali in gospodu grofu jelene plašili? To, vidiš, ne more biti. Torej podkrižaj se!' In ded se je podkrižal, da bi jelene gospoda grofa imeli mir pred ljudmi in otroki. Leto nato (1870) je padel Godec, potem Macigoj, Obretan, Matuh, Krpuh, Močivnik, Jelen; ne le zavoljo zverine, marveč zaradi lesa, ki mu je grof vedel vrednost. Tako je prišel rod drvarjev gozdove očeta za grofa sekati; nabral se je rod kovačev za grofovske in baronske železarne na Ravnah in Prevaljah: nič drugega ni imel ta rod, ko svojo ljubezen do te zemlje, do te gore in do svojih lesov.«

Dali so menda vredno; ded da je bil bolehen, manj za kmečko delo, bolj vase zaprt in k premišljevanju nagnjen. Sin edinec je takrat šele dobro lezel iz plenice. Toda ded Matevž ni zdržal v prevajških fužinah — vrnil se je v goro in bil za samotnega pastirja, dokler ni neopazno ugasnil med svo-

jo živino, potem ko je v delavske bukvice okorno zapisal po svoje pretresljivo oporoko: »Namorm.«

Sin Štefan naj bi bil šel za urarja, kar se je zdelo takrat posebno imenitno, a ni bilo prav mešta in priložnosti; nazadnje so ga pritegnile fužine kot prej očeta, ne da bi bil slutil njih bližnji zaton. Komaj si je na Prevaljah ustvaril dom in popestoval prvoro-

jenca Franca (1898), ko so fužine čez noč zgrmele na kup. »V torek so še peči pozidavali, v četrtek so jih že ugasnili.«

— »Prosperity,« je dejal nekako pred sto leti baron Rosthorn in naredil Prevalje... Dva rodova sta kuhala in vlivala, varila in kovala, mešala svojo kri... Nekje so tedaj visoki gospodje skomignili: 'Business!' in so prečrtali Prevalje v svojih računih. 'Se vrneš, oče, v Goro zdaj?' Oče se je napil, Gora je bila grofova, mati je vlekla cule za njim, za stroji v Donawitz... Za zidi plavža in livarne so se medtem zasejale šentjanževke in drobna detelja, da smo gonili tja kozo past.«

»Kam?« sta se spogledala oče in mati. Amerika je predaleč od Uršlje gore, v Mežico živ pod zemljo ne grem. Po enem letu so pisali oče iz Donawitza: 'Ljuba žena, ti naznam, da sem našel cimer pod streho in pridita...' Do Celovca je bilo domače jutro, od Celovca na Št. Vid so kolesa vse glasneje klepetala: domu! domu! domu!

In nismo obstali! Ne v tistem podstrešnem cimru in ne zunaj, kajti kamorkoli si šel iskat, Fare nisi našel, Uršlje gore nisi videl, zelene trate ni bilo, da bi se bil mogel usesti zemlji v mehko krilo.«

Tako so se 1902 vrnili pod »ta šloken, spufani spomin prevaljske mogočnosti! Pod njim so naše bajte iz ceklje in kamenja zrasle, zadaj za njim smo v Meži, liberjo (drobir, ki odpade pri tesanju) nabirali in premog lovili, kar ga je skozi leške grablje ušlo.« To je bilo nad papirničnim jezom, a tudi v spodnjem koncu Leškega grabna, »in kadar so odprli grablje zgoraj, ga nam je voda nakotalila, da smo si ga nacingljali za polne gare«.

Stanovali so pri Predanu (precej pozneje so celo kupili, a pač v stiski spet prodali), za prvorojencem je raslo še pet deklet. Oče je bil zdaj le navaden nakladač na postaji s pičlejším zaslužkom, kar se je v vse številnejši družini moralo občutiti. Francek je pasel kozo po robe in se skrivaj sramoval revščine. Ali ob njej so bili na stenah »beli prtiči in na okencih rože in slap hrepenenja po lepoti«. Franc je rastel tudi ob tem kruhu!

Spomin na začetno šolanje ni najbolj svetel. Bistvo razberemo iz stisnjene, pa nedvoumne določila v tedanjem dokumentu: »Na petrazredni osnovni šoli na Prevaljah je učni jezik nemški, na podružnici na Fari utrakvistični.« Sušnik je hodil v — matično!

»Niti ene slovenske besede nismo čuli v tej šoli iz učiteljevih ust. Šli pa smo vendar laže tja ko v kmečko polslovensko na Fari, ker smo dobili na Prevaljah knjige, zvezke in pisala zastoj.«

In vendar ne brez pelina!

»Ko sem jaz hodil v to šolo, je leški premogovnik še šel, fužine so pa že obstale; zato so bili knapovski otroci, »bezugsbe-rechtigt« (upravičeni), da dobijo vsa učila zastoj; mi, otroci odpuščenih fužinarjev, pa smo bili skupina, »Arme« (ubogi) in smo morali pri delitvah v razredu zadaj počakati na to, kar je prvim ostalo.

Tako smo se še otroci ponižanih fužinarjev vadili ponižnosti.«

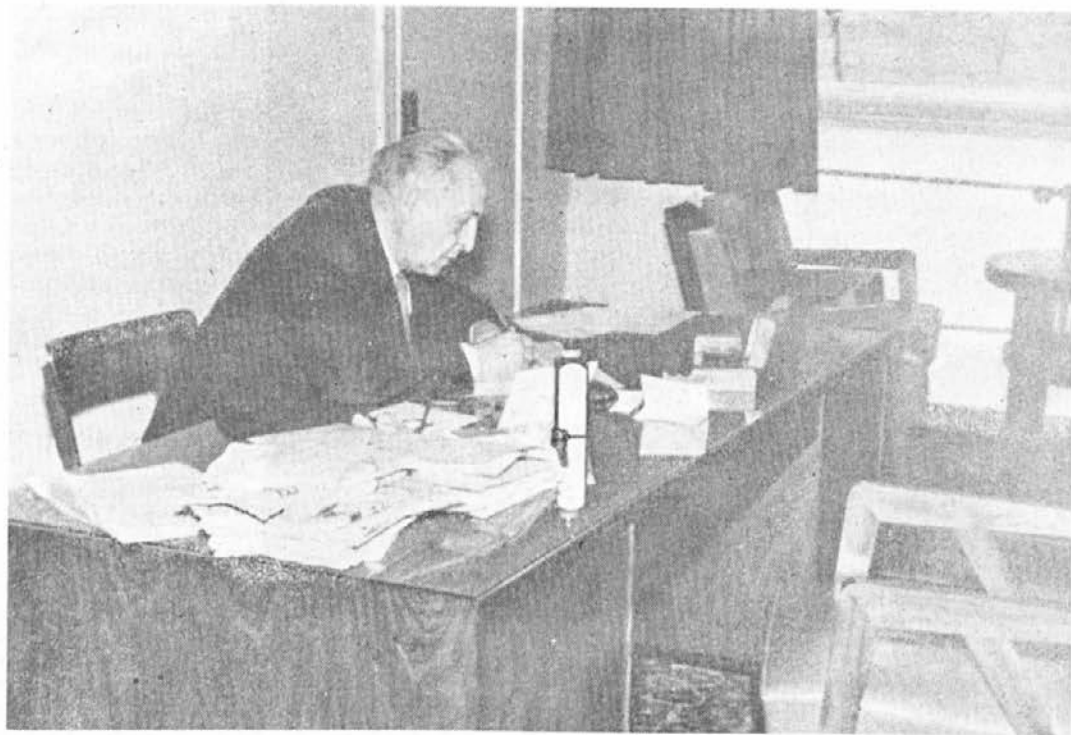
Vzemi ljudem vse pa si bodo želeli le malo; to jim lahko potem kdaj milostno zviška celo daš. Tako si je še pozneje ponižni dijak Franc ob spominu na svojo pangermanistično šolo želel vsaj utrakvističnih.

Nekaj take svetlobe pa je bilo tudi v teh letih vendarle. Dr. Sušnik posebej omenja tedanjo pomembno šolo branja, šolo slovenskega knjižnega jezika: »Brez mohorskih knjig bi bili ostali na Koroškem slovenski analfabeti.«

Prihajal je čas, da sam odide po obzorje v kraj, od koder je Mohorjeva razpošiljala svoje množične darove. (Nekaj let zatem pa jo je hvaležno pomagal prepeljati prav v — svoj kraj.)

Treba se je bilo posloviti od vsakoletnih šolarskih bitk na Brančurnikovem mostu, ko so se udarili »guštanski farfarljni in prevaljski nudeljni; šolarke pa, naše rdečkrižnice, so nas po ženski navadi od zadaj ščule...«, dokler ni nudeljnovo preplašilo tedanje čudo — visoki Thurnov avtomobil — in omogočilo zmago nasprotnikom.

Rekli so, da bi bilo odlične glave škoda — in tako sta ga domača kaplana spravila v Celovec, v gimnazijo. Bilo je odločilno, pa čeprav fantič tedaj — kot se spominja — o življenju in svetu ni kaj prida več vedel, ko da noče kakor oče od jutra do noči s cepinom loviti hlode in jih nalagati na požrešne vagone brez konca in kraja.

Ustanovitveni ravnatelj gimnazije

Na zunaj je bilo sicer vsaj sprva še na moč podobno predobro znanemu in prebradko občutenemu: »Po slovensko nismo smeli govoriti. Nam malim je bilo tako za bičano, da si še na vlaku, ko smo se domov na počitnice vozili, vse do Sinče vesi nismo upali po slovensko spregovoriti.«

Možnosti pa je vendar bilo nekaj več. Že slovenščina, obvezna sicer le za tiste redke, ki so se prijavili za Slovence, dve tedenski uri popoldne kdaj in ob pritisku, da si nižješolci niti k tem uram grede niso upali po cesti ali na gimnazijskem hodniku drugače govoriti med seboj ko po nemško. Zato pa so bile te težke, a lepe ure same »ure srčne sprostitve«, ko so dijaki svojega profesorjarojaka dr. Fr. Kotnika z Dobrija naenkrat začutili vsega domačega, toplega. Posebej pa še narodnjaka prof. Štefana Podboja, ki je kmalu nato na fronti padel.

Narodna vzgoja pa je — po spominu dr. Sušnika — ubirala kdaj tudi prav svojevrstna pota. Ko se je recimo hotuljski Prežihov Lojz povzpela tako visoko, da mu je bila kot višješolcu zaupana vsakoletna prodaja gimnazijskih češpljev, je po svetlem očetovem zgledu tudi pri tem opravku začel — boj za slovensko Koroško: za nemški krajcar si jih dobil 16, za slovenskega pa 20! Se ve, da se je kupovanje po slovensko pomnožilo. Naš Sušnik pa jih je dobil celo brez krajcarjev, ker ga je imel Lojz (štiri leta pred njim) za svojega izpod Uršlje gore in še podobna sta si bila v obraz baje kot brata.

Ta stik s Prežihovimi ni bil kar tako! Oče tršat narodnjak, politično dobro razgledan, mati poosebljena zgodovina soseske in njenih rodov, obdarjena z izrednim poslušom za njen genius loci, s pronicljivim pogledom in bajnim spominom, sin Lojze ugleden študent, a v tekmi z njim in vsaj za ravnotežje bolj robustni prvorojeni Voranc, napovedujoči se pisatelj.

Kadar je Lojz prišel mimo Sušnikove bajte tam ob Meži pod ugaslim nasipom žindre, je bilo mlajšega Franca, ki je kozo pasel, sicer neznansko sram, toda kadar je sam prišel k Prežihovim na obisk in je v

počastitev priromal na mizo krajec od boljšega hleba, krožnik povojenega in rožnat kozarec za mošt (mati je menila, da se študentom ne spodobi piti kar iz grčice), se je počutil sila imenitno. Tudi pogovarjali so se takrat le o zvišenih rečeh!

V Celovcu je res delovala najstarejša slovenska založba in je izhajal Mir, glasilo koroških Slovencev, a ozračje je bilo zastrupljeno z nemškim šovinizmom, kar so še posebej občutili zavedni slovenski dijaki. In v takem okolju ter celo sredi vojne vihere je, oprt na celovške tradicije, pognal jeseni leta 1915 skrit cvet: dijaški listič z držnim imenom Vzbuđi se, Sloveni! V življenje ga je priklical s svojimi pogumnimi redkimi sodelavci Radimirov, ki je postal tudi urednik. Radimirov je bil — sedemnajstletni šestošolec Sušnik. Med sodelavci — njegov rojak iz petega razreda Ožbe Lodrant, pa še Podjunec, Rožan in Ziljan.

Vse je bilo sicer bolj jezikovno-literarna vaja, toda ti entuziasti, ki so se skrivaj shajali v zakristiji, so malo prej požirali zdaj ostro prepovedanega Gospodina Franja, čigar pisatelj Fr. Maselj-Podlimbarski se je za svoje južnoslovansko, protinemško prepričanje bridko pokoril v konfinaciji. Niso se torej »slovenovci« zastoj opozarjali, naj se varujejo — ovaduhov!

Spomladi 1916 je list po enajstih številkah prenehal izhajati, urednik je moral obleči vojaško suknjo. A ni stopil v domači regiment, kakor so želeli tudi gospod ravnatelj, temveč si je izbral, zvest svojemu prepričanju, hrvaškega, kamor so se zatekali narodnjaki. Končal je oficirsko šolo na Reki, opravil vojno maturo, okusil rusko fronto in bolezen, medtem pa se je betežni monarhiji že tudi približala zadnja ura.

Prevratni dnevi postavijo komaj 20-letnega poročnika s slovenskim trakom na kapi in pištolo v žepu v naši dolini na vidno mesto. V tem vrenju ga spoznajo, delavčevega sina, za najbolj primerne, da pomirjevalno vpliva na razburkane duhove pri Ahacu na Prevaljah s plamtečim govorom »o svobodi, ki ne sme biti anarhija«, mimogrede likvidira nemško orožniško postajo v

Na proslavi SKOJ
pri Kefrovem
mlinu —
dva naša slavista

domačem kraju in v tekmi z nemškim lajtnantom še črnsko, imenovan je v Narodni svet doline ter za poveljnika njegovih oboženih sil, ki pa si jih mora nabrati — sam. Tako je vzpostavil pri nas narodno oblast.

Prihodnje leto — 1919 — pomaga seliti Mohorjevo družbo na Prevalje, sicer pa ga potegne študirat na univerzo. Odloči se za skupino nemščina in južnoslovanska književnost, prvo leto v Ljubljani na novi univerzi, nato v Zagrebu, kjer si deli mrzlo sobo s pesnikom Miranom Jarcem. Vmes ga kdaj še zgrabi politični vrvež, tako v plebiscitni dobi, ko nastopi kot ognjevit govornik v Ljubljani in Šmihelu. S preočitenimi simpatijami za stavkajoče leta 1920 se zameri nekaterim domačim veljakom, toda na njihovo ovadbo ga pametni orožniški komandir (isti Čibron, ki pozneje tudi Voranca) — zaupno opozori, da se začasno umakne.

Po končanem študiju — diploma, pozneje pa še disertacija iz nemške književnosti, ki mu prinese doktorski naziv.

Pedagoške postaje pa take: Murska Sobotica, Beograd (le kratko dobo kljub vabljenim možnostim), Maribor (nazadnje ravnatelj na gimnaziji in nato učiteljski ter po vojni — Ravne. Nekje na začetku te poti si ustvari dom.

Eno poglavje pa smo preskočili; tisto temno, boleče, kot za vse naše zavedne, dobre ljudi. Okupacija ga zateče v uniformi kapetana, previdno se izogne ujetništvu in krene v rojstni kraj, kamor se je družina medtem preselila. Skrb za družino preganja s skromno službo matičnega zapisovalca, skrbi za narod daje duška in najde utehe v skrivnih pogovorih z Matjažem, nekdanjim svojim dijakom, zdaj organizatorjem odpora v dolini. Iz zatirane duše privro uporniški verzi, ki jih partizanski tehniki razsejejo med ljudi. Konec leta 1943 se začno duševne in telesne muke aretacije, zvitega snubljenja, konfinacije, skrivanja in naposled taborišča. Ime gestapo in Dachau je zadosti. Pokončne ljudi je treba zlomiti. A zares pokončni — se niso dali! Volja je še enkrat premagala smrt.

Kar prvi dnevi svobode pobudijo v njem tolikšno zagnanost v delo za kulturno obnovo in vzdig rodne doline, kjer se je zdaj dokončno ustalil, da se človek čudi, od kod izčrpanemu telesu energija in moč. Tisti

čas je bil res čas nepojmljivega poleta, ko besede »nemogoče« skorajda poznali nismo. Ustvarjalna slast ljudstva, ki je zdrobilo spone preteklosti, je planila v svoj veliki dan.

Prva skrb in ljubezen dr. Sušnika, moža s prirojenim izrednim pedagoškim erosom, je veljala mlademu in najmlajšemu koroškemu rodu, katerega je okupacija notranje najbolj nevarno načela, saj mu je skušala izpodrezati poslednjo koreninico vezi z zemljo, rodom, narodom. Zdaj je bila hkrati priložnost, da uresniči davno sanjo o domači gimnaziji, ki bi koroški mladini odprla pot do zakladnice znanja, vstajajoči domovini tako potrebnega. Obenem naj bi bila kovačnica res novega, z ustvarjalno voljo in poslušom za svobodno enakopravno skupnost prežetega rodu.

Dr. Sušnik se je v tem zgodovinskem poslanstvu izkazal izjemno: kot nadvse sposoben organizator, prefinjen diplomat in daljnoviden politik, ki je znal ob vsakem trenutku prav potrkati na prava vrata in srce. Zasnoval je sijajen širokopotezen načrt o takem kulturnem žarišču (gimnazija, študijska knjižnica, delavsko-kmečki muzej), ki bi pritegnilo in združevalo delavsko-kmečko skupnost obsežnega zgodovinsko pogojenega področja, ji omogočilo temeljno izobraževanje za družbeno-ekonomsko rast nujnih ji kadrov in jo prek nje najboljših sinov in hčera tudi duhovno prerodilo. Bogače plodove te zamisli, ki so ji vdihovali življenje vsi naši ljudje od najbolj preprostega delavca ali kmečkega človeka, razgledanega izobraženca do vodilnega funkcionarja, že uživamo in jih bomo zmeraj bolj. Posebno mlajši rod, ki je bil te humane setve neposredno deležen, goji do svojega vzornika toplo hvaležnost in svetel spomin, medtem ko se mu je širša skupnost oddolžila z lepimi častnimi priznanji (visoka medalja, Žagarjeva nagrada, naziv pedagoškega svetnika). Osebnost dr. Sušnika pre-rašča tako že skoraj kar v pojem za vse, kar se je kulturnega pri nas zasnovo in vsevtilj dozoreva.

Zelo svojevrstno plat v mnogostranskem življenjskem opusu dr. Sušnika predstavlja njegovo literarno delovanje, ki je že kmalu skraja zbudilo pozornost hotuljskega samorastnika Lovra Kuharja s svojim izvirnim, a domače nadahnjenim slogom. Začetki so

izpričani v sedemnajstem letu, ko je bil šestošolec celovške gimnazije, prvi poskusi pa segajo verjetno še nekaj nazaj. Gre za tistih 15 pesmi in 18 črtic oziroma člankov (poleg številnih uredniških opazk) 1915/16 v že omenjenem skrivnem dijaškem listu, v značilno privzdignjenem navdihu napisanih ter z rahlo romantično-melanholičnim refleksivnim sentimentom prežetih, ki so zagnanemu mlademu literatu prinesle med vrstniki nesporno priznanje izbornega talenta in nenadkriljive fantazije, zraven pa ugovore zaradi »tuge« (žalosti) in nekam otožnega gledanja v daljavo.

V istem času si je začel utirati pot v celovški Mir (tu je nekaj let prej izšel tudi Vorančev prvenec), ki mu je do konca vojne sprejel kakega pol ducata črtic, podpisanih s pravim imenom.

Kolikor je doslej zbranih podatkov, kažejo na krajše ustvarjalno zatišje v prvi povojni dobi, dobi burnih političnih dogodkov in študijskih skrbi. Na začetnem službenem mestu pa ga notranje močno zgane povsem nov svet, s katerim se je kot do vzeten in razborit inteligent svoj prerod doživljajočega narodiča srečal: »romantična neznanka« Slovenska krajina — od matične dežele stoletja odtrgano Prekmurje, terjajoče čimprejšnje preudarne vključitve v naš narodni organizem. Tako so nastali »prekmurski profili«, v podlistkih izhajajoče črtice (pozneje še v samostojni knjižici) o prekmurski deželi — njenih osebnostih, likih in originalih, življenju, šegah in običajih, kakor jih je s svojim prodornim pogledom in intuicijo doživel mladi, k ljudstvu obrnjeni izobraženec, išoč v zdravih koreninah preteklosti kali za prihodnost.

Zdi se, da v mariborski dobi in okolju literarnega navdih te vrste dr. Sušnik ni našel (tu je njegovo delovanje krenilo na druga področja), se je pa začel vse bolj obračati k rodni deželici, nenehno jasneje čuteč, kako je do poslednjih vlaken svojega bitja nerazdružno povezan z njo kakor mitični Antej, brez česar si tvornega vraščanja v širše narodno občestvo ni mogel predstavljati. Je pa to pokrajino čas res tako svojevrstno zgnetel, da ima odnos med njo in njenimi ljudmi skoraj enkratni značaj. Nastajati so začeli koroški »profili« — od »šenturšeljca«, vedro-bridke Prevaljske legende o izmaličenih idealih, mamonske obsedenosti visokih in ponižnih upih nizkih, prek podobe vzpona in umiranja domačega kraja v konfliktu kapitalističnih spekulacij (Prevalje — naprodaj) pa do skic o preprostitih koroških besednih oblikovalcih, kakor sta Jurij Krof in Blaž Mavrel.

Ko se je po osvoboditvi vez z domačo zemljo do kraja spletla, je tudi besedno-ustvarjalni izraz tega sožitja doživel največji razpon in dosegel svoj kakovostni vrhunec. Tematsko, prostorsko in časovno izredno razčlenjeni sestavki, pa najsi gre za podobo kraja in časa v razsežnosti stoletij (Postali bomo mesto, Ko je bila na Šratneci še huda jungfrava, Iz starih časov, Prevaljska storija, Od šestih zjutra do sedmih zvečer, V deželi koroških fužinarjev, Naš Korotan, Pojdim v Korotan, Legenda o Matjažu, Zadruga »Prežihovega Voranca« pod Goro idr.), za like izvirnih ali pomembnih krajanov (Falent, Župančev Franc-dr. Fr. Kotnik, Karel Doberšek, Beno Kotnik-Lobas, Prežihov Voranc idr.) ali

celo za po namenu informativne prikaze kulturnega razvoja in napredka (o gimnaziji, študijski knjižnici, muzeju, koroških festivalih), postajajo vse bolj kakor odlomki ene same visoke pesmi temu koščku domovine, pesmi, katere izraz zori v pretehtano klenost, beseda žlahtni v domačnostno izbranost, podoba raste v polno razkošnost, v zadnje sozvočje pa uglaša vse prisotnost vekovitega spoznanja in globina modrosti. Vse se tu v ustvarjalnem žaru skladno preliva in prepleta — baje in pesnjenje, spomin in izpoved, zgodovina in prerokba. Šele ko bomo te odlomke enkrat zbrali, bomo vsi začudeni obstali, kak prekrasen šopek se nam je ponudil.

Skrajno kondenzacija misli, čustva in izraza pa predstavljajo dr. Sušnikovi izklesani napisi, ki spominu nadvse dostojno ovekovčujejo naša ponosna zgodovinska obeležja. To so miniaturne žlahtne dragotine, porojene iz prizadetega srca nam in potomcem v pomnjenje in opomin.

Samo še besedo, dve o drugih področjih, kjer se je dr. Sušnik poskušal in uveljavil. Sem bi prišteli uredniško delovanje (predvsem zadnji predvojni letniki mariborskega Našega doma, kjer se mu je uredniška zamisel hotela ujeti z naslovom lista in je vanj pritegnil tudi koroške sodelavce), zatem predavateljske nastope in kot najbolj pomembno govornišvo. Slednje je začel intenzivno gojiti predvsem v mariborski dobi in žel priznanje, po vojni pa sta ga položaj in sloves obvezala za vrsto slavnostnih, spominskih in poslovnih nagovorov, od katerih so mnogi ostali v nepozabnem spominu (Vorancu, Paradiževemu Franciju, Mešku idr.). Nadalje je s svojo toplo besedo pospremil v svet dve koroški knjigi, zbornik pesmi in industrijsko zgodovino doline.

In nazadnje njegovo literarnozgodovinsko delo, povezano z njegovo stroko in poklicem. Že leta 1930 je sestavil kratek pregled južnoslovanske književnosti za potrebe šol (več izdaj), posebno pozornost pa je zbudil s svojim obsežnim Pregledom svetovne literature (1936), edinim v domačem jeziku, ki ga po skoraj treh desetletjih pričakujemo letos v novi, predelani in izpopolnjeni izdaji. O tem delu, ki bo zaradi svoje pomembnosti in potrebnosti uvrščeno med temeljna dela te vrste v naši državi, bo treba spregovoriti posebej.

Tak je le bežen oris osebnosti in dela dr. Sušnika. Za konec pa si zapomnimo njegovo misel, ki jo je nekje zapisal, ki označuje seveda predvsem njega samega, veljala pa naj bi tudi za nas:

»Prvo je glava, toda glavno je srce.

Eno pa ne ugasne nikoli, če je zatlelo:

zvestoba in ljubezen domačemu kraju.«

Prof. Stanko Kotnik

KOLARJEVE HUMORESKE

Te dni izide pri Državni založbi Slovenije v Ljubljani nova knjiga našega sodelavca Marjana Kolarja. Delo, ki ima naslov SAMOMOR V NEBESIH, je zbirka 15 humoresk. Polovica jih je objavljena prvič, druge pa smo že lahko brali v Sodobnosti in Novih obzorjih.

Med njimi je največ pozornosti vzbudila humoreska »Razčelnost ne bo več«, ki jo je — predano v enodejanko — Mestno gledališče ljubljansko lani vključilo v svoj prvi literarno satirični kabaret »Ma'la zeheta« in je doslej v tem okviru doživela nad 60 predstav; nazadnje februarja letos na gledališkem festivalu v Zagrebu. — Gotovo bodo zanimivo branje.

KULTURNI TEDEN NA RAVNAH

Vsakoletna februarska svečanost v Prežihov spomin se razrašča vedno bolj v širino in pri tem dobiva nove oblike. Najprej smo prirejali le proslave, potem smo začeli vabiti književnike, Prevaljčani so po šolah razširili Prežihovo značko, letošnji kulturni teden pa je obsegal:

- razstavo likovnega salona,
- nastope književnikov,
- obisk celovških kulturnikov.

Že seštevek je lep. Če pa posamezne prireditve še razčlenimo, se pokaže mnogo več.

Likovni salon je z drugo razstavo v tej sezoni dokazal, da se razvija v solidno ustanovo, ki pa je naši dolini tudi res potrebna. Če ima namreč glasbeno življenje v kraju že lepo tradicijo in če za literarno vzgojo skrbijo po vrsti šole in knjižnice, potem je

bila likovna izobrazba pri nas precej zanemarjena in tudi priložnostne razstave niso mogle v bistvu spremeniti tega dejstva.

Koliko lahko stori nenehni stik z likovno umetnostjo, če je povezan s strokovnimi razlagami in če traja iz leta v leto, kako se obiskovalcem ostri pogled za lepo in kako se prebujajo njihov estetski čut, vse to lahko danes le bolj slutimo kot vemo.

Vsekakor pa nas likovni salon lepo pripravlja na poletni obisk likovnikov, ki bodo med svojim gostovanjem pri nas ustvarjali umetnine iz železa in jih pustili tu v okras kraja.

Nastopi književnikov se spreminjajo pri nas v lep običaj. Pri tem se odrasli morda niti več ne zavedamo, koliko pomenijo našim šolarjem srečanja s pesniki in pisatelji,

Naši književniki Mira Miheličeva, Tone Seliškar, France Filipič, Niko Grafenauer, Miško Kranjec in Tone Pavček so s svojim prihodom in nastopom dvignili spominske proslave pod Uršljo goro

Slovenski književniki prisostvujejo podelitvi Prežihovih značk v Titovem domu

Na sprejemu v študijski knjižnici. Z leve proti desni: ravnatelj slovenske gimnazije v Celovcu dr. Jožko Tischler, dr. Franc Sušnik, Vorančeva vdova Marija, prof. Janko Messner, ki je oskrbel prevod »Samorastnikov«, založnik dr. Bertl Petrei, Miško Kranjec, Tone Seliškar, Karel Doberšek — naprej pa naš mladi urednik gostov več ne pozna — čisto na desni je vsekakor prof. Ignac Kamenik

S sprejema na gradu: predsednica društva slovenskih književnikov Mira Miheličeva, Prežihova vdova Marija, soproga založnika dr. Petreia Erlka Petrei, naslednjega preveč zakritega naš dopisnik ne razbere, čisto na desni pa prof. Stanko Kotnik

katerih dela berejo, koliko pogovor z njimi. Morda lahko prav tem obiskom pripišemo navdušenje mladih bralcev na neki osnovni šoli, ki so že zdaj, ko so komaj prejeli Prežihovo značko 2. stopnje, zahtevali seznam del, ki so predpisana za 3. stopnjo.

Ti prežihovci so opozorilo pedagogom in kulturnikom. Če sploh kdo, potem so oni tisti material, ki bi ga bilo mogoče oblikovati v kaj več kot samo v potrošnike kulture. Oni bi mogli postati tisto zahtevno in kritično literarno občinstvo, ki ga danes še tako zelo pogrešamo.

Dejstvo, da so prišli na Ravne v isti kulturni delegaciji Slovenci in Avstrijci iz Celovca, pomeni, da je nemara le že prišel čas

dobrega sosedstva. Prav tako pa kaže tudi, da so ravenske kulturne ustanove (predvsem gimnazija in študijska knjižnica) že dosegle tisto razvojno stopnjo, ko bodo lahko začele služiti tudi zadnjemu svojemu namenu enako sistematično in kvalitetno, kakor izpolnjujejo vse druge naloge, namreč — vzpostaviti in gojiti kulturne stike s Slovenci onstran meje, prek njih pa po načelih naše miroljubne politike z Avstrijci sploh.

Ravensko srečanje z ravnateljem slovenske gimnazije v Celovcu, z založnikom Prežihovih Samorastnikov v nemščini in s profesorjem Jankom Messnerjem je bilo tudi res lep obet v to smer.

Če pa bi naposled dali besedo še statiki, bi tudi po tej plati videli takšno število mladih prežihovcev in obiskovalcev letošnjih kulturnih prireditev, da smemo zaključiti z domnevo: Prežihov Voranc bi bil s svojimi dediči zadovoljen. n. r.

ZA NOVO VSEBINO KULTURNEGA LJUBITELJSTVA

V začetku marca je okrajni svet Svobod in prosvetnih društev sklical na Ravnah posvet vseh predsednikov Svobod in prosvetnih društev, zastopnikov kulturnih ustanov in šol naše občine, udeležili pa so se ga tudi predstavniki družbeno političnih organizacij in republiškega sveta Svobod.

Glavna vsebina razgovora so bile teze za kongres Svobod, sedanje delo in razgledi za prihodnost.

Sedanje delo je v glavnem takšno, kakršnega smo že prikazali v zapisu z občnega zbora Svobode Ravne, v prihodnje pa naj bi se prosvetna društva bolj povezala s kulturnimi ustanovami in naj ne bi vodila neke posebne kulturne politike, ker je kultura pač le ena sama. Nadalje pa naj bi se tudi pojem ljubiteljskega kulturnega delovanja nekoliko popravil in predvsem razširil.

Manj važno naj bi v prihodnje bilo nenehno preštevane članov, nastopov in prireditev pa gledalcev, pomembnejša naj bi bila vsebina, predvsem pa naj bi več veljalo tisto navznoter obrnjeno ljubiteljstvo kulture — pasivno in aktivno — ki se v kulturi resnično izživlja, ki najde v njej osebno zadovoljstvo in se z njo duhovno bogati.

Če se bo kdaj v prihodnje pogovarjalo npr. o književnosti, likovni umetnosti ali glasbi le 8 ali 10 ljudi, ne bomo več rekli, da je bil obisk slab, večer pa polomija. Raje bomo rekli, da je bilo intimno in prijetno in da se bomo radi spet zbrali.

Naposled so na posvetovanju izvolili še delegate za kongres Svobod in občinski svet Svobod pod predsedstvom inž. Mitje Šipka. n. r.

»SAMORASTNIKI« osnovne šole Prežihovega Voranca so torej na Ravnah na Koroškem nadaljnji tak list. Zadnja številka je izšla na dvajsetih straneh in je zelo lepo urejena in opremljena.

Številka je posvečena obletnicami smrti Franceta Prešerna in Prežihovega Voranca. Vsebina pa je takale: Tekmovali smo za Prežihovo značko (Alenka Hanuš), Spomini na partizanske dni (Marija Kokalj), S smrtjo se je srečala (Lizika Gostenčnik), Ne umira Sava, ker naš boj ne umira (Danilo Burjak), Ptička — sinička (Irena Hecl), Napad (Mira Bajc), Šahovski konjiček (Matjaž Florjančič), Razbita vaza (Danica Berložnik), Knjiga, moja prijateljica (Marija Breznik), Ravne ponoči (Justin Hriberšek), Zgodba o našem mucku (Moja Blodnik), Ujel je veliko ščuko (Majda Krebs), Vprašanja za šalo (Andrej Koren), Moj domači kraj (Marija Potočnik), Ko ne bi bilo domačih nalog (Ana Fujs), Pogled skozi okno (Blaž Mlakar), Šahovski konjiček (Ivan Arnold), Moja mati (Silvo Gorenšek), Še za kratek čas in Mali gusarji (Anton Grobelnik), Sneg se poslavlja (Sonja Brankovič), Vrečica slovenske zemlje (Jože Kuzma) ter še dve taki reševalki Antona Grobelnika in Anice Dežman. Torej veliko sodelavcev oziroma sodelavk.

V uredniškem odboru glasila so Ludvik Gutenberg, Anton Grobelnik, Silva Razgoršek, Vili Kveder in Tatjana Grile.

Iz prihodnje številke bomo ponatisnili prispevek, ki se bo »Fužinarju« najbolj dopadel.

Prof. Tone Sušnik

LITERARNOZGODOVINSKI RAZGLEDI PO MEŽIŠKI DOLINI

DOMAČA PESEM

»Oho, aha, I love you baby...« mi prav pod oknom skušata sosedovi dekleti posnemati jazz pevca. Čez vas pa zveni glas zvočnika iz kinodvorane: poje Peter Kraus.

Novi časi, čas tehnike, novih ritmov in zvokov, radio in televizija izpodrivata naravno življenje domače ljudske pesmi. Včasih je zvenela na vasi, z bregov se je slišalo petje, glas »meh«, piskanje pastirjev, ki so v navadne »pišeli« skušali ujeti melodijo ljudske pesmi.

Danes nimamo več časa za ubrano petje, ne utegnemo prislusniti lastnemu srcu, utripu zemlje, lesov, davnine.

Bili so »fajranti« večeri, ko so zapeli na glas in ubrano:

Z nobenim purgarjem

k nem jes tavšat...

in so jo rezali čez, da se je razlegalo po sosseki:

... Pa pojdem k ljubci u vas...

Mar res že danes domača pesem izumira? Kadar pa jo čujemo, le priznajmo, vzvalovi v nas, v našem srcu, spet nas prevzame lirizem, začutimo korenike z domačo zemljo, vez s preteklostjo. Je pa seveda naravno, da poženemo veje v svet in da vanje završi tudi pesem svetovnih utripov.

Mežiška dolina spada med kraje, ki so predvsem s svojo gospodarsko dejavnostjo močno povezani z zunanjim svetom. Tukaj je fluktuacija prebivalstva precej pestra. Zaradi živahnega razvoja industrije v drugi polovici prejšnjega (19.) stoletja so tod vzporedno z gospodarskim razcvetom delovali razni Kulturbundi in Sangvereini z namenom izpodriniti in preglasiti poezijo zemlje. Vse to je jasno hromilo življenje naše ljudske kulture, naše ljudske pesmi. Danes do neke mere hromijo radio, televizija in kino elementaren odnos do ljudske pesmi, nje naravno življenje.

Ne pozabimo pa, da je ljudska pesem najčustvenejši utrip narodove duše. Premalo je, da jo negujemo nekako kot v toplih gredah. Postati bi morala spet ljudska last, saj je to ena izmed njenih osnovnih lastnosti.

V pričujočem sestavku se bomo ustavili pri nekaterih domačih ljudeh, ki so nam s petjem ali strokovno besedo ohranjali in širili med ljudstvom našo ljudsko pesem. Njim v spomin so zapisane te besede.

Niso bili to vedno šolani ljudje, ki bi svoje delo povsem zavestno opravljali. Bili so pevci, ki so ljudske pesmi prepevali na ovsetih, lepih nedeljih, drugi pa so jih tudi sami zlagali, jim skladali napeve pa so jih peli — svoje pa tudi tuje; nekateri pa so rasli iz ljudskih viž, a so se dvignili nad stopnjo ljudskih pevcev. Ne moremo pa mimo zapisovalcev, ki so varovali in zapisovali besedila in napeve domačih pesmi in so svoje kulturno poslanstvo zavestno opravljali.

Oglejmo si življenje in delo nekaterih pevcev in vižarjev, nekaterih teh ustvarjalcev in delavcev.

1

Stari ljudje še pomnijo slepe Draževce deklete — »Encnova kapela« so jim kratko rekli. Bile so tri sestre: Micka, Roza in Julia. Micka je malo nekaj videla, vsaj dan in noč je razločevala; Roza pa je bila povsem slepa. Ti dve sta peli in igrali, Julia pa ju je vodila okrog in pobirala prispevke.

Oče je prišel iz Mozirja sem, dela iskat v prevajško fabriko, mati pa je bila iz St. Andraža pri Velenju. Številna družina — vsega je bilo sedem otrok — je živela na Encnovem malo s Prevalj. Julia je bila samo materna in se je pisala Kolar — rodila se je še v Mozirju (1861), umrla pa je kot občinska reva na Prevaljah 1954; Micka in Roza pa sta se že tu rodili: Micka 1867., Roza pa 1869. leta, umrli sta tudi na Prevaljah — 1935, 1937. Pisali sta se Dreža, izgovarjamo pa Draže (kot npr. patek za petek ipd.).

Vse tri so se preživljale zgolj s petjem in igranjem. Prehodile so vsa žegnanja in vse ovseti v dolini, pa tudi sicer sta v nedeljah peli po gostilnah. Znali sta tudi nemške in italijanske pesmi. Peli sta po naročilu: žalostne, vesele, okrogle, pa tudi za ples sta zaigrali.

Roza je znala vrsto inštrumentov: violino, flauto, predvsem pa je igrala citre, Micka pa je igrala kitaro in citre. Obe sta imeli tudi lep glas. Največ sta peli domače pesmi: Jes bi rad cigajner biu, V Pliberici, jormaci, Gremo na Štajersko in podobno.

Peli sta od Črne do Raven pa tudi na Uršljo goro sta kdaj pa kdaj prišli. Tako sta širili in ohranjali našo pesem, čeprav ne iz kakih narodnih in kulturnih nagibov. Res pa je, da so prav taki pevci s svojim petjem

vplivali, da je sree narodove duše dovolj glasno utripalo.

Se lepo število takih pevcev bi morali naštetiti in jih kaka študija o našem petju ne bo smela izpustiti:

Stari Ferdinand Poljanc je imel svojo skupino (Petračeva Rudi in Jurij ter Šteharnikov Pepi). Najraje so peli koj domače pesmi; in naj so peli ob košnji, »fajrantnih« večerih, v gostilni, je bilo njihovo petje vedno ubrano, nikdar razvpito.

Zanimiv je bil Klajbarjev oče (Anton Arnold) iz Rieke. Pri govoru ga je zadrževalo, pel pa je ko malo kdo.

Še danes rad v tovarišiji zabasira Petračev Tonč, včasih glavni basist domačih pevskih zborov.

»Ja, za petje moraš imeti potrpljenje, mladi ga pa nimajo več,« ugotavlja Petrač in res je tako. Zato pa po vseh lokalnih hreščijsko samo popevke.

Na Prevaljah je imel dolga leta svojo kapelo stari Rogačnik — Maks Štuk (1871 do 1956). Rodil se je na Koglu v Kotljah — tu je bil oče najemnik, v službi pa tudi v prevajških fužinah, svojčas tudi organist na Prevaljah.

Ko je bilo Maksu 12 let, mu je oče kupil es klarinet, igranja pa ga je učil Marolt iz Kotelj. Okrog leta 1892 je bil Rogačnik — tako je bil kasneje znan (priženil se je k Rogačniku v Kot) pri vojaški godbi na Dunaju (»sibmar regiment muzika«). Rogačnik je igral vse inštrumente — pihala (»vse, kar je plehu«): klarinet, trompeto, bas; najraje pač es klarinet.

Spravili so skupaj svojo »kapelo« in igrali na ovsetih, na koru ob velikih opravilih in procesijah. Za časa Avstro-Ogrske je bila ta

Slovenski književniki in gostje iz Celovca so obiskali tudi Vorančev grob v njegovih Kotljah

»kotuljska banda« znana od Velikovca do Celja. (Od tistih prav starih še živita Petrič — Lagoja in Šteklno Lovž.) Doma so si pa vsak večer igrali, pri tem pa na delo le niso pozabili. Rogačnik je tudi učil mlade muzikantarje — od Črne do Guštanja so hodili k njemu na »glasbeno šolo« in je bila to res prava glasbena šola.

Kadar je Rogačnik ob lepih nedeljah na Lešah ali kje zaigral klarinet, se je čulo uro daleč. Igral je najraje tretki na »čriez«. Tako je gosto godel, da ni bilo časa za sapo.

Pristno stari ljudski način petja in primarno življenje ljudske pesmi imamo lepo ohranjeno pri Golakovi družini v Šentanelu. Tam so vsi pevci: oče, mati, vsi fantje in hčerke, vseh devet otrok.

Golak je sploh iz pevske družine doma. Piše se Piko. Njegov ded je bil doma v Javorju pri Piku in je prav on kupil Golakovo.

Sedanji gospodar Maks Piko (roj. 1. 1903) je že pred prvo svetovno vojno kot šolar pel v Pliberku na koru. Kmalu so spoznali njegov lepi glas in tanki posluh. Potem, ko so čez njihov grunt nesrečno potegnili državno mejo, je začel peti na šentanelskem koru. Po opravi je s svojim basom pritegnil tovarišji na vasi.

Izgleda, da se je tudi ženil na posluh, saj je vzel Lenkovo Ido (roj. 1. 1904) z zvanečim altom. Zaradi lepega glasu jo je župnik Božič hotel poslati v Ljubljano, da bi se učila petja. Pa se je poročila in zdaj so ji petje in otroci glavno veselje.

Zatorej ni čudno, da vsi Golakovi otroci pojo. Ko so bili še vsi doma, so imeli doma pevski zbor, da malo takih. Peli so na vasi, na koru, na ovsetih, največ pa doma, in to ob nedeljah.

Včasih jih je gospodinja morala po večkrat klicati k večerji, navadno pa je še sama ostala in so do polnoči peli — na večerjo so vsi pozabili.

Če so vsi zbrani, zapojejo tudi na tretko, na »čriez«. »Priedi« pojeta sina Rudl in Fridl, čez Olnov Lekš in bajtni Anzi, nečaka, tretko brat Anzi (tenor) in Golak — bas.

Dr. Valens Vodusek, eden naših največjih strokovnjakov za ljudsko glasbo, je bil ves ganjen, ko jih je poslušal in je njihovo petje posnel na magnetofonski trak, njihovo peteroglasno petje pa mu je služilo pri študijah o starem ljudskem petju na Slovenskem. Povabil jih je tudi v Ljubljano in so peli na radiu.

Nihče pravzaprav ne vodi in prav posebej ne vadijo. Pogledajo se in zapojejo — uglašeno, lepo. Najrajši zapojejo Bom zapustil Libuče, Moj puobič je furman in kdo bi naštel vse pesmi, ki jih znajo.

Da, tej rodovini je petje že v rodu. Dva brata Lipša Pika-Golaka, Marko in Janez, sta bila organista.

Janez Piko (1842—1919) je bil organist na Prevaljah. Hoteli so ga peljati v šole, v Šent Pavel, a ni bil sprejet, ker nemško ni znal. Igral je tudi pri vojaški godbi in je kot Radetzkega vojak vkorakal v Custozzo. Igral je bas, predvsem pa orgle in je bil najprej organist v Ljubnem, tu je bil tudi učitelj. Pozneje je bil organist na Prevaljah. Na svoji kapi pa je nosil napis: slovenski pevec.

Tudi otroci so imeli ubrane glasove. Starejši še pomnijo žametni alt hčerke Maričke, ki je znala tudi orglati. Ko so se zbrali kdaj vsi, so imeli doma pravi hišni koncert.

Marko Piko (1844—1927) pa je bil organist v Črni. Orglal je brez not, a s čudovitim posluhom za akorde. Za njim sta orglala tudi sin Aleš (1881—1934) in hčerka Malika.

Zdaj orgla Alešev sin, Franc Piko (roj. 1. 1903). On se je tri leta šolal v Celju. Ko mu je oče umrl, se je vrnil v Črno. Tu se je začela tudi njegova kulturnoprosvetna dejavnost. Še do nedavnega je vodil vrsto pevskih zborov, pripravljal je spevoigre in koncerte. Zdaj, pravi, pa je težko dobiti mlade k pevskega zboru.

Taka je bila Pikova družina — sami pevci s tankim posluhom in čistim glasom, pa klavir in orgle pa citre in klarinet so bili pri njih domalega domači inštrumenti.

V to vrsto pristnih ljudskih glasbenih umetnikov, pevcev in igralcev bi lahko vključili še marsikatero ime: starega Jaserja iz Mežice, ki je rad citral in pel, starega Ounca, prav tako imenitnega citraša, Kostweine v Kotljah, Pristovske pobe z Leš itd.

Zdaj se je oglasila pesem s tega, zdaj z onega vrha in bila je del mišljenja in dela, del celotnega življenja tega ljudstva.

2

Eden ali drugi je tudi kar sam zložil besedilo in si je še vižo zraven prikrojil. Iz prejšnjega stoletja poznamo Valentina Ocvirka z Breznice. Zložil je pesem od prevaleške družine o gospodarski krizi l. 1865, in s svojimi tovariši je priredil že kar napet:

»Zdaj le cuo,

smo pa kar zapeli jo.«

Zanimivo je, kako se vzporedno z družbenimi spremembami uveljavljajo v pesmih aktualni motivi — izraz gospodarskih in družbenih dogodkov. Tudi Kuštrov Jurij, kmet z Lokovice, je včasih kar sam zapel svoje pesmi:

»Jes bom pa na novo

ano pesem zapeu« — pravi sam.

3

Iz ljudskih pesmi pa je zrasla in se nad njo dvignila pesem javorskega župnika v pokoju Ludvika Viternika (Vlertnika). Doma je iz strojanske Rieke, Prosenov sin. Kmet in mlinar mu je bil oče. Oče je citral, eden od sinov pa je dolga leta vodil tamburaše.

Ludvik se je rodil l. 1888. Vse višje šole je opravil v Celovcu in tu si je kot bogoslovec poglobil glasbeno znanje, podedovano v domači hiši. Naučil se je klavirja, harmonije in glasbene teorije. Poučeval ga je celovski stolni kapelnik Franc Istel. Trideset let je župnikoval in lepo število let tudi učiteljeval v Javorju, ko je že prej preromal kot kaplan lep del Koroške.

Zdaj živi na svojem posestvu v Jazbini — na Čemerju pravijo tiemu gorskemu svetu pod Uršljo goro. S posebnim dovoljenjem škofijstva kar v svoji kapeli doma mašuje. Vsak dan kdaj pa kdaj sede za klavir in zaigra, včasih kaj svojega. Tiho se zasnja v preteklost ali pa v podobo narave skozi okno in roke mu zaigrajo melodijo razpoloženja.

Pred vojno je postal tudi član slovenskih skladateljev. Takrat je skomponiral vrsto

svojih najboljših del. Na Meškovo besedilo je skomponiral slavnostno mašo za mešani zbor. Ravenska godba na pihala je včasih precej igrala njegove koračnice (Žalna koračnica, Na grobu, V Mežiški dolini).

Učiteljevanje mu je navdihnilo vrsto pesmi in skladb z motivi šolskega in otroškega življenja: V šolskem vrtu, V telovadnici, Uspavanka, Pastirska idila. Vse te pesmi so skomponirane za klavir.

Za mladino pa je napravil tudi nekaj valčkov. Izlet na morje mu je navdihnili valček Na jadranskih valovih — z lastnim besedilom. Lepoto svojega gorskega sveta je zajel v valček V veselem planinskem rajju. Tudi za ta valček je sam zložil besedilo. Vojni čas, ki ga je sam predobro izkusil, mu je dal snov za ciklus sedmerih pesmi Vojni izseljenec; skladba je za mešani zbor. Nekaj njegovih del so pred vojno izvajali na radiu.

Nismo vsega omenili. V njegovem gorskem miru pa se mu še vedno izljujejo novi akordi.

Čeprav nista čisto rodbinsko niti z domačo melodijo pokrajine izrazito povezana s krajem, bo kaka razprava o naših glasbenih umetnikih morala obravnavati dela Franca Lampreta in Lojzeta Lebiča. Oba sta tu rojena, spadata pa v vrsto sodobnih mladih slovenskih skladateljev, kar velja še prav posebno za Lojzeta Lebiča, ki se je uveljavil tudi kot zborovski vodja elitnih zborov v Ljubljani. V naš popis pa ne spadata prav, ker se ustavljamo bolj pri preprosti ljudski glasbeni ustvarjalnosti.

4

Včasih se nam že domalega zdi, da postaja domača ljudska pesem vse bolj muzejski relikv. Ne živi več svojega pristnega življenja med ljudstvom, ni več elementarno povezana z mišljenjem in delom ljudi.

Za konec smo se seveda dolžni ustaviti pri njih, ki so našo pesem zapisovali, se strokovno poglobili vanjo in jo tako ohranjajo pri življenju.

Pri nas je to delo brez dvoma najresnejše opravljal prof. Luka Kramolc (o njem smo obširno pisali lani ob njegovi sedemdesetletnici, op. ur.). Ustavili bi se predvsem pri dveh njegovih dejavnostih v skrbi, da bi se ljudska pesem ohranila.

Kramolc je svoje delo izven šole usmeril v zbiranje in zapisovanje domače pesmi in napevov po Koroški, predvsem še po Mežiški dolini. Pokazal je lepoto in bogastvo našega petja.

Ni pa samo zbiral. Skrbel je in še skrbi, da bo ljudska pesem ponovno zaživela in bo našla mesto tam, odkoder je izšla, mesto med ljudstvom, da bi postala ponovno in resnično spet ljudska pesem.

Tako je Kramolc zdaj izdal pesmarico pri Mohorjevi družbi in prav drugi zvezek bo vseboval pesmi naše doline. Pripravlja pa tudi pri Državni založbi Slovenije pesmarico koroških pesmi, pred leti pa je izšel njegov Zbornik koroških pesmi. Vendar je to samo njegova dejavnost v zadnjih letih.

Ali bo našla ljudska pesem, domača melodija sožitje s sodobno popevko, tudi z domačo, ki pa jo vse preveč bremenijo tuji vplivi? Včasih se človeku zdi, da so na delu grobarji, ki ne znajo biti več niti žalujoči ostali!

Dr. Vlado Weingerl

O pljučni tuberkulozi v naši občini

Ce danes govorimo o tuberkulozi, potem mislimo predvsem pljučno tuberkulozo, katere je daleč največ in ki je zaradi enostavnega načina prenosa in infekcije najbolj nevarna od vseh oblik tuberkuloze.

Najprej nekaj splošnih ugotovitev. V nasprotju z našimi pričakovanji pred kakimi desetimi leti, da bomo namreč tuberkulozo v najkrajšem času iztrebili, ugotavljamo danes, da je to obolenje še vedno težek zdravstveni, gospodarski in družbeni problem ter da je ravno zaradi tega tako kompliciran, da ga zdravstvena služba nikoli in v nobeni državi ne bo mogla rešiti sama.

Svetovna zdravstvena organizacija ugotavlja po približnih računih, iz zaostalih predelov sveta namreč nima točnih podatkov, da je na svetu okrog 20 milijonov ljudi, ki izkašljejejo bacile jetike in ki predstavljajo tako žarišče za širjenje tega obolenja na doslej zdrave prebivalce. Med evropskimi deželami velja Jugoslavija še vedno za državo z velikim številom tuberkuloznih obolenj. Celotno v Sloveniji, kjer je jetike v primerjavi z drugimi republikami daleč najmanj, je vsak stoti Slovenec bolan za tuberkulozo. Kljub temu, da pozdravimo ogromno število bolnikov, da sta materialni standard in zdravstvena prosveta relativno visoka, odkrijemo v Sloveniji še vsako leto okrog 3000 novih tuberkuloznih bolnikov. Kljub odličnim zdravilom in številnim možnostim uspešnega zdravljenja jih še vedno umre letno približno 350, kar pomeni, da umre povprečno vsak dan en Slovenec zaradi pljučne tuberkuloze.

Da je v izkoreninjenju te težke bolezni po svetu še veliko problemov, dokazuje tudi akcija Svetovne zdravstvene organizacije, ki je letošnji svetovni dan zdravja (7. april) posvetila po vsem svetu problematiki tuberkuloze ter prikazovanju negativnih družbenih, gospodarskih, socialnih in zdravstvenih vplivov v deželah, kjer je te bolezni še veliko.

Po vsem svetu in tudi pri nas so danes nosilci protituberkulozne borbe protituberkulozni dispanzerji. Področje občine Ravne je bilo do letošnjega leta vezano na dva dispanzerja, in sicer na dispanzer v Črni za zgornjo Mežiško dolino in na dispanzer v Slovenjem Gradcu za spodnjo Mežiško dolino s Prevaljami in Ravnam. Pri tem ne smemo prezreti, da ima protituberkulozna borba v zgornji Mežiški dolini že dolgoletno tradicijo, saj je bil dispanzer v Črni odprt že leta 1937 in je njegovo delo vezano na udeleževanje primarija dr. Simonitija in primarija dr. Ramšaka na tem področju. Prav gotovo je ta, za slovenske prilike relativno zgodnji začetek protituberkulozne borbe našel odraza v stanju tuberkuloze v Mežiški dolini. Če hočemo odgovoriti na vprašanje, kako je s tuberkulozo v Mežiški dolini, moramo ugotoviti, da je bilo ob koncu leta 1963 na celotnem področju občine 181 bolnikov z aktivno pljučno tuberkulozo, ki jih je zdravstvena služba poznala in evidentirala. To pomeni, da je ob koncu leta 1963 bilo v občini Ravne bolnih na 100.000 prebivalcev 801. Za primerjavo navajamo nekaj jugoslovanskih podatkov o številu

bolnikov preračunano na 100.000 prebivalcev:

SFRJ	1620
Srbija	1388
Hrvatska	765
BiH	702
Slovenija	760
vse štiri koroške občine	701
občina Ravne	801

Kljub že prej navedenim momentom, ki ugodno vplivajo na potek epidemije tuberkuloze, odkrivata oba dispanzerja še vedno vsako leto vrsto novih obolenj. Seveda je število novo odkritih pljučnih obolenj v jasnem upadanju in, kar je predvsem važno, oblike pljučne tuberkuloze so veliko lažje, se hitreje pozdravijo in zaradi tega v glavnem ne zapuščajo invalidnosti.

Obstaja pa bistvena razlika med zgornjo in spodnjo Mežiško dolino. Medtem ko se je na področju Črne in Mežice gibalo v zadnjih petih letih število novoodkritih bolnikov od 9 do 17 letno in predstavlja to znižanje števila novih bolnikov z ozirom na prva povojna leta za približno 50%, je število novih bolnikov na področju Raven in Prevalj v zadnjih letih celo porastlo in znaša letno od 25 do 35 novih tuberkuloz. Za primerjavo navajamo nekaj števil o novoodkritih bolnikih v Jugoslaviji, preračunano na 100.000 prebivalcev:

SFRJ	225
Srbija	315
Hrvatska	154
Slovenija	182
BiH	158
vse štiri koroške občine	150
občina Ravne	145

Navedene številke nam torej pokažejo, da je sicer skupno število bolnikov z aktivno pljučno tuberkulozo na področju občine Ravne daleč pod jugoslovanskim povprečjem, vendar nekaj nad slovenskim povprečjem; zato pa je mnogo ugodnejše stanje glede novoodkritih bolnikov, saj smo v občini Ravne, enako kot pri vseh štirih koroških občinah, daleč pod jugoslovanskim in tudi precej pod slovenskim povprečjem.

Rezultati fluorografske akcije so brez dvoma tudi pokazatelj, kakšno je stanje tuberkuloze na določenem področju. Tudi v tem pogledu obstajajo razlike med zgornjo in spodnjo Mežiško dolino. Medtem ko je fluorografija na področju Črne in Mežice odkrila samo dva nova, doslej še nepoznana bolnika, je bilo po zaslugi fluorografske akcije v spodnji Mežiški dolini odkritih kar 12 novih bolnikov s pljučno tuberkulozo. Fluorografija je torej vplivala na povišanje že poznane števila bolnikov s pljučno tuberkulozo takole:

občina Ravne	povišanje za 14,1%
občina Dravograd	povišanje za 13,0%
občina Radlje	povišanje za 17,8%
občina Slov. Gradec	povišanje za 11,4%
področje Črne in Mežice	povišanje za 2,1%

Končno še nekaj podatkov o umrljivosti. Na področju protituberkuloznega dispan-

zerja Črna v letu 1963 ni umrl nihče zaradi tuberkuloze, čeprav so umrli trije bolniki, vendar zaradi drugih razlogov. Skupno je na področju vseh štirih koroških občin umrlo v letu 1963 zaradi pljučne tuberkuloze 6 bolnikov. Smrtnost po občinah je bila sledeča:

občina Ravne	
(področje Ravne, Prevalje)	1 bolnik
občina Dravograd	2 bolnika
občina Radlje	—
občina Slovenj Gradec	3 bolniki

Za primerjavo navajamo nekaj podatkov o umrljivosti za tuberkulozo za področje naše države, preračunano na 100.000 prebivalcev:

SFRJ	57
Srbija	60
Hrvatska	44
Slovenija	26
mesto Ljubljana	21
občina Ravne	4,4
vse štiri koroške občine	9,4

Brez dvoma je smrtnost poleg obolenja eden najvažnejših pokazateljev o gibanju določene bolezni. Če torej poskušamo na koncu odgovoriti na vprašanje, kako je s tuberkulozo v občini Ravne, potem lahko zaključimo, da govorijo vsi znaki za to, da je pljučna tuberkuloza v Mežiški dolini v upadanju, da pa je situacija ista kot po drugih deželah, namreč da je problemov okrog te bolezni še vedno veliko in da jo bomo z združenimi močmi in s sodelovanjem vseh družbenih, političnih in gospodarskih organov z zdravstveno službo v prihodnjih letih zmanjšali na tisti možni minimum, ki so ga nekatere zapadnoevropske dežele danes že dosegle. Razumljivo je seveda, da tu ne bo šlo brez sodelovanja bolnikov, ki morajo le izkoristiti vse, kar jim nudi družba.

Jula ju je vodila okrog in pobirala denar, onidve pa sta peli...

Inž. Dušan Dretnik

TURISTIČNO — OKREPITVENE PREDNOSTI IN UREDITEV KOROŠKEGA PREDELA

Imamo naravne pogoje, ki nam jih lahko zavida svet, namen oziroma potrebe pa so zmerom bolj utemeljene

Vse večji poudarek turizma kot važne gospodarske panoge nas sili k temu, da pričnemo s kompleksno obdelavo vseh problemov, ki vplivajo na razvoj turistične dejavnosti koroškega kraja. Turizem je kompleksen pojav, ki posega v številne gospodarske panoge in družbene dejavnosti. Zato mora vsa izgradnja turističnih materialnih osnov potekati načrtno in sistematično. Programi morajo biti usklajeni s predvidevanji urbanističnih načrtov, morajo upoštevati osnovno potrebo po sodelovanju vseh dejavnosti s področja turizma, morajo konkretizirati izgradnjo in ureditev posameznih objektov ter predvidevati prioriteten vrstni red postavljenih nalog, ki je pogojen z ekonomsko in družbeno koristno računico.

Geografska in ekonomska zaokroženost koroškega področja, ki leži v enaki razdalji med dvema velikima industrijskima bazama Maribora in Celja, zahteva enoten razvoj turističnih materialnih osnov. Njene prirodne lepote, zgodovinske zanimivosti in močan ekonomski ter kulturnoprosvetni razvoj dajejo temu predelu pomembno turistično obeležje, ki sega tudi preko meja.

Izredno močan polet v industrializaciji koroškega kraja je bil vse do danes osnovno gibalno življenje v vseh treh dolinah. Prav iz njega pa je vznikla tudi potreba po ureditvi in razvijanju drugih dejavnosti, kot so: trgovina, gostinstvo, turizem in storitvena dejavnost ter uprava, prosveta, zdravstvo itd. Za postopno izpopolnitev in ureditev teh dejavnosti morajo občinski ljudski odbori zagotoviti potrebna sredstva v družbenih planih. Med postavljenimi nalogami je treba upoštevati preureditev, modernizacijo in posebno še sanitarno ureditev sedanjih gostinskih, turističnih, trgovinskih in obrtnih obratov, izboljšanje prometnih žil, ureditev komunalnih naprav, ki so sodobnemu turizmu potrebni. Vse pa mora biti grajeno funkcionalno, z ustrezno ekonomsko računico.

Zato je ena glavnih nalog družbenih turističnih organizacij v naslednjem razvojnem obdobju pri nas, krepko aktivno sodelovanje pri izgradnji turističnih materialnih osnov. To sodelovanje mora priti do izraza v prvi vrsti pri turističnem programiranju v okviru urbanističnih načrtov, pri izboljšanju kakovosti turističnih storitev na sploh, posebej pa še v prometu, trgovini, gostinstvu in obrti.

Posebno pažnjo pa je treba posvečati rekreaciji naših delovnih ljudi, in to predvsem v okolici industrijskih središč. Zato je nujno tesno sodelovanje turističnih organizacij in sindikatov podjetij, ki morajo in so poklicani za to, da skrbijo za razvedrilo, počitek in s tem za rekreacijo svojih članov. Gospodarske organizacije v tem pogledu ne smejo štediti s sredstvi, saj prav dnevna obnova delovnih sposobnosti bistveno vpliva na voljo do dela in s tem neposredno na produktivnost.

VLOGA NAŠEGA PODROČJA V TURISTIČNI DEJAVNOSTI DEŽELE

Koroški kraj je zaokrožen geografska enota, ki po svojih naravnih lepotah, utripih življenja in socialistični rasti gotovo predstavlja važno turistično področje.

Struktura tal daje svojevrstno bujno vegetacijo. Značilnost pokrajine so gozdovi. Kakor preproge leže gozdne odeje po pobočjih dolin. Sočno zeleni in bogati lesovi smrek in jelk, macesna, bora in bukve; edinstveni parki iz doline pa tja gor do višine preko 1600 m, ko prehaja rast v eksistenčni boj, v krive macesne in bor, v brinje in vresje, sleč in sočne pašnike, v belo skalovje, pritegnejo vsakogar, ki jih obišče. Posebnost kraja je tudi moštovni sad. Tepke, moštovke, lesnače, lesnike dajejo mošt dobre kakovosti, barve in okusa. To je prava dežela raznolikosti, na katere naleti turist malokje. Bogata je žetev črnice, poseben sad so koroške brusnice, ki pordečijo za lesja.

V naših dravskih jezerih in v bistrih pritokih je obilica rib, v gozdovih pa mnogo divjadi: gamsov, srn, zajcev, kun, velikih petelinov, ruševcev in lisic. Zanimivi so gamsi, ki jih srečujemo vse od Pohorja do skalnatih previšov Uršlje gore, Smrekovca in Pece.

Od kmetij in bajt do vseh višin, pa tja do industrijskih revirjev srečujemo gostoljubne ljudi, ki ti vedno veseli voščijo »dober dan«. Ljubeznost in preprostost nam ob prizvoku lepot napajajo srce in zapuščajo vtise, ki znova vabijo v ta kraj.

Ugodne vremenske razmere dajejo področju možnost stalnega turističnega izživljanja, ki ga še posebej narekuje maloobmejni promet. Bogato zelenje zamenjajo

lepe zime z obilico snega in smučišč. V deželo prihajajo že takrat, ko so ostali kraji še pusti v jezenskem deževju; poslavljajo pa se z vrhov, ko v dolinah že zelenijo travniki in livade.

Geografska lega koroškega področja je kljub ozkim prometnim grlom na gospodarsko zanimivem mestu. Na dvoma, da bližina večjih mednarodnih poti, ki tečejo skozi vse tri doline in se križajo v Dravogradu, igra izredno veliko vlogo. Prav tako je oddaljenost od velikih jugoslovanskih in srednjeevropskih središč in od morja približno enaka in so ti kraji dostopni z ugodnimi transportnimi zvezami. Prehoda preko Holmca in Viča sta izredno lahka in bosta z ureditvijo glavnih notranjih magistral Črna-Maribor in Dravograd-Velenje postala poleg Šentilja glavni vpadnici v našo državo. O tem nam pričajo podatki, ki jih že pri današnjem stanju prometa ne gre zanemarjati.

Prehodi preko državne meje leta 1962

	Osebe	Motorna vozila
Holmec	43.355	9.522
Dravograd	34.125	8.854

Kot vidimo, je promet preko teh dveh prehodov važen faktor, ki terja pospešeno turistično dejavnost področja.

Nedvomno je posledica omenjenih prometnih in naravnih pogojev tudi močan porast turistične dejavnosti, kljub temu, da smo v kraju storili izredno malo v tej smeri. Turistični promet se letno dviga za približno 8%, kar pa je še zmeraj pod slovenskim povprečjem. Podatki iz leta 1960 nam kažejo sledeče:

Število prenočitev po turističnih področjih okraja Maribor:

	Domače prenočitve	Tuje prenočitve	Skupaj
Maribor mesto	73.403	15.586	88.989
Maribor Pohorje	65.372	2.444	67.816
Mežiška dolina	20.722	391	21.113
Občina Slov. Bistrica	15.861	669	16.530
Zahodno Pohorje (od Ribniške koče do Slovenjega Gradca)	10.027	25	10.052
Mišlinjska dolina	6.384	106	6.490
Ptuj — vsa občina	5.353	862	6.215
Lovrenc na Pohorju	4.022	106	4.128
Dravograd	1.730	108	1.838
Dravska dolina	1.578	226	1.804

* Glej tabelo na str. 27 zgoraj.

Za orientacijo še podatki o turističnem prometu v večjih mestih LRS v letu 1960:

	Vse nočitve	Tuji gostje
Ljubljana	228.552	65.675
Maribor	88.989	15.586
Koper	60.573	13.438
Novo mesto	44.875	1.378
Celje	22.564	3.242
Kranj	19.812	3.132
Postojna	16.079	7.395

Navedeni podatki za leto 1960 kažejo, da odpade pretežni del turističnega prometa na mariborsko turistično okolje, takoj zatem pa sledi koroško turistično področje, v katerem je najmočnejša Mežiška dolina. Pri tem je jasno treba upoštevati dejstvo, da v našem okraju nismo do leta 1960 dogradili bistvenih dodatnih kapacitet, kar v Mariboru ni primer. Smatram, da lahko postane koroški predel ob smotrnem kompleksnem razvoju enakovreden mariborskemu.

Turistični promet po občinah v okraju Maribor:

	Gostje			Prenočitve		
	skupaj	domači	tuji	skupaj	domači	tuji
Dravograd	1.341	1.259	82	1.838	1.730	108
Lenart	163	163	—	248	248	—
Maribor Center	48.053	37.914	10.139	90.575	73.753	16.822
Maribor Tabor	4.258	4.173	85	13.210	12.929	281
Maribor Tezno	14.766	13.839	927	53.653	51.335	2.318
Ormož	539	517	22	597	561	36
Ptuj	5.007	4.408	599	6.215	5.353	862
Radlje	3.008	2.883	125	6.007	5.689	318
Ravne	8.260	8.080	180	20.511	20.185	326
Slovenj Gradec	5.195	5.144	51	13.079	12.971	108
Slovenska Bistrica	8.618	8.147	471	16.527	15.861	666

Tudi v slovenskem merilu zavzema turistična dejavnost našega področja vse večjo vlogo.

Kljub neugodnejšim vremenskim razmeram v letu 1961 beležimo v občini Ravne in Slovenj Gradec porast števila gostov, v vseh ostalih občinah okraja pa močan padec. Ta porast je opazen predvsem pri tujih nočitvah.

Vrednost gostinskih uslug je v okviru okraja v občini Ravne na petem mestu, občini Radlje na sedmem, v občini Slovenj Gradec na osmem mestu in v občini Dravograd na devetem mestu.

Ves gostinski promet je bil v občini Ravne ustvarjen v 24 gostinskih obratih, v občini Radlje v 26 obratih, v občini Slovenj Gradec v 34 obratih, v občini Dravograd pa v 13 obratih. Od teh je na Ravnah 14, v Radljah 20, v Slovenjem Gradcu 23, v Dravogradu pa 10 zasebnih gostišč.

Rezultati so bili na Ravnah ustvarjeni s 174 gostinskimi delavci, v Radljah s 84, v Slovenjem Gradcu s 51 in v Dravogradu s 25 gostinskimi delavci.

Analize in primerjalni podatki pričajo o razdrobljenosti in močni zasebni dejavnosti, ki pa ni vedno na primerni višini, tako da bi lahko privabila tujega gosta. Družbene investicije v to panogo gospodarstva so bile zelo majhne in je opazno izboljšanje šele v letu 1962. Prav na tem področju in pa v jačanju trgovske mreže ter obrtništva bomo morali storiti največ.

Primerjalni podatki za celoten okraj kažejo, da so med domačimi gosti najmočnejše zastopani domačini, nato gostje iz Hrvaške, Srbije itd. Med tujci so na prvem mestu Avstrijci, na drugem Nemci, Italijani itd.

Vsem tem gostom gotovo ustreza naše okolje in lahko smo prepričani, da bomo s pravo turistično gospodarsko politiko močno dvignili dotok domačih in tujih turistov.

IZHODIŠČA

V glavnem razpolagamo s podatki treh občin, to je Raven, Dravograda in Slovenjega Gradca. Dodatni podatki za Radlje bistveno ne spremenijo analiz, in smatram, da bodo zaključki kljub temu veljali za celotno področje.

V koroškem kraju živi 45.000 prebivalcev (popis iz leta 1961) in beležimo v zadnjih 30 letih porast za 13.741 prebivalcev. Če vključimo v ta del še zahodni del Radelj, potem se to število poveča na 56.000 prebivalcev.

Podatki o socialni strukturi kažejo, da se iz leta v leto krči število prebivalstva, ki se ukvarja z agrarno dejavnostjo, in raste šte-

vilo zaposlenih v industriji. V letu 1961 se je preživljalo s kmetijstvom le še 23% prebivalcev. Taka stopnja industrializacije je daleč nad okrajnim povprečjem.

Nosilci ekonomike in kulturnoprosvetnega življenja so večji kraji: Ravne, Slovenj Gradec, Dravograd, Radlje, Prevalje, Mežica in Črna. Prednjačijo Ravne in Slovenj Gradec, ki s svojimi središčnimi funkcijami napajata koroško področje.

Vendar ekonomsko socialna struktura predela ni enotna. Najbolj industrializirana je Mežiška dolina, v kateri se bavi s kmetijstvom le še 12% prebivalstva.

Prav Mežiška dolina predstavlja torej ekonomsko jedro koroškega predela. V njej pa so najvidnejše Ravne, o čemer pričajo podatki o številu prebivalstva po krajih:

	število prebivalcev
Ravne	5.118
Slovenj Gradec	2.581
Prevalje	2.996
Črna	2.192
Dravograd	2.131
Mežica	1.967
Radlje	1.564

Podatki o narodnem dohodku na prebivalca le še podčrtujejo navedeno:

	1961
občina Ravne	460.000 din
občina Slovenj Gradec	234.000 din
občina Dravograd	186.000 din
občina Radlje	170.000 din

Koroški kraj pa še nima rešenega prometnega vprašanja. Najbolj je pereč investicijski in razvojni zaostanek cest in železnice. Po razvitosti ima zveza koroškega predela z mariborskim industrijskim bazenom določeno prednost pred zvezo z veljskim ter celjskim bazenom.

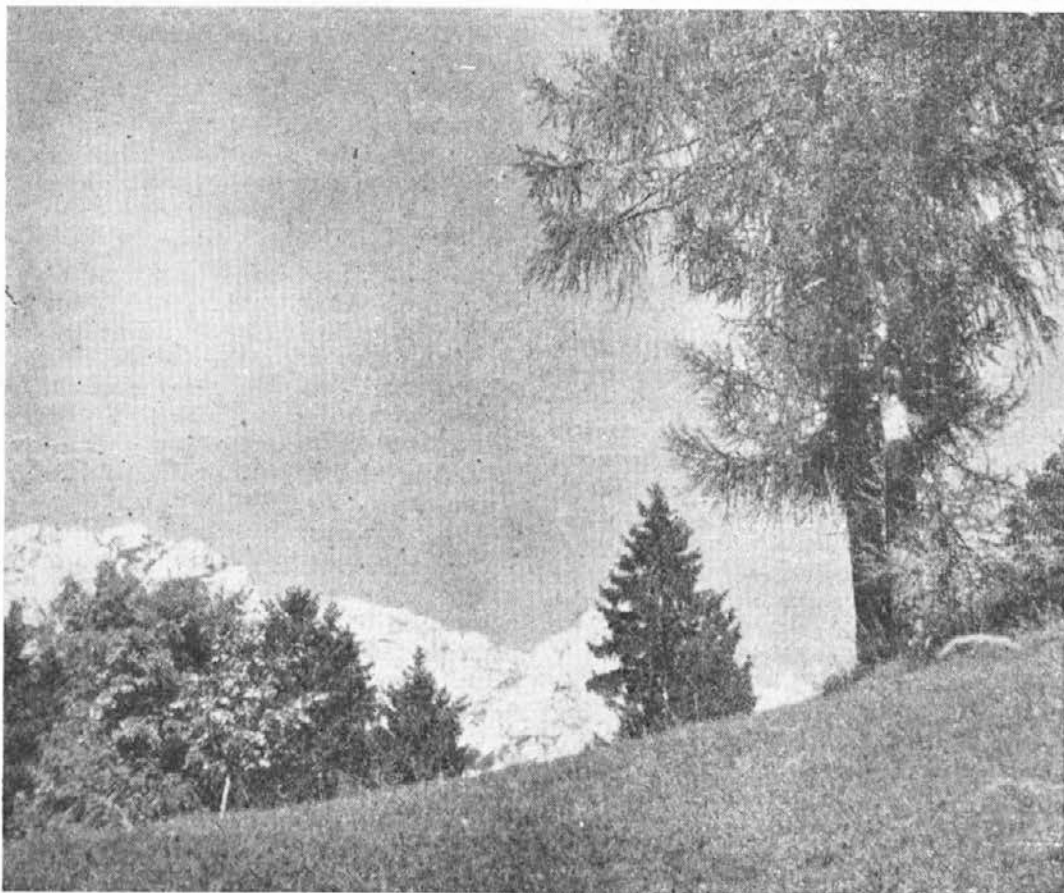
Zelo pomembno vprašanje je tudi novogradnja, ki bo po najkrajši trasi povezovala Ravne preko Kotelj s Slovenjim Gradcem.

Perspektivno se ponuja izredna možnost tako imenovanega prometnega trikotja Dravograd-Ravne-Slovenj Gradec, ki bo lahko prometno povezal vse tri najvažnejše urbane kraje koroškega področja. S tem so dane možnosti obsežne integracije koroškega gospodarskega telesa.

VLOGA MEŽIŠKE DOLINE V TEM OKVIRU

Geografska lega Mežiške doline, njena prirodna bogastva, bogati gozdovi in bližina večjih mednarodnih poti so omogočili močan razvoj industrije. Te prirodne faktorje je marljiva delovna sila dobro izkoristila.

Iz primerjave najosnovnejših ekonomskih in demografskih podatkov lahko zaključimo, da je občina Ravne ekonomsko jedro koroškega predela, ki bo vse močnejše vsestransko napajalo občine. Zato je pri vseh analizah treba iskati regionalna izhodišča iz tega dejstva.

Vabilo z Tople

Močna industrializacija Mežiške doline, porast njenega ekonomskega potenciala, ugoden perspektivni razvoj ter koncentracija prebivalstva v večjih urbanih krajih s središčem na Ravnah, narekujejo širok razvoj sekundarnih in terciarnih panog, ki bodo vezale nase tudi sosednje občine. Te dejavnosti so se sicer razvijale tudi do sedaj, vendar je bil njihov tempo mnogo počasnejši od ostalega razvoja, čeprav predstavljajo važen del družbenega standarda. Zato jim bo treba posvečati v bodoče več pozornosti.

Koncentracija prebivalstva na manjših površinah in naporno delo v tovarnah postajajo torej obeležje doline. Žal ima takšen način življenja številne slabe posledice, ki se izražajo tudi v zdravstvenem stanju in delovni sposobnosti. Zato postaja dnevna rekreacija eden pglavitnih problemov, ki jih bo treba vključiti v programske osnove ter jim posvečati posebno pozornost. Pristopiti bo treba k izgradnji rekreacijskih postojank in centrov, in to najprej v bližini večjih urbanih krajev, da bodo omogočali vsakodnevni oddih naših delovnih ljudi. S tem pa bomo ustvarili del materialne baze za širši razvoj turizma v dolini.

Vendar ne bi bilo prav, da bi ostal razvoj turizma samo na rekreativni stopnji. Podatki, navedeni v prvem poglavju, pričajo, da je Mežiška dolina znana po svojih lepotah tudi izven svojih meja. Kljub sorazmerno nizki stopnji turističnih materialnih osnov so bili v preteklih letih v turističnem prometu doseženi zadovoljivi rezultati. Tudi na tem gospodarskem področju je občina Ravne v tem predelu najmočnejša, in jo lahko primerjamo celo z večjimi turističnimi občinami v Sloveniji.

Mežiška dolina predstavlja obrobno pokrajino, ki več kot s polovico meji na sosednjo Avstrijo. Razteza se v alpskem sredogorju in visokogorju, deloma pa se veže tudi na Pohorsko Podravje. Vhod in izhod iz doline sovpadata z važnimi mednarodnimi smermi, kar daje dolini izredno ugodno lego. Zapadni prehod preko gorskih venecov jo vežejo s Karavankami in sosednjo turistično močno razvito Savinjsko dolino. Mednarodne poti, ki vodijo na vzhod in jug, pa ji odpirajo svet vse tja do Jadrana.

Celotno dolino okvirjajo gorski grebeni, ki posebno na jugu (Uršlja gora 1696) in na zapadu preidejo v visokogorje Smrekovec (1569), Raduha (2065), Peca (2114).

To je svojstven svet, poln domačnosti, življenja in lepot. Davno je od tega, ko je človek zašel v to dolino. Priklenila ga je nase. Naselil se je na dno, si poiskal sončne rebri ali senco vrhov, da bi ob sončnem zatonu uprl svoj utrujeni pogled v lepote te dežele in si olajšal breme težkega dne. Uredil si je samotno ognjišče, vzljubil svojo zemljo in živel zase, težko in pošteno. Še danes nas privablja žar teh ognjišč, ki izpopolnjujejo pejzaž naše pokrajine ter ji dajejo videz domačnosti in miru.

Ko se vrnejo spomladanske sape in zližejo zadnji sneg s smučin Uršlje, Smrekovca in Pece ter divja mogočnost skal tone v sočno zelenje, vzcveto na senošetih in planinskih tratah alpski zvončki, volčin, encijan, avrikelj, vresje, rododendron in še in še. Koliko lepot je zbranih po tem majhnem koščku koroške zemlje! Divje stene si podajajo roko s cvetjem okrog Kotelj, z buj-

Studentovske Dobrije
Že pred prvo svetovno vojno so trije županci dokončali univerzo

nim zelenjem Tople, v kateri sameva pet mogočnih domačij, ohranjujoč ves ponos koroškega doma. Povsod, kamor se obrneš, dah zemlje in prirode, povsod prijetni gorski domovi (Poštarski dom, Smučarska koča, Dom na Uršlji, Dom na Smrekovcu, Dom na Peci), da si spočiješ in si obrišeš potno čelo.

Medtem ko danes v dolini utripuje novo življenje, tam, kjer dehte sveže brazde, še vedno odmeva vrisk »steleraj«, »nosačij« in »miesikov«.

Koliko pristrčnosti na deželi in trdne volje za rast kraja v dolini! Posebno pa mnogo želja, da vse to vidi in spozna tudi ostali svet.

Vsi že omenjeni činitelji, pa čeprav delno šele v razvoju, dajejo Mežiški dolini tudi tipično turistično obeležje, ki lahko poleg močno razvite industrije igra važno vlogo v gospodarstvu ravske občine.

Dograditev oziroma rekonstrukcija cestnega omrežja predvsem v smeri proti Mariboru in Velenju ter Savinjski dolini bo bistveno spremenila lokacijo doline. Dolina bo delno s tem vključena v alpsko osmico, po kateri bo tekla dokaj močan domač in inozemski motoriziran turistični promet. Ta bo še posebno poudarjen z obmejno lego, kjer bo lahko v celoti prišel do izraza tudi maloobmejni turizem, ki postaja iz dneva v dan vse močnejši in izredno pomemben.

Zelo intenzivna in perspektivna gradnja gozdnega cestnega omrežja, ki odpira vse obronke in turistično izredno interesantna področja ter veže dolino po številnih spojinah z vsemi sosednjimi občinami, daje možnost lociranja in izgradnje številnih turističnih objektov vse od Kotelj do Smrekovca, Pece in Raduha.

Kot središče Mežiške doline imajo Ravne nedvomno važno vlogo. Mesto ima sicer industrijski značaj, vendar daje perspektivni razvoj industrije in vzporedno trgovine, gostinstva, kulturnih, športnih in rekreacij-

skih objektov neslutene možnosti za razvoj turizma.

S tega vidika imajo Ravne tako močno in tehtno gospodarsko osnovo, da postajajo kot družbeno središnji prostor s kvaliteta, ki segajo in bodo vse močnejše segale preko mej samega naselja in bodo morale napajati vso Mežiško dolino oziroma vse to območje in še kraje čez.

Njihova funkcija se bo torej izražala v koncentraciji važnih turističnih osnov, ki spadajo k sodobnemu turizmu. Vsa ostala prirodna rekreacijska dejavnost pa se bo prenesla na sosednje Kotlje pod Uršljo goro. Kotlje so idilična kmečka vas, polna miru in vonja sveže zemlje. To je Prežihova »Jamnica«, položena kot dar pod vznožje Uršlje gore — pušlec kraja. Obdaja jo zelen venec gričkov, na jugu leži biserna sponka — Gora.

Kotlje bodo prav zaradi navedenih kvalit, ki so še posebej poudarjene z izvorom zdravilne mineralne vode, bližnjega jezera, ugodnih vremenskih pogojev (lepe pomladi, poletja in pester jeseni ter kristalne zime), kar vse omogoča kontinuiran turistični promet, eno najvažnejših turistično rekreativnih središč. Njihova lega, ki bo prišla še posebej do veljave z izgradnjo tranzitne ceste Ravne-Kotlje-Slovenj Gradec in omenjenega cestnega trikota ter povezave preko Uršlje s Saleško dolino, je izredno interesantna. Bližnje Ravne s svojim zaledjem in važnimi turističnimi objekti pa so porok za uspešen razvoj tega kraja.

Medtem ko lahko pričakujemo v spodnjem delu doline zaradi neposrednega stika s sosednjimi občinami in urbano močnimi centri ter povezavo z zamejstvom razvoj stacionarnega turizma, so območja okrog Črne s Smrekovcem, Peco in Raduho zelo interesantno področje za razvoj prehodnega športnega in izletniškega turizma. Občuten porast lahko pričakujemo z izgradnjo ceste Črna-Bela peč-Luče in z rekonstrukcijo ceste Črna-St. Vid-Šoštanj. Romantika tega

visokogorja bo gotovo očarala marsikaterga turista. Zato lahko pričakujemo priliv turistov predvsem iz sosednjega mariborskega ter avstrijskega bazena. To področje ima zaradi svoje nedotaknjene prirode in izredno ugodnih zim številne prednosti pred vzhodnim Pohorjem, ki pa so žal ostale še neizkoriščene.

VLOGA MISLINJSKE DOLINE

Mislinjska dolina je nižinski svet, ki ga na zahodu obdajajo Karavanke, na vzhodu pa kopasto Pohorje, živo nasprotje skalnatih Karavank, ki so značilnost sosednje Mežiške doline.

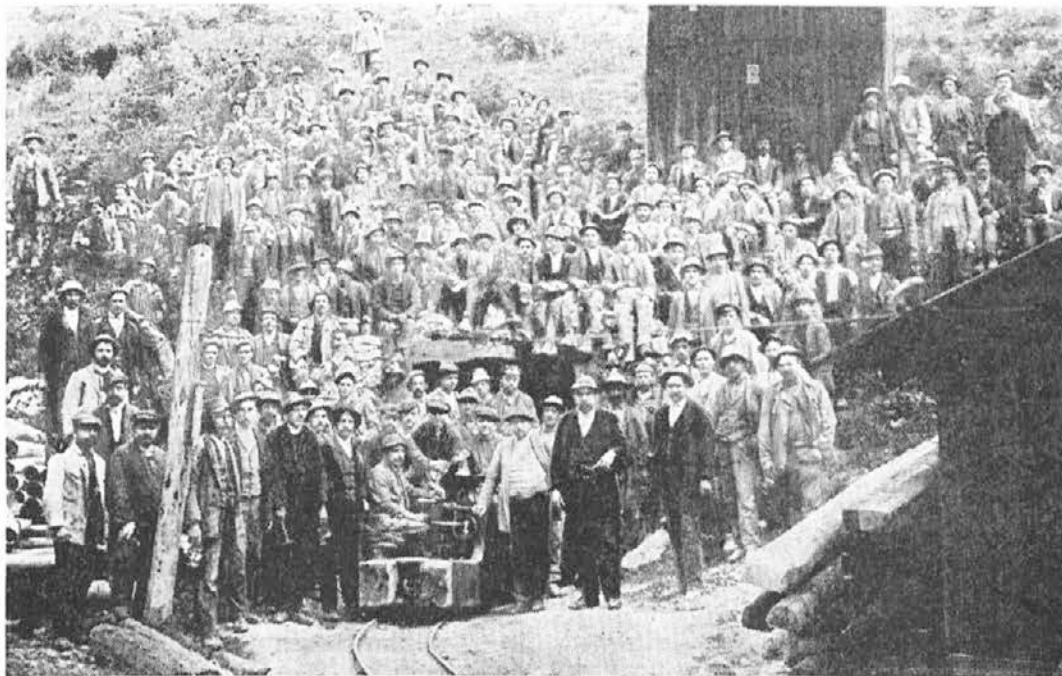
Mislinjska dolina se na jugovzhodu široko odpre in tako oblikuje zaokroženo Slove-njegraško kotlino. Ozemlje leži na izrazito prehodnem področju, ki odpira naravno pot iz alpskih pokrajin proti morju, kar je končno važna značilnost vseh treh dolin.

Geografska lega obravnavanega področja nudi kljub svoji majhni razsežnosti pestro zunanjo podobo, številne zanimivosti in turistične mikavnosti. Svet Mislinjske doline je tako bogat na prirodnih lepota in zanimivostih, da nudi človeku na vsakem koraku nekaj novega in lepega. Le malokje zasledimo na tako majhnem, sklenjenem področju takšno pokrajinsko pestrost, ki je že od nekdaj privabljala tujce, turiste, umetnike, slikarje. V celoti je dolina bolj odprta proti zapadu kot proti vzhodu, kar močno vpliva na klimo. Na tem področju se uveljavljajo oblike subalpske klime s sozazmerno mrzlimi in dokaj snežnimi zimami, ki ugodno vplivajo na zimski šport. Poletja so tu prijetno sveža. Gorskemu zraku, ki ni preoster, dajejo obsežni gozdovi bogastvo ozona, tako da ima to področje vse ugodne klimatske razmere, ki lahko predstavljajo osnovo za klimatsko zdravljenje in rekreacijo. Ugodne padavinske razmere so ustvarile gosto mrežo vodnih tokov. Potoki in reke, ki so bogati rib, predstavljajo s svojimi grapami določeno posebnost teh krajev. Njihove brzice in slapovi, globače z manjšimi žagami in mlini nudijo poleti in pozimi toliko romantične lepote, da vedno znova privabljajo ljudi. Majhna pohorska jezera predstavljajo prave bisere sredi obširnih gozdov.

Za te predele so značilni pretežno iglasti gozdovi, ki predstavljajo veliko gospodarsko in turistično bogastvo, saj so en sam velik prostor oddiha in razvedrila, posebno še zato, ker segajo vse do obronkov dolinskih zaselkov. Položna pobočja okolice z mirom in prijetnim vonjem gozdov, posameznimi kmetijami, pašniki in senočetmi se v poznem poletju spremenijo v morje cvetočih in dišečih arnik in drugega cvetja ter nudijo prijeten sprehod, lepoto, užitek ter nepozabna doživetja. Vsa ta pokrajina se pozimi spremeni v raj za smučarje.

Zaradi naštetih pojavov: geografskih, klimatskih, pokrajinskih in ostalih posebnosti ima Mislinjska dolina posebno ugodnost v tem, da lahko razvija turizem v vseh sezonah. Prav posebej pa je treba poudariti, da je to področje dostopno z železnico in avtobusi, pa tudi z letalskim prometom v vseh letnih časih.

Središče Mislinjske doline je Slovenj Gradec, drugi najmočnejši kraj koroškega območja in eno najlepših slovenskih mest.

Mežiški rudarji pod Peco. Slika iz leta 1925 pred obratom Helena

Vabljev pa je tudi zaradi svoje umetnostno zgodovinske tradicije. Malokatero mesto je imelo v preteklosti tako živahno umetnostno udejstvovanje kot ravno ta kraj. Zapuščina so kulturnozgodovinski spomeniki: izkopanine rimskega naselja Colatia, ilirska in keltska grobišča, srednjeveške freske, gotška arhitektura, številni gradovi, baročna delavnica mojstrov Straussov, znan Sokličev muzej in še in še. Po osvoboditvi pa je kraj k temu dodal še niz pomembnih institucij, kot: muzej ljudske revolucije, umetnostni paviljon, glasbena šola, ljudska knjižnica, vzorno urejena kino dvorana, radijska postaja, grobnica narodnih herojev, v okolici pa mnoga spominska obeležja in spomeniki iz NOB.

Razen tega je mesto razvilo izredno močno sekundarno gospodarsko dejavnost ter niz centralnih funkcij, ki si jih deli s sosednjimi Ravnami, ter napaja vse koroško področje.

Medtem ko je karakteristična za Mežiško dolino izredna industrializacija, živi Mislinjska dolina predvsem iz primarne agrarne dejavnosti, čeprav je tudi tu opazen močan dotok hribovskega prebivalstva v dolino.

Že uvodoma omenjene številke o ustvarjenem narodnem dohodku jasno povedo, da obstajajo bistvene razlike med komunami v tem predelu, zato bo treba prav v Mislinjski in Dravski dolini pristopiti k iskanju novih poti za izboljšanje obstoječega položaja. Tu bo moral prav turizem odigrati važno turistično gospodarsko vlogo. Jasno je, da pri tem ne morejo in ne smejo zaostati ostale gospodarske dejavnosti in da bodo te še vedno primarne, kar bo neposredno vplivalo na dvig ekonomskega potenciala doline in posredno seveda tudi na razvoj turizma.

Dejstvo, da ima Mislinjska dolina ugodne pogoje za razvoj turizma ter da je dosegel turizem na slovenjegraškem področju že pred vojno vidne rezultate, je porok, da lahko ob pametni koncepciji v okviru pokrajine dosežemo tukaj še vidnejše uspehe tako v stacionarnem kot v izletniškem tranzitnem in poslovnem turizmu. Najvaž-

nejše pa so gotovo stične točke v okviru prometnega trikotja. Kot za Mežiško, tako je tudi za Mislinjsko dolino turistično najzanimivejše področje Uršlja gora. Z izgradnjo ceste preko Progla tja do Kotelj se bosta spojila urbano in središčno najmočnejša kraja Ravne in Slovenj Gradec. Prav ta cesta bo postala kapilara vsega domačega in tujega turističnega prometa, še več, življenja na sploh. Področje Uršlje daje s svojimi pogoji vse možnosti za razvoj stacionarnega turizma, vezanega na Slovenj Gradec. Pohorje pa je in bo področje izletniškega in zimskošportnega turizma, kar bo še posebno zanimivo z razvojem planiranega gozdnega cestnega omrežja.

VLOGA DRAVSKE DOLINE

Osnovni gospodarski podatki kažejo, da živi zgornji del Dravske doline, ki se organsko povezuje s koroškim področjem, precej svojstveno življenje.

Značaj doline je glede na njen geografski položaj predvsem tranzitnega značaja. Kot v ostalih dveh dolinah je tudi tu važno obeležje križanja mednarodnih poti, kar je karakteristično predvsem za Dravograd, ki je eno najvažnejših slovenskih železniških križišč. Tu je tudi križišče velikih podolij, Dravske ter Mislinjske, Labotske in Mežiške doline. Postojanka Dravograda obvladuje pot ob Dravi in prehode v vse tri omenjene doline. Ni dvoma, da bližina večjih mednarodnih poti, ki se križajo v Dravogradu, igra veliko vlogo. Dravograd, ki je urbano središče slabo naseljene okolice in industrijsko pasivnega območja, ni mogel pobrati sadov svoje idealne lokacije.

Če gledamo skozi prizmo področja, potem vključujemo Dravograd v tri urbano najinteresnejše kraje v njem. Posamezne funkcije, ki pogojujejo tudi turistični razvoj, so v vseh treh krajih različno poudarjene. Dravograd ne bo razvil vseh funkcij, prevzel pa bo primat nad transportnimi in skladiščnimi uslugami, kar mu pripada glede na centralno lego. Ojačale pa se bodo tudi komunalne funkcije, ki bodo izredno zanimive za vse tri doline. Dravograd

Dr. Janko Sušnik

Skrb za človeka ne bodi manjša od skrbi za stroj

Poročilo o delu odseka za medicino dela na zasedanju delavskega sveta

Kmalu bo 10 let, ko smo ustanovili prve obratne ambulante. Bile so prva načrtna in namenska skrb za zdravje industrijskega delavca. Predpis o delu in ureditvi obratnih ambulant je še po 10 letih tako idealen, da bi bili srečni, ko bi ga mogli vsaj do neke mere izpolnjevati.

Tako pa se velik del obratnih ambulant pri nas še vendar ne razlikuje mnogo od ambulant splošnega tipa. Največkrat le po tem, da obravnavajo bolnike določene gospodarske organizacije. Taka skrb je seveda daleč od celostne skrbi za delavce: od varovanja telesnega, mentalnega in socialnega zdravja do zdravljenja telesnih bolezni ter duševnih in socialnih motenj.

O obratni ambulanti železarne bo podrobneje govoril njen šef dr. Celcer.

Dejal bi le, da so na vidiku novi prostori za obratno ambulanto. A že zdaj se zdi, da bodo ob dinamičnem razvoju podjetja komaj kos obisku v dveh izmenah. Zasedba zdravnikov je kvečjemu polovična, saj bi že ob današnjem številu delavcev obratna ambulanta morala imeti tudi do 4 obratne zdravnike.

•••••

bo torej ostal ključ, ki bo odpiral vrata motoriziranemu prometu v vse tri doline.

Dravska dolina predstavlja karakteristično alpsko dolino, pogreznjeno med Karavanke in masiv Pohorja. Na območju našega predela se dolina dvakrat razširi (Črneče, Libelice in Radlje) in tvori izredno plodne ravnice, kjer se razvija intenzivna agrarna dejavnost, ki je značilna za ves ta del. Poseben pečat dajejo dolini zeleni gozdovi, ki prekrivajo vsa pobočja in globače, po katerih tečejo bistri potočki in se izlivajo v Dravo. Drava, često utesnjena med strme bregove, daje smer važni prometni liniji proti Mariboru. Spremljata jo železnica in severna magistrala, ki postavlja to obmejno dolino v izredno zanimiv tranzitni položaj, ki ga bo moralo izkoristiti prav turistično gospodarstvo.

Dolina v vsej svoji bogati zeleni odeji, s svežimi globačami, ki končujejo na sončnih planotah Pohorja predvsem v okolici Radelj, ki so prijazno obdravsko mestece, ter s karakterističnimi elektrarnami, za katerimi se zrcali vodna gladina številnih jezer, nudi nedvomno posebno doživetje tako domačemu kot tujemu gostu.

Vsi omenjeni momenti so izredno zanimivi za kompleksen razvoj turizma koroškega predela. Dravska dolina poleg svojih lepot razpolaga z mokrim elementom v obliki dravskih jezer, ki je zelo pomemben. S pametno izgradnjo turističnih osnov v Dravogradu in okolici Radelj bo dopolnjen tranzitni in izletniški pomen, kar bo bistveno vplivalo na celotno gospodarstvo predela, še posebej pa na obe dolini, katerih industrijski razvoj nima takšnih perspektiv kot npr. v Mežiški dolini.

(Nadaljevanje prihodnjič)

Kljub temu je naša obratna ambulanta vendarle uveljavljala specifične obravnave ter se razlikovala od dela v splošnih ambulantah. Podrobneje se je ukvarjala z bolovanji, travmatizmom in invalidi. Odlikovali so jo stalni in neposredni kontakti s podjetjem upravo, obrati, zlasti pa socialno kadrovska služba.

Lani novembra je bil v Beogradu I. kongres za medicino dela, ki naj bi ob strokovnem delu predvsem učvrstil to moderno in važno medicinsko panogo. Postavljene so bile organizacijske sheme: temeljna služba varstva industrijskega delavca so obratne ambulante, občine pa naj bi imele še bolj specializirano službo v dispanzerju za medicino dela. V naši občini smo tako organizacijsko formo, ki jo je kongres postavil, že imeli. Imeli smo obratno ambulanto železarne, obratno ambulanto rudnika Mežica ter oddelek za medicino dela. Oddelek za medicino dela bi mogel spremeniti ime v dispanzer za medicino dela.

Izšel je iz obratne ambulante železarne Ravne. Po svoji zunanosti je še ubog, je pa vendarle že v kratkem času dveh let krepko shodil.

Enota trenutno dela v enem samem prostoru, z eno medicinsko sestro, zdravnik pa le v delu svojega delovnega časa. Oddelek si je pomagal deloma z lastnim kadrom, deloma pa je organiziral skupine tujih strokovnjakov. Vso svojo pozornost je posvetil železarni.

V bodočnosti bo mnogo dela prevzela okrepljena obratna ambulanta železarne Ravne, medtem ko se bo oddelek oziroma dispanzer za medicino dela selil iz železarne v zdravstveni dom in zrasel na občinski ali medobčinski nivo. Trenutno pa oddelek za medicino dela dopolnjuje obratno ambulanto železarne vprav tam, kjer ta ob časovni stiski in orientaciji v kurtivo ni mogla funkcionirati.

ANALIZA DELOVNIH MEST

Temelj sistematičnega zdravstvenega ter psihosocialnega dela v gospodarski organizaciji je analiza delovnih mest ter preiskava delavca in njegovega okolja izven podjetja.

Gre za ogromno delo, ki ga po mojem mnenju v naši državi še nihče ni opravil tako, kot si to želimo.

Zahtevamo namreč tole:

- analiza delovnih mest mora biti rezultat strokovnega teamskega dela (varnostni inženir, ekolog, industrijski psiholog, specialist za medicino dela);
- mora biti čim objektivnejša (kronometrija, ekološke meritve itd);
- mora biti na priročen način evidentirana in vsem zainteresiranim službam dosegljiva;
- mora biti vselej aktualna, to se pravi: ob vsaki spremembi na nekem delovnem mestu je treba to delovno

mesto z »usmerjeno« analizo znova analizirati ter analizo evidentirati. Obrati pa morajo imeti službo, ki bo take spremembe sproti sporočala ljudem, ki lahko analizo izvrše ali izvršitev posredujejo.

Zahtevamo pa tudi,

- da bi bili vsi delavci prvič ter ob sistematskih pregledih temeljito zdravniško pregledani (zlasti funkcija organov);
- psihološko testiranje ter
- raziskavo njihovega socialnega zdravja.

Rezultati pregledov pa naj bi bili evidentirani tako, da bi bili dostopni hitrim in kompleksnim analizam ter dosegljivi zainteresiranim službam.

In kaj moramo od takih analiz pričakovati?

Menim, da so čvrsta podlaga za

- študij produktivnosti;
- študij organizacije dela;
- nagrajevanje;
- odpravljanje škodljivosti za zdravje in nevarnosti za poškodbe;
- profesionalno orientacijo (pravilno zaposlitev delavca);
- določitev poklicev in usmeritev strokovnega šolstva ter uvajalnih seminarjev;
- pravilno zaposlovanje invalidov, žena in mladoletnikov;
- pravilno ureditev počitka;
- pravilno uživanje hrane in tekočin med delovnim časom;
- študij 42-urnega tednika;
- predpis osebnih zaščitnih sredstev;
- ugotavljanje dejanskega zdravstvenega stanja kolektiva; torej ne le na podlagi ugotovitev ob obisku pacienta v ambulanti ali ob obveznih periodičnih pregledih;
- ugotavljanje zdravstvenega in psihofiziološkega potenciala kolektiva;
- ugotavljanje navad, razvad, stanovaljskih problemov in drugih problemov, ki jih je treba objektivizirati, preden se lotimo reševanja.

Očitno gre za veliko delo.

Marsikaj tega smo že poročali. Vendar iztrgano iz celote ali kampanjsko pa je učinek večkrat bil polovičen ali začasen. Svoj čas so analizirali delovna mesta, da bi dobili podlago za nagrajevanje. Analiza je bilo enostranska. Potem iščemo delovno mesto za invalida posameznika ter izhajamo iz vtisov in poznavanja delovnih mest. Pa tudi ko smo izmerili svetlobo in prah in ropot in toploto in prepričali poleti in pozimi leta 1962 in 1963, ko smo dobili o meritvah dve debeli knjigi — smo opravili le del velikega dela.

Analiza delovnih mest, ki smo jo z ekološke plati že opravili, s psihofiziološke strani pa je v teku, je sicer strokovnjaško, teamsko delo, toda tudi kampanjsko delo. Storiiti moramo vsaj še dvoje: podatke evidentirati tako, da bodo uporabljivi ter

ustvariti stalno službo, ki bo sposobna analizo delovnih mest vselej aktualizirati.

Če nam to ne bo uspelo, bomo ostali na pol poti. Iz dolgoletne izkušnje vem, da smo pričeli že mnogo takih del, ki naj bi reševale probleme telesnega, mentalnega in socialnega zdravja našega delavca. Ob vsem naporu, izgubljenem času in finančnih sredstvih so marsikdaj ostajale nedokončane ter se raztekle kot voda v pesek.

Ustanoviti moramo torej službe, vzgojiti kadre, jim dati prostore in opremo, a tudi dovolj suveren status pri odločanju. To bodo obratne ambulate, dispanzer za medicino dela, psihološka služba, socialna služba, služba higiensko tehnične varnosti in druge službe.

Oddelek za medicino dela je organiziral — kot smo že dejali — v železarni Ravne kompleksno analizo delovnih mest. Ekološki faktorji so bili izmerjeni poleti 1962 in pozimi 1963. Podatke smo dobili na razpolago v dveh debelih knjigah. Industrijski psihologi so uspeli doslej analizirati okrog 150 delovnih mest. Oddelek za medicino dela pa te analize koordinira ter prenaša na priročne evidence.

Oddelek za medicino dela je bistveno razširil in poglobil pregled pred sprejemom na delo in periodične preglede. Tako gradi metodiko prvega in periodičnega pregleda, hkrati pa ustvarja bazo za končni cilj: da bi vsi delavci podjetja bili na tak način pregledani vsaj vsakih pet let.

SILIKOZA V ČISTILNICI

Oddelek za medicino dela je v letu 1963 zaključil triletno raziskavo silikoze v čistilnici. Po zaključeni analizi je izdelal elaborat ter ga dal upravnemu odboru ter službi higiensko tehnične varnosti v razpravo.

V elaboratu smo ugotovili predvsem sledeče:

- maksimalno dovoljena koncentracija prasnih delcev v čistilnici je na vseh delovnih mestih daleč prekoračena;
- silikozo je bilo mogoče ugotoviti pri 11,7% zaposlenih delavcev. Večji del je šlo za manj napredovalne oblike, delavci so v glavnem brez subjektivnih težav, vendar je odstotek dovolj visok, da opozarja na resnost situacije;
- pregledi pred sprejemom na delo so bili premalo temeljiti (čeprav so pri nas že leta relativno zelo dobri), zlasti pa je huda napaka premeščanje delavca znotraj podjetja (notranja fluktuacija) brez predhodnega zdravniškega pregleda;
- čiščenje tik ob ulitku je nevarnejše, kot čiščenje v vrhnjih plasteh zapečenega peska.

Glede na take ugotovitve smo predlagali:

- postopek čiščenja naj bi bil hermetiziran, kjer je to tehnološko možno. Vsekakor pa morajo stroji dejansko hermetično zapirati;
- na drugih delovnih mestih je treba urediti odpraševalne naprave;
- kjer ni možno ne eno ne drugo bo treba uvesti osebna zaščitna sredstva;
- razpored delovnih mest mora s stališča higiene dela biti urejen tako, da ne bo možna zaprašitev sicer sani-

ranega delovnega mesta z drugega delovnega mesta;

- meritve zaprašnosti je treba opraviti večkrat, zlasti po uvedbi novih naprav;
- preglede pred sprejemom na delo je treba razširiti;
- delavec, ki prihaja v čistilnico iz nekega drugega železarniškega obrata, mora biti še prav posebej sistematično pregledan;
- delavci v čistilnici naj bi bili rentgensko slikani (pljuča) ter spirometrično preiskani;
- Več sodelavcev je bilo zaradi silikoze predloženih nadaljnji komisiji.

PA ALKOHOL...

Oddelek za medicino dela je v letu 1963 raziskoval v železarni Ravne probleme kroničnega alkoholizma. Analizirali smo 62 kroničnih alkoholikov, podatke pa primerjali s slučajno izbrano skupino 28 sodelavcev. Analizirali smo z metodo kombinirane ankete, to pa dopolnjevali s podatki kadrovske socialne službe, obratovodstev ter obratne ambulate.

Naša raziskava je pokazala, da so postali alkoholiki čisto otroci, odrasli brez ljubezni in topline, otroci ločencev, neenakopravni otroci nezakonskih mater (pred revolucijo), otroci, ki jim je revščina onemogočila šolanje, otroci, ki so jih starši prepuščali samim sebi, čisto pa tudi otroci, ki so se pitja navadili iz mladih nog, torej posledica socialnih krivic, pedagoških napak in razvad.

Naša raziskava je opozorila na nekaj hudih posledic — zdravstvenih, socialnih in ekonomskih: na ločitev zakonov, na razbite domove in neprimerno vzgojo otrok, na zunanjo in notranjo fluktuacijo, neopravičeno izostajanje z dela, visok bolniški stalež, nesreče pri delu in boleznih, zlasti boleznih želodca in živcev, na nizek kulturni nivo alkoholikov in njih družbeno pasivnost. Raziskava je ugotovila tudi željo po zdravljenju a hkrati neuspešnost dosedanjega načina zdravljenja.

Alkoholizem je torej kompleksen druž-

beni problem, s hudimi zdravstvenimi, mentalnimi, socialnimi in ekonomskimi posledicami ter zahteva kompleksno obravnavo.

Ukrepati je mogoče preventivno ali pa kurativno.

Preventivne so organizirane akcije družbenih organizacij, ki naj omejujejo in preprečujejo okoliščine, ki navajajo k alkoholizmu. Preventivni so tudi represivni ukrepi, ki jih izvajajo oblastni organi.

Kurativno rehabilitacijski ukrepi spadajo v domeno zdravstvenih delavcev, psihologov in sociologov, a tudi družbenih organizacij, ki naj pomagajo ozdravljenemu alkoholiku.

Vprav vrnitev ozdravljenega alkoholika je izredno delikaten problem, ki ga domalega popolnoma zanemarjamo. V samo zdravljenje vlagamo milijone (dolgotrajno bivanje v zavodih), nato pa dopuščamo vrnitev v staro okolje v neurejene razmere. Ozdravljeni alkoholik prepuščen sam sebi, le redko more vztrajati — naješče se vrne na stara pota.

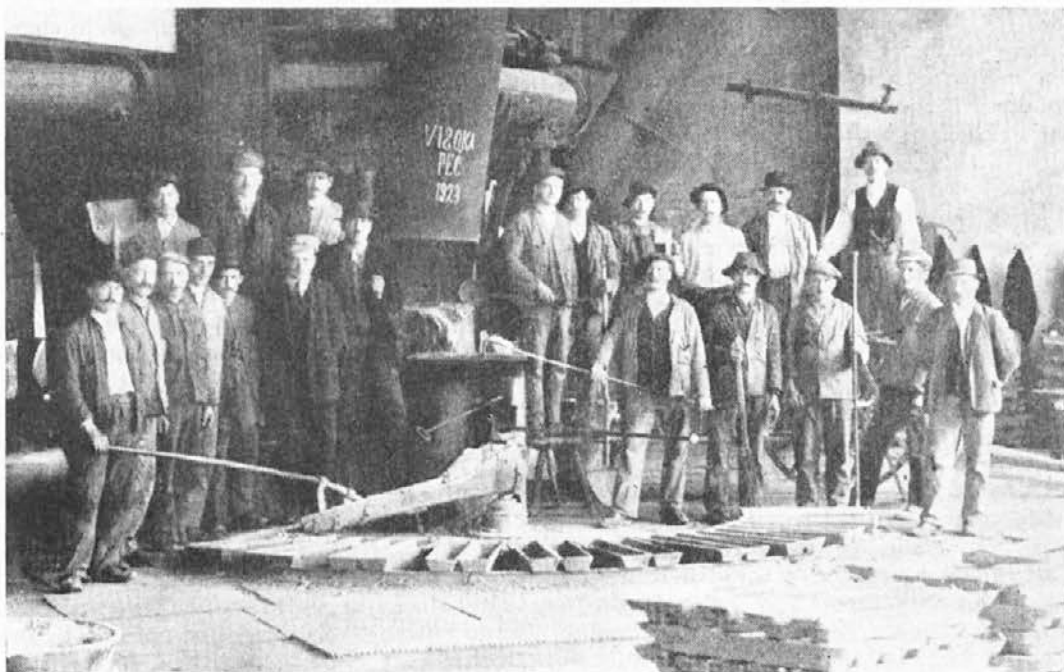
V tujini so ponekod organizirali antialkoholne klube, ki naj bi vključili ozdravljene alkoholike ter jim dajali vztrajnost in odločnost. Mi bi mogli ustanavljati posebne posvetovalnice v okviru zdravstvenih domov, ki bi s kompleksno službo skrbela zanje. Te posvetovalnice pa bi zopet morale imeti postore, kadre in finančna sredstva.

Nedvomno bi svoje mogli storiti tudi neposredno predpostavljeni v gospodarskih organizacijah: od predelavcev do obratovodij; tako z vzgledom kot besedo.

V podjetju bi mogli uporabiti tudi represivne ukrepe. Mogli bi kontrolirati prinašanje pijače na delovno mesto, pri sumljivih pa napraviti test z Drägerjevo cevko.

VROČINSKO OKOLJE

Oddelek za medicino dela je v letu 1963 z doslej največjim teamom (čez 20 članov) raziskoval vročinsko okolje pri treh elektro pečeh v topilnici. Raziskovali smo režim pitja tekočin ter preizkušali tri različne te-

Pri visoki peči v Žerjavu. Slika iz leta 1923

PRVA FUŽINARSKA MATURA

— doslej 35 absolventov - tehnikov

Leta 1960 jeseni so na iniciativo železarne ustanovili pri našem izobraževalnem centru srednjo tehniško šolo, s polnim imenom Tehniško šolo za strojno in elektrotehniško stroko Maribor, oddelek za izobraževanje odraslih, Ravne. Namen je bil jasen:

Z domačimi predavatelji dati domačim delavcem možnost srednje strokovne izobrazbe, obenem pa prihraniti precej študijskih in tako dokaj ceneje priti do potrebnih tehnikov.

Osnovni pogoji za vpis so bili: končana industrijska šola, odslužena vojaščina, dve leti prakse in priporočilo obratovodje. Ravenski oddelek je bil strojni, vendar so se slušatelji v tretjem letniku specializirali: nekako polovica za čisto strojniško, druga pa za tehnološko smer.

S šolskim letom 1962-63 je absolviralo predavanja 45 domačih in 6 tujih slušateljev. En kandidat je že lansko jesen uspešno opravil zaključni izpit, večina pa letos januarja. Prijavilo se jih je 35 (31 domačih in 4 tuji), uspeh pa je naslednji:

odlična 2,
prav dobrih 12,
dobrih 14,

zadostnih 7,
nezadosten 1.

Izpit je obsegal:

— domačo nalogo — elaborat iz stroke,
— klavzurna (šolska) naloga iz slovenščine,

— ustni zagovor domače naloge.

Izpitni odbor, ki so ga sestavljali predstavniki iz Maribora in domači strokovnjaki, je zelo pohvalil delo kandidatov.

Naloge so bile obširne in dobro pripravljene. Večinoma so zahtevale po tri mesece dela. Prav tako so kandidati pri ustnem delu izpita pokazali solidno znanje, kar je sicer razvidno tudi iz celotnega uspeha. Slabe so bile le slovenske naloge in so večini kandidatov zbile končno oceno.

Uspeh letošnjih maturantov je res lep, posebno še, če upoštevamo, da so imeli po štirikrat na teden predavanja, da so morali predelati snov štirih letnikov v treh letih, poleg tega pa so še delali v tovarni redno po osem ur na dan, nekateri v izmenah.

Kakor pa njihovega uspeha v kratkem članku ni mogoče zadosti pohvaliti in kakor v podjetju še vedno obstaja potreba po novih strokovnih kadrih — številčno razmerje

kočine: navadno vodo, slano gazirano vodo in šipkov čaj z dodatkom c vitamina. Raziskovali smo izgubo znoja ter telesne obremenitve z merjenjem pulza. Paralelno smo kontinuirano ugotavljali klimatske pogoje. Zbran je surov material, ki ga bomo tekom leta 1964 obdelali.

Potek raziskave je bil do potankosti pripravljen ter je tudi tekkel kot dobro sinhroniziran mehanizem. Tako vodilni sodelavci Železarne Ravne kot sami sodelavci pri pečeh in livni jami kot člani ekipe so prizadevno sodelovali.

Mislim, da je treba prav to sodelovanje posebej poudariti. Ko sem pripravljaj program tega dela ter o njem razpravljaj s profesorji zagrebške medicinske fakultete, ki se bavijo z medicino dela, so zelo dvomili, da bi bilo mogoče opraviti tako raziskavo v razmeroma dolgem časovnem obdobju, ko začetno navdušenje že zdavnaj splahne. Kljub temu lahko sedaj po končani raziskavi trdim, da sodelovanje zadnji dan ni bilo slabše od sodelovanja prvega dne.

Ne bi mogli še ničesar sklepati. Material pa je nedvomno bogat in bo mogoče sugerirati marsikakšno izboljšavo tako glede organizacije dela, počitka pri delu, režima pitja tekočin, vrste prehrane, primerne konstitucije za vročinsko delo, higiensko-tehnične izboljšave in podobno.

IN ŠE DRUGO ISKANJE...

Oddelek za medicino dela je razen tega evidentiral v letu 1963 uporabo tablet proti glavobolu glede na nekatere pokazatelje, zlasti glede na obrate, v katerih relativno teh tablet največ porabijo. Želja je, da bi ugotovili, ali gre za kakšne profesionalne škodljivosti, ki izzovejo glavobole. Morda ropot, morda ogljikov monoksid, morda ritem dela, morda kakšni drugi vzroki. Od-

delek za medicino dela je nastavljal tudi evidenco mikrotravm. Mikrotravme so namreč velikokrat prav tako zanimive kot same obratne nezgode, včasih celo bolj. Gre za drobne poškodbe, zaradi katerih delavci ne bolujejo oziroma bolujejo zaradi komplikacij teh poškodb. Gre torej za poškodbe, ki so se zgodile na prav tak način kot obratne nezgode, le da so manj težke.

Eno in drugo je še surov material, ki čaka v letu 1964 obdelave. Oddelek za medicino dela je razen teh del opravljal še nekatera rutinska dela ter nadziral strokovno postajo prve pomoči. Naše delo je bilo na preventivnem področju svoje čase predvsem aktivistično. Izkušnja pa je pokazala, da vtis lahko marsikdaj vara. Čas je, da namesto vtisov zgradimo solidno bazo čim bolj objektivnih raziskav in ugotovitev.

SKUPNO HOTENJE, SKUPNO DELO

Zelo sem zadovoljen, da Železarna Ravne, čeprav še ne more ugledati učinka preventivnih ukrepov, zaupa našim akcijam. Vselej smo našli pri vodstvenem kadru in pri sodelavcih razumevanje in voljo do sodelovanja. Skupno ugotavljamo, da bo delo, ki smo ga začeli, dolgotrajnejše, napornejše in dražje, kot smo si to zamišljali v začetku.

Primerjaje proizvodnjo z zdravstvenim in psihosocialnim varstvom našega delavca, zdravstveno in psihosocialno varstvo še zaostaja. Pa vendarle ne bi smela skrb za človeka biti manjša od skrbi za stroj in produkcijo. Nadejam se, da bomo z enako skrbjo skrbeli za službe, kadre in opremo tistih strok, ki skrbje, da bo jaklo kvalitetno kot za službe, kadre in opremo tistih strok, ki skrbje, da bo delavec srečen in zadovoljen, telesno, metalno in socialno zdrav.

med inženirji in tehniki še vedno ni zadovoljivo — pa je zadnji čas vse pogostejše slišati, naj bi se ta šola, ki šteje zdaj še 35 slušateljev prvega letnika, v sedanji obliki ukinila, kandidati pa da naj bi nadaljevali študij na dopisni šoli.

To bi bilo škoda, ker je pač velika razlika med rednim poukom, kjer ima slušatelj živ stik s predavatelji, ko lahko eno in drugo vpraša in ko uživa vse prednosti razrednega kolektiva, pa med suhoparno pismeno zvezo s šolo, ki je sto kilometrov daleč. Z gotovostjo lahko trdimo, da večina slušateljev, ki so že uspešno opravili prve izpite, ne bi vztrajala do konca, in veliko vprašanje je, koliko novih tehnikov bi lahko pozdravili med nami čez nekaj let.

Veljalo bi torej le še dobro premisliti, saj so prav letošnji diplomanti lep zgled in porok za nadaljnji uspeh. n. r.

LETOS 450 PREŽIHOVIH ZNAČK

Ob letošnjih februarskih kulturnih dnevih oziroma prireditvah (o katerih poročamo na drugem mestu) je bilo naši mladini podeljenih kar 450 Prežihovih značk. Zlato značko, katero dobi upravičenec, ki je prebral skupno deset knjig, med katerimi morajo biti tudi dela Prežihovega Voranca, je prejelo 24 gimnazijcev.

To je bila že četrta podelitev teh značk. Skupno je do sedaj prejelo Prežihove značke 1450 pionirjev in mladincev.

Letos je bila podelitev še toliko bolj slovesna, ker so prisostvovali slovenski književniki, ki so obiskali naš kraj.

CELOVŠKA REVIJA NA LEDU

Pravzaprav »Dunajska revija na ledu« je nastopila tudi letošnjega februarja že peto leto zapovrstjo v celovški mestni hali ter dosegla z umetniškim sporedom »Sanje o sreči« menda največji uspeh. Vsi, ki so revijo doživeli, so rekli, da lepšega nastopa ni.

Da, na reviji nastopajo večinoma umetnice prvega reda, ki predvsem tudi vadijo vse leto ter so obdane z barvami in svetlobami, da bi skoprneli...

Lani je revijo obiskalo preko 59.500 gledalcev, letos pa že 63.604, med temi kar preko 13.000 iz Jugoslavije.

12.000 in 12.001 obiskovalec iz naše države sta prejela nagrade — knjige ter zlato in srebrno uro. Oba jeseniška železarja. Jugoslovanski generalni konzul pa je ob tej priložnosti poklonil štirim revijskim solistkam šopke cvetic.

TUDI NA POLJSKEM ISTA PESEM

Poljska je v zadnji vojni strahovito trpe-la. V miru se je po svoje znašla in njeno prebivalstvo je (po podatkih iz celovškega »Vestnika«) od 24.600.000 leta 1949 narastlo z letošnjim letom že na 31 milijonov. Torej kakih 400.000 jih je na leto več in je Poljska tako glede naravnega prirastka za Albanijo in SZ na tretjem mestu v Evropi.

Izredno hitro naraščanje števila prebivalstva pa dela deželi seveda tudi svoje težave. Čeprav napreduje gospodarstvo, kar le more, veliki naravni prirastek po svoje učinkuje. Če bo šlo to razmnoževanje tako naprej, bo leta 1980 že preko 40 milijonov Poljakov, zato skrbi ni malo.

Zlata poroka Rudolfa Jasserja

Skozi vso dobo izhajanja našega lista niza Rudolf Jasser zanimiva pripovedovanja o delu in življenju v tej svinčarskoželezarski kadunji pod Peco. Vmes so zapiski, ki bodo cingljali naprej, kako so cingljale njegove fužine na Šumcu.

Mnogo je doživel — sedaj pa še zlato poroko. Ampak to nazadnje pri skoro 82 letih ni tako posebno; bolj posebno in vredno je, da je jubilar pri teh letih še tak snovatelj in pisec. In kako zgledni so tudi njegovi rokopisi!

Pozorna mežiška podružnica društva upokojencev je tedaj v februarju priredila tak družabni večer ter povabila jubilara in njegune svojce na praznovanje te visoke poroke. Prisrčno je bilo, fantek in deklica iz vrtca pa sta deklamirala ljubke čestitke ter izročila nageljne.

Tudi naš list se pridružuje jubilaroma za pomembni praznik z željo zdravja in zadovoljstva.

Moj domači kraj nekoč in danes

To je v petinštiridesetih minutah zapisana pesnitev na rast Raven. Razgled in objektivnost v dahu toplega fužinarskega srca. (Izmed šolskih nalog v Izobraževalnem centru.)

Nekoč... kakšne so bile pravzaprav te naše Ravne?

Domačin sem, spremljal sem ves razvoj in razcvet Raven in prav zato se bojim, da ne bom mogel napisati vsega, kar bi človek lahko napisal, če bi prišel na Ravne sedaj, poznal pa bi Ravne pred letom 1945. Verjetno bi Raven sploh ne spoznal, prepričan sem, da na prvi pogled gotovo ne.

Spomnim se še, ko smo se na njivah na Čečovju lovili, spomnim se, kako smo se bali psov grofov Thurnov, ki so mogočno gospodarili tam, kjer je sedaj študijska knjižnica, tam, kjer je sedaj Delavski muzej, tam, kjer je sedaj gimnazija. Spomnim se dobro umazanega ribnika na koncu Čečovja, ravno tam, kjer so sedaj garaže AMD Ravne. Samo pogledajte to naše Čečovje! Nam se zdi vse tako umevno, tako vsakdanje, tako — nič posebnega. Če pa se spomniš nazaj, ko je bilo Čečovje gola planota, nobene hiše, tu pa tam kak kozolec, moraš res dati priznanje vsem tistim, ki so omogočili Ravnam tako mogočen razvoj. Že same zgradbe so ponosne, da stojijo tu, mogočne pod Uršljo goro, pripravljene sprejeti ljudi, ki hitijo iz mehanične delavnice, topilnice, livarne, kladivarne, valjarne, vzmetarne, elektro delavnice, energetskega oddelka, prometa in drugih obratov mogočne železarne na Ravnah, domov, pripravljene sprejeti delovnega človeka, ki je največ doprinesel, da so Ravne take,

kakršne danes so, pripravljene sprejeti čisto po domače.

Saj res, naštel sem veliko obratov železarne. A koliko jih je bilo prej? Samo martinovka, kladivarna in valjarna! In koliko so proizvajali? Samo nekaj skromnih števil. Suhoparne so, a veliko povedo, več kot bi si lahko mislil, samo z ljubeznijo jih moraš brati, oživeti morajo:

leta 1939	21.800 ton,
leta 1946	29.280 ton,
leta 1950	50.540 ton,
leta 1955	82.400 ton,
leta 1958	99.400 ton in
leta 1963	170.000 ton.

Tu si lahko vsak sam odgovori na vprašanje, kakšne so bile Ravne nekoč in kakšne so danes. Ali pa si mogoče ne more?

Pri teh številkah pa ne bomo ostali, prav tako tudi ne pri tistih stolpnih, vrstnih hišah, četvorčkah in drugih stavbah na Čečovju. Pravzaprav smo šele sredi velike izgradnje, čakajo nas še napor in premagali jih bomo. Mogočna valjarna je že šla v pogon. Dolga je 210 metrov in še za 70 metrov jo bomo podaljšali. Pa nova kisikarna! Tam, kjer danes stojita ti novi zgradbi, smo se včasih igrali, pretepali pa tudi jokali na ves glas, a te nobeden ni mogel slišati, ker je bilo to tako daleč od prvih hiš nekdanjega Guštanja. Tudi tu, kjer sedaj stoji mogočna zgradba Izobraževalnega centra, kjer se sedaj potim ob tej nalogi, je bilo samo polje, ah, kaj polje, nekaj njiv, čisto malih, zagrajenih.

Pa niso samo zgradbe in tone merilo na-

predka. Za tak napredek morajo biti tu tudi ljudje. Ljudje, ki delajo, ljudje, ki ustvarjajo, ljudje, ki učijo, in tisti, ki se učijo. Prav zato so najbrž gimnazija, študijska knjižnica, Delavski muzej in Izobraževalni center v veliki meri soudeleženi pri vseh zgradbah in tonah, saj so te kulturne ustanove dale ljudi in jih bodo še dale, da bo še več ton in še več zgradb. Najprej pa še: šolskih zgradb!

Seveda bi še lahko našteval, iskal razliko. Tam, v sicer res sedaj še neprimerni kino dvorani, je bila včasih »štala«. Ja, »štala«. Sedaj pa je kino! Mogoče res ne bo več dolgo, ker so že pripravljene projekti za novo dvorano, za gledališče in kino. Železniške postaje res še nimamo dolgo. Oprostite, mislim na zgradbo. Lepa je, kar tako v breg poslonjena in kar prija ji. Se spomnite tiste barake, kjer so prej prodajali vozovnice?

Dom TVD Partizan in Titov dom sta zgradbi res od prej. Tudi otroški vrtec smo imeli.

Verjetno se je tudi pri nas na Ravnah premalo gledalo na vse panoge. Kulturni dom bi res lahko imeli lep — večji, ki bi bil za Ravne primeren. Ali pa če pogledamo vrtce, kako zelo je reven; sploh si ne moremo prav zamisliti, da je na Ravnah.

Vse se pravzaprav že izboljšuje: imeli bomo lep kulturni dom, lepo telovadnico (pst... s pokritim zimskim kopališčem), le za vrtce še ni nič pripravljeno, mislim za nov, lep vrtce, ki bo prej ko slej tudi na Ravnah nujnost.

Seveda so še pomanjkljivosti, ki jih je potrebno kritizirati, ko pa se spomniš, da vse naenkrat le ne gre, je tista kritika bolj tiha, kljub temu da bi včasih le morala biti glasna.

Zaupam pa še vedno in trdno, da bodo Ravne, kljub kakim spodrslijajem, do ka-

Ravenski planinci so zborovali

Dne 29. februarja 1964 je bila redna letna skupščina Planinskega društva Ravne na Koroškem. Skupščino je otvoril njen predsednik Janez Gorjanc, pozdravil navzoče in goste: predsednika KO SZDL Ravne Lojzeta Breznikarja, predsednika DS železarne Dušana Stropnika, predsednika PD Prevalje Rajka Vuteja, zastopnika PD Črna Draga Škofleka in Ivana Sojca. Poročila so podali predsednik, tajnik in blagajnik društva, predsednik gradbenega odbora, mladinskega odseka ter markacijskega odseka in gospodar.

Vsa poročila so bila izčrpna, problematika pa prikazana objektivno. Orisano je bilo delo v zadnji poslovni dobi samokritično in nakazane smernice za vnaprej.

Četudi so upravni odbor in ostali člani vložili mnogo truda in dela pri gradnji lastne postojanke na Naravskih ledinah, so posamezne sekcije vendarle mimo tega uspešno izvršile vrsto nalog. Če je ležal podarek dela pri obnovi, preureditvi in opremitvi doma in je s tem društvo doseglo, da že služi svojemu namenu, bo to dejstvo izpodbudilo novemu odboru za nadaljnje delo pri postojanki kakor tudi na področju aktivizacije množičnosti novih članov, ki trenutno upada, predvsem pa mladine in pionirjev. V poročilih je bilo jasno slišati, da se odbor zaveda šibkosti propagandnega dela kakor dela v mladinski sekciji in je nekako mimogrede prikazal svoje sicer velike uspehe in svoje najboljše nagradil s simbolično diplomom. Tako je bilo mimogrede omenjenih 1250 prostovoljnih ur. Taka skromnost je prav odlika dobrega planinca in je zato vsakdo, kdor je bil na skupščini, pa je sicer stal ob strani pri delu, občutil za morebitne pomanjkljivosti dela del svoje sokrivde.

V razpravi je Peter Ficko bližje orisal dejavnost v alpinističnem odseku, ki se je osamosvojil in prenesel svoje mesto v zgornji predal Mežiške doline. Dejavnost v tem odseku je bila v pretekli dobi zelo pozitivna in pestra. Letošnjo pomlad pa bo izvedel tečaj za mladino.

Janez Gorjanc je razpravljal o gmočnih vprašanjih ne le društva, temveč v republiškem merilu, inž. M. Šipek pa je razpravljal o vlogi vzgojitelja planinskega društva

Planinsko društvo v vlogi vzgojitelja

Iz poročila predsednika je razvidno, da se število članov planinskega društva zmanjšuje, saj je letos 140 članov manj kot lani. To podatek je skoro nerazumljiv in zaskrbljujoč. S tem ni povedano, da ljudje ne hodijo več v planine, temveč le, da se današnji človek odteguje sodelovanju v organizaciji, da mu je v napoto kakršnokoli poseganje nekoga tretjega v njegovo privatno življenje. Tako avtomatsko ne prevzame nobene obveznosti do družbe, podzavestno pa

terih pride povsod, še lepše, bogatejše in še bolj znane, kot so danes.

Vorančevi samorastniki živijo tod, v njih je volja ustvarjati, v njih je želja lepše živeti. J. Š.

terja, da njemu, privatniku, družba le izkazuje vso pozornost.

Tega pojava ni opaziti samo v vrstah planincev, to je splošen problem današnjega človeka, ki ima globoke korenine. Izgovarjamo se s tem, da je današnja družba skomercializirana, da je hitri razvoj tehnike in motorizacije človeka odtegnil družbi, da ga je izoliral, saj mu ni treba čakati na usluge drugih. Samostojen je, zapre se med štiri stene in gleda televizijski program. Zato ne stremi za aktivnim sodelovanjem v društvenih, kulturnih in družbenih akcijah. Na drugi strani pa z grozo opaža, da se je na ta način odtujil tudi sam sebi. Na soseda gleda čisto z nezaupanjem, včasih celo nevoščljivo ali zlobno, ne da bi za tako obnašanje našel opravičilo. Kratkotrajno postane tujec sam sebi in v lastni hiši. Njegova beseda je odmerjena, njegova kretnja preračunana tako pri delu kot pri zabavi. Takšen pa upravlja sebi in kolektivu, samo še na pol človek, visoko zgajen, utesnjen in nepriroden. Človek pa dveh življenj ne more živeti, eno za dopoldan, drugo za popoldan. Tista sla po družabnosti ne prestane, samota je hujša od smrti, že telesna, kaj šele, če je postal prazen, če je čustva izgubil.

Kdor je iskal sebe in svoj mir v planini, ve, kaj pomeni narava, vrnil se je ozdravljen, ali vsaj rane so manj skelele, vsa nežna čustva, ki so bila v dolini prekrita z vsakdanjimi tegobami in so se dušila, so tam visoko gori pognala cvet. Kadar pa je človek srečen globoko v srcu in egoist, tak srčne sreče ne more doživeti, doživi le klavirno samozadovoljstvo. Sreča terja sočloveka, harmonijo dveh src, tistega, ki daje, in tistega, ki sprejema. Vse drugo je utvara, tolažba obešenjaka, torej v popolnem nasprotju z namenom biti sam, se odtegniti družbi in doprinosu k njenemu sožitju.

Planinsko društvo nosi tedaj odločilno dolžnost in igra veliko vzgojno vlogo pri oblikovanju današnje družbe. Človek, ki ljubi naravo, ljubi tudi one vrline, ki ga povzdigujejo nad nivo stroja robota. Tega daru žal nima vsakdo, zato ga spoštujemo, negujemo in uporabimo za to, da v telesu ohranimo človeka, kar pa je prvi pogoj koeksistence, napredka in zadovoljstva. Planinsko društvo ima močno orožje v rokah, ko gre za boj med napredkom in mračnjastvom. Posebno mladinski odseki in šolska mladina morajo čutiti močno roko, ki vodi k vsesplošnemu napredku, da bo nekoč dober strokovnjak in prav tako popoln ter svoboden človek.

Le tako bo planinsko društvo imelo svoj smisel, če bodo člani v njem čutili vodnika in svetovalca ne samo za hojo v gore, marveč tudi za pot skozi življenje. Zato bi bilo prav, da organizira čimveč kvalitetnih predavanj s slikami, saj Ravenčani tako radi obiskujejo take prireditve. Propaganda v taki ali drugačni obliki opozarja človeka na dolžnost sodelovanja. To bo res nekaj časa dolžnost, kmalu pa bo postala pravica, da se lahko vključi v društvo, saj bo vsakdo spoznal, da živi le zato, da bi sodobnemu človeku nudila udoben in prijazen kotiček — in takih je v naših hribih nešteto — kjer bo našel še na jesen življenja delček pomladne sreče.

Njemu se je pridružil še Ferdo Kutnik, ko je rekel, da mladina sicer rada hodi v planine, vendar nima pravega varstva in ne organizacijskih oblik. Enako je pri pionirjih, ki so navdušeni za pohode v hribe, nimajo pa starejših vodnikov. Tov. Kutnik je predlagal vodstvom šol organizirane krožke ali celo mladinske ure.

Po končani razpravi je skupščina soglasno izvolila nov odbor društva v sestavi:

1. Drago Polanc
2. Rok Gorenšek
3. Pavle Stropnik
4. Marica Miklavčič
5. Martin Pšeničnik
6. Jože Bukovec
7. Avgust Močnik
8. Štefan Vevar
9. Rudi Gradišnik
10. Franc Podmeninšek
11. Drago Cvitančič
12. Julijan Krevh
13. Marija Homer
14. Milena Šuler
15. Franc Šisernik
16. Ivan Filip
17. Peter Ficko

Za predsednika je bil ponovno izvoljen Janez Gorjanc.

V nadzorni odbor so bili izvoljeni:

1. Inž. Jože Borštner
2. Viktor Košutnik
3. Pavle Stropnik

Za opravljeno delo v preteklem letu čestitamo in želimo novemu odboru, da planinske vrste razživi in povede v gore mladino ter tam utrdi telo, oplemeniti značaj, v mlada srca pa sprejme lepote naše domovine.

Nova stanovanja

OB SOUDELEŽBI ISKALCEV

Nedavno je bila vseljena na Čečovju četrta stolpnica, pri čemer smo si lahko nabrali nekaj koristnih izkušenj. Ta zgradba je bila na Ravnah kot prva zgrajena »za trg«, kot se temu pravi. Ker mislimo tudi v bodoče tako graditi, poizkusimo torej oceniti to novo organizacijo izgradnje društvenega standarda.

Pri gradnji stanovanj je bilo doslej v navedi, da si kupec (ta je bil običajni investitor) zagotovi časovni, kakovostni in količinski nadzor za ves čas izgradnje. Rok prevzema pa se določi v neposredni pogodbi in veže s penali. Sedaj pa se je spremenilo takole: Kupec ni več investitor. Kupec samo sporoči investitorju (Gradisu oziroma stanovanjskemu skladu) svoje zahteve, to je, kakšna stanovanja želi in kdaj jih prevzame, ko so gotova. Ves nadzor med gradnjo je družben in ta bi naj zagotovil, da kupec v nobenem pogledu ne bo opeharjen. To je vse dobro zamišljeno in ima v določenih primerih celo kakšno prednost.

Prav gotovo pri nas na Ravnah ta način izgradnje ni bil sprejet brez razloga, vendar

so se že pokazale svoje slabosti: predvsem prevzemni roki in kakovost. Ker je omejena zgradba že četrti v vrsti enakih, je dana možnost primerjanja, ki nam pove, da se nov način organizacije stanovanjske izgradnje v našem primeru ni najbolje obnesel. Rok prevzema je bil prekoračen skoraj za eno leto, ugotovljena kvaliteta pa je bila v primeru z ostalimi slaba. Bistveno pa bi se to spremenilo z nadzorom kupca med potekom gradnje. Saj ni namen nadzora, da na račun dokazane slabše kvalitete zbije ceno, marveč da zagotovi dogovorjeno kakovost in časovni potek gradnje. V tem pogledu je zamišljena in osvojena organizacija popolnoma odpovedala. Zato moramo pred pričetkom gradnje kupcu omogočiti in v pogodbi zagotoviti popolni nadzor. Železarna bi torej morala imeti morda takšen nadzor, kot ga je že imela.

Ko je stanovanje pripravljeno za vselitev, bi se moral najemnik pred prejemom odločbe oziroma ključev pismeno obvezati, da bo vsaj enkrat letno dovolil komisiji pregled o vzdrževanju stanovanja. Glede mesečnih najemnin je stanje relativno. V

primeru s stroški gradnje plačujemo premalo, v primeru s plačami pa preveč. V glavnem pa ni jasno, zakaj so take razlike v najemninah.

V zadnjem času se veliko govori o individualni gradnji, ki naj bi bistveno olajšala reševanje večnega pomanjkanja novih stanovanj. Takšna vrsta gradnje se obravnava kot koriščenje skritih rezerv, kjer se misli na udeležbo posameznikov. Vse do tod je sklepanje pravilno, toda pod udeležbo posameznika oziroma za skrite rezerve ne smemo priznati njegove organizacije gradnje. Zavedati se moramo, da v resnici lahko prispeva samo lastno delo in svoje prihranke. Obseg obojih pa je dobro znan. To so skrite rezerve, ki jih ne smemo zanemariti.

Kolikor bi gradbeno podjetje bilo pripravljeno graditi individualne hišice in pri tem angažirati omenjeno lastno udeležbo, to je delo, ki ga bodoči lastnik lahko sam opravi, bi tako res izkoristili skrite rezerve. Ta način je bil delno preizkušen in priznan kot dober, zato bi ga kazalo še vnaprej uporabljati.

Inž. Albert Jarh

Žel. rudnik Ljubija	8,9 %
Železarna Zenica	10,5 %
Železarna Ravne	10,6 % !
Železarna Vares	12,1 %
Železarna Jesenice	13,4 %
Železarna Nikšić	13,4 %
Železarna Smederevo	14,8 %
Železarna Ilijaš	13,5 %
Železarna Sisak	15,0 %
Valjarna Zemun	30,6 %

torej na žalostno peto mesto.

Železarji, iz vsega razpoloženja želimo in privoščimo ter smo ponosni, da so železarske skupnosti tako uspešno tolkle nezgodnostni element in ustvarjale boljše stopnje delovnega varstva v naši metalurški skupnosti, ampak Ravne so po nepotrebnem zastale.

KAKO SE PORAJAJO IN KAKO UMIRAJO LJUDJE NA SVETU

Naš zvezni zavod za statistiko je tudi v letošnjem drobnem statističnem koledarčku zbral celo vrsto zanimivih in priročnih podatkov za vsakogar.

Tu bi ponovili prikaz o rojstvih oziroma o umiranju v posameznih državah in kontinentih, da bi določene razpoznavi, kako gre ta reč na svetu — kje se hitreje razmnožujejo in kako po deželah umirajo. Razlika med rojenimi in med umrlimi je torej prirastek na prebivalstvu.

Ta vitalni koeficient, kakor ga statistika naziva, je znašal leta 1962 v posameznih deželah takole:

Podatki za Evropo	Rojeni na 1000 prebivalcev	Umrli na 1000 prebivalcev
Albanija	41,2	9,3
Avstrija	18,6	12,7
Belgija	16,8	12,5
Bolgarija	17,4	7,9
Čehoslovaška	15,7	10,8
Danska	16,9	9,8
Finska	18,1	9,5
Francija	17,7	11,5
Grčija	18,1	7,9
Irska	21,8	11,9
Islandija	28,0	7,0
Italija	19,0	9,9
Jugoslavija	22,2	9,9
Luksemburg	21,1	7,7
Madžarska	12,9	10,8
Vzhodna Nemčija	17,5	13,7
Zahodna Nemčija	18,1	7,9
Nizozemska	20,8	7,9
Norveška	17,3	9,3
Poljska	19,6	7,9
Portugalska	24,7	10,9
Romunija	17,5	8,7
ZSSR	22,5	7,5
Španija	21,3	9,0
Švica	18,7	9,8
Švedska	14,2	10,1
Velika Britanija	18,3	11,9

Razberemo torej, da se najbolj vneto množijo v Albaniji. Ker je umrljivost zadosti nizka, je letni prirastek prebivalstva kar precejšen. Albaniji sledi Islandija, kjer je rojstni koeficient sicer precej nižji, a je zato precej manjša tudi pogostost umiranja (komaj 7 na tisoč ljudi). Potem je tu Portugalska še tudi z močnimi rojstvi, ampak ima nekoliko večjo umrljivost. Jugoslavija, ZSSR, Luksemburg, Irska in Španija so po rojstvih kar nekako okroglo skupaj, glede pogostosti umiranja pa ima Rusija imenitnejšo številko — torej toliko večji prirastek.

Posebej nizek prirastek je na Madžarskem pa tudi na mrzlem Švedskem, umrljivost pa je največja v Vzhodni Nemčiji, pa tudi v Avstriji, v Belgiji, na Irskem, v Franciji in Veliki Britaniji je smrt precej napeta.

ŠE ENKRAT: NEZGODE

Nezgodnostni element smo v jugoslovanski železarski skupnosti učinkovito potolkli, Ravne pa že zaostajajo

Sem pa tje smo v našem listu že poročali, kako je s pogostostjo nesreč pri delu tudi po drugih naših železarnah. Kako posebej pa si o tem nismo usojali bobnati, dokler nismo prišli na boljše rezultate, kajti povsod so svoje težave.

Za našo železarno smo seveda vse objavili ter sproti zasledovali te pluse in minuse. To smo toliko raje storili, ker so naši železarji to škodo in nesrečo prvi resno prijeli za lase ter kmalu vodilno izboljšali stopnjo delovnega varstva pri železarnah.

Kar ponovimo pregled, kako je ravenski fužinar tolkel nezgodnostni element iz leta v leto oziroma kakšen je bil odstotek nesreč na zaposlene v posameznih letih:

1952	36,6 %	1958	9,7 %
1953	30,0 %	1959	8,5 %
1954	24,2 %	1960	8,7 %
1955	19,2 %	1961	10,1 %
1956	10,0 %	1962	10,0 %
1957	8,9 %	1963	10,6 %

Od leta 1956 smo bili ravenski železarji skozi pet let najboljši med vsemi železarnami v državi ter smo se približevali vrednejši stopnji delovnega varstva npr. švedskih in angleških železarjev, mnoge pa smo pustili že za seboj.

Leta 1961 pa se je ta napredni korak pri nas spet nekoliko skisal in na tem nekako ostajamo s tendenco zopetnega poslabšanja. Prvo mesto med jugoslovanskimi železarnami so tedaj prevzeli železarji Štor, pa še brez vsakega posebnega nagrajevalnega sistema ter so že tri leta najboljši med vsemi v državi.

Seveda smo bili ravenski železarji tudi zadnja tri poslabševalna leta v povprečju še zmerom nekako »dobri« — takoj za železarno Štore, ampak leto 1963 nas je

vrгло z nekdanj vodilnega mesta daleč nazaj.

Takole smo se sukali z našo pogostostjo nesreč pri delu napram povprečju vseh jugoslovanskih železarn:

Leto	Vse železarne v državi	Železarna Ravne
1954	31,6 %	24,2 %
1955	29,4 %	19,2 %
1956	23,4 %	10,0 %
1957	20,8 %	8,9 %
1958	19,9 %	9,7 %
1959	18,8 %	8,5 %
1960	19,7 %	8,7 %
1961	18,4 %	10,1 %
1962	16,9 %	10,0 %
1963	12,8 % !	10,6 %

Vidimo, kako daleč boljši smo bili v tej železarski družini, vidimo pa tudi in predvsem, kako so vse naše železarne popravljale stanje in prišle leta 1963 že kar na povprečno pogostost nesreč 12,8 %.

To je izreden uspeh v tem velikanskem metalurškem vrvežu. Pogostost nesreč je padla v 10 letih skoro za trikrat ter se vsi skupaj bližamo vrednejši varnostni stopnji pri delu.

Kako napredno in hvalevredno, kako razveseljivo je to!

In pri tem uspehu smo ravenski železarji, ki smo prej veliko pripomogli do te boljše sredine, žalostno zaostali. Od toliko let prvega, najboljšega in potem še dolgo drugega mesta smo padli — kar pogledjmo pogostost nesreč pri posameznih podjetjih leta 1963:

Koksarna Lukovac	8,6 %
Železarna Štore	8,8 %

Lisičjakova hčerka piše igre

(Ob njeni 65-letnici)

V Globasnici v Podjuni, v hiši — zdaj obnovljeni, kjer je živel Lisičjak, citraš in pevec (o njem smo že pisali, op. ur.), živi njegova hčerka Matilda, edinka iz drugega zakona.

Rodila se je 5. marca 1899 v Globasnici. Opravila je le osnovno šolo (sama šaljivo pravi, da je hodila v »visoko šolo«, ker je bila šola enonadstropna), in sicer od leta 1906 do 1913. Učili sta jo tudi Pečnikovci z Raven. Po osnovni šoli je služila okrog Globasnice in Štebna. Za kakšno izobraževanje pač ni bilo časa, le knjige je prebirala, ki jih je dobivala pri župniku Sekolu ali pa v knjižnici Izobraževalnega društva. Brala je vse, kar je dobila. V domišljiji pa je snovala napete prizore in si v duhu dramatizirala

prebrano. Za pisanje ni imela takrat niti časa niti korajže.

Leta 1926 se je poročila. Mož je bil iz Štebna, zidar je bil. Popravila sta hišo, nato se jima je rodil sin. Dosti je bilo skrbi z bajto, poljem in družino. Nacisti so jo izselili. Dve leti sta z možem bila skupno z mnogimi koroškimi Slovenci v taborišču Esselberg na Bavarskem; zadnje leto vojne sta preživela v Hohenburgu v Nižji Avstriji, a še vedno pod nadzorstvom. Julija 1945 sta se vrnila: dom sta našla domalega razdejan.

V letih po vojni se je prav posebno aktivno vključila v kulturno življenje Izobraževalnega društva v Globasnici. Pri vseh najrazličnejših proslavah in igrah pomaga. Za razne proslave piše tudi deklamacije. Predvsem pa piše igre in uresničuje daljne zamisli, ki so ji nekoč polnile domišljijo. Doslej je napisala že 10 iger.

Prva njena igra je »Miklova lipa«. Snov zanjo je dobila v zgodovinskem izročilu o Turkih v Železni Kapli. Tam so jo tudi najprej igrali. Sama pravi, da je igra pomanjkljiva in jo misli predelati. Za to so sledile druge: »Ema Krška«, »Kalvarija in vstajenje duhovne matere«, »Poplačana ljubezen« (to je otroška igra, ki jo je napisala za materinski dan in so jo že igrali na radiu v Celovcu), »Pot sv. Nikolaja«, (so jo tudi že izvajali na celovškem radiu), »Poboljšljiva mačeha«, »Rozamunda« (zgodovinska igra iz časov križarskih vojsk), »Slavina odpoved« (zgodovinska igra, ki se godi v 16. stoletju na Poljskem), »Življenje Lisičjaka« (v

odlomkih so jo že izvajali po radiu), zdaj pa dramatizira povest »Črni križ pri Hrastovcu«.

Vse te igre je Izobraževalno društvo v Globasnici že pripravilo za oder. Domača koroška kritika je predvsem pohvalila igri »Rozamunda« in »Slavina odpoved«. Tudi sama meni, da sta ti dve igri najboljše grajeni. Zdaj pa pridno pili in popravlja zadnjo igro »Črni križ« in upa, da jo bodo naslednjo zimo že lahko igrali.

Ko napiše igro, predvsem še, ko jo prvič vidi na odru, jo ponovno predeluje, popravlja dejanja in dialoge. Največ se uči ob branju.

Kadar govoriš z njo, koj spoznaš, da je pred teboj naravno izobražena žena. Je visoka, z visokim čelom in bistrim pogledom. Skromna je, prav nič domišljava, morda celo pretiha ob svoji dejavnosti, preskromna pri presoji svojih del. Za njenim pogledom čutiš ustvarjalne zmožnosti, ki se pač niso uspele povsem prebuditi. To je tiha žena, ki ne išče pohval ne zunanjega priznanja. Iz notranje muje ustvarja, daje svojim ljudem tam v Globasnici in jih kulturno, narodnostno in etično bogati. Plačila ne dobiva za to. Nekateri so ji res hvaležni za njeno delo in trud, a tudi nasprotniki ima prav zaradi tega, vendar jim ne zameri:

»Saj jih zastopim,« pravi.

Še tole: zdaj pomaga svoji vnukinji pisati za Mladi rod, organizirati pomaga razne tečaje in je tudi članica Združenja slovenskih žena.

Matilda Košutnik je brez dvoma eden izmed trdnih opornikov slovenske biti na Koroškem in to daje njenemu delu še posebno vrednost. Te vrstice naj ji bodo v spomin ob njeni 65-letnici.

Prof. Tone Sušnik

In če primerjamo sedaj isto zadevo z drugimi ljudstvi oziroma državami Azije in Afrike, vidimo, kako daleč zadaj že caplja Evropa predvsem pri rojstvih in kako napram nekaterim rodovom kar hudo umira. Ponekod pa vidimo še izredno hudo pogostost umiranja.

Torej azijske države:

	Rojeni na 1000 prebivalcev	Umrli
Burma	38,5	18,4
Cejlon	36,6	8,6
Filipini	29,2	7,7
Indija	21,0	9,2
Indonezija	29,5	11,9
Irak	18,8	4,0!
Iran	44,3	8,7
Izrael	25,4	6,0
Japonska	17,0	7,5
Jordan	50,0!	7,0
Kitajska	36,1	11,0
Libanon	42,5	6,0!
Malaja	41,9	9,2
Kambodža	41,4	19,7
Sirija	26,3	4,8!
Tajska	34,8	8,4

Azija je torej napram Evropi neznansko bolj plodovita. Irak in Japonska sta siloviti izjemi tudi po pogostosti umiranja, Jordan pa bo prekosil samega sebe.

Se v Afriko pogledimo:

	Rojeni na 1000 prebivalcev	Umrli
Alžirija	36,4	14,6
Angola	19,9	4,1
Ghana	55,8	25,6!
Gornja Volta	49,1	30,5!
Kongo	43,0	20,0
Malgaška republika	34,8	12,7
Mali	56,0	30,0!
Maroko	31,1	12,0
Slonokoščena obala	56,1	33,3!
Sudan	51,7	18,5
Togo	55,0	29,0!
Tunizija	43,5	10,8
ZAR	43,9	15,8

Pri afriških ljudstvih je torej razmnoževanje na višku, umrljivost pa ponekod strašanska. Ko to zadošijo, bodo lahko preplavili svet.

Poglejmo vsaj še v Severno Ameriko:

	Rojeni	Umrli
Kanada	25,5	7,6
ZDA	22,4	9,5

Tu torej ni nič kaj posebnega — podobno nam in Rusiji, ampak Srednja in Južna Amerika sta spet po svoje vihravi po rojstvih, smrti pa kar uspešno dušijo.

Ko bo smrtnost udušena, bo naravni prirastek — in tako bodočnost sveta zasukana zares kar najbolj na izstopajoče azijske in afriške rodove.

HOTULJSKI KOVAČ

Ti, čuješ, kovač..., da boš moral priti pa le k nam v Kotlje. Pri nas je dobra kovačnica za v najem, zraven pa še priložnost, da jo s hčerko priženiš, postaneš sam svoj in ti ne bo treba laziti po svetu... Tako je rekel kmet Pavšet mojemu očetu leta 1885, ko je hodil s sejma v Šoštanju in gredoč pri Mostnarju v Šmiklavžu zavil v gostilno. Tudi moj oče je stopil na merico, da bi se s sejmarji pomenil, kak je bil sejem ter kaj je kaj novega doli po Savinjski dolini. Bil je namreč tam doma — pri gori Oljki in tedaj pri Mostnarju v kovačnici najemnik.

In res, o Šentjurjevem so bili moj oče že v Kotljah, v jeseni pa sta se že vzela z mojo poznejšo materjo.

Kovačnica je bila precej dobro urejena in na vodni pogon, zraven pa še precejšen okoliš brez kovača. Nekaj let so vozili svoje izdelke po okoliških sejmihi, potem pa so kmalu začeli pošiljati sekire, malnarice in cepine (pontaflerji) tudi v Bosno, v Slavonijo in celo v Romunijo, kjer so delali naši ljudje v tamkajšnjih velikih gozdovih kot drvarji. Lepo se je dalo tam zaslužiti. Na zimo so se vračali domov, spomladi pa spet kmalu nazaj doli v svoje gozdove.

Izdelki mojega očeta so se hitro vpeljali daleč okoli. Tako so hodili k nam tudi kmet-

je in gozdni delavci z Razborja za Uršljo goro. Nazadnje so imeli že svojega nosača, ki je prišel vsako leto nekajkrat, prinesel stvari za popravilo ter naročil nove. Spominjam se, kakšen hrust je bil ta možak (Holomuk so mu rekali). Ostal je pri nas čez noč, drugi dan pa si je obrtalo robo — na brezovo trto si je nanizal sekire in motike ter, kar je pač moral vzeti seboj, vzel v roke palico (šteljlačo), kakoršne imajo planinci, in šel. Je kar zvonila ta roba, ko je hodil gori po Renarjevem klancu, proti Šulerju na Selah in naprej mimo Lesnika, Logarja proti Razboru. Pet ur je bilo te hoje dobre mere.

Poseben »konjiček« mojega očeta pa so bile »cimrovke«, saj so tesači pravili, da so jih po glasu spoznali s hriba v hrib, tako so zvenele. So pa oče tudi rekli, da je jeklo (pudlarsko) z Raven najboljše za takšno rezilno orodje. Ravno poceni niso dali, a roba je bila vredna svojega denarja. Vsak je bil zelo zadovoljen.

Pa zelo pridni so bili moj oče. Ob dveh zjutraj je vodno kladivo že pelo svojo pesem gori po globači proti Starotrški planini. »Hundartar, hundartar...« so govorili ljudje, da poje dan na dan in da Kovač (pri hiši se je tudi tako reklo) lahko kupuje kmetije, ko tako zasluži. A bili so moj oče

Izboljšanje otroškega varstva

Otroški vrtec na Ravnah na Koroškem se razvija vzporedno z mladim mestom in železarno. Danes že šteje pet predšolskih skupin, ki so zaradi številnih prosilcev vse prekoštevilo zasedene. To je dokaz, da ustanova ne zadošča dejanskim potrebam, posebno še, če upoštevamo število šoloobvezne mladine, ki bi ji ustanova prav tako morala nadomeščati dom. Potrebe kraja po varstveno vzgojni ustanovi rastejo s številom zaposlenih mater, ki se v vedno večjem številu vključujejo v proizvodnjo.

Upravna organa ustanove se trudita razširiti ustanovo. V preteklem letu je znašala kapaciteta po predpisanem normativu za 67 gojencev, s preselitvijo stranke iz stavbe odgovarja danes za 97 otrok. Dejansko je v ustanovi 130 gojencev in pride na enega otroka 1,56 m² podne površine. Ustanova je pridobila tudi kuhinjo, umivalnico, pisarno, kabinet za učila in še druge priklone.

Prostori v vrtcu pa niso zasedeni le v dopoldanskem času. Tu se v vedno večjem

številu zbirajo občasni varovanci k telovadnemu krožku. Šolska mladina vodi pod nadzorstvom vzgojiteljic lutkovni krožek in krožek »Malega kina«. Predstave krožkov ob nedeljskih dopoldnevih so namenjene predšolski mladini, vendar se jih polnoštevilo udeležuje tudi zabave željna šolska mladina.

V preteklem letu je stanovanjska skupnost s sredstvi, namenjenimi za ureditev našega naselja, opremila že 5 let splanirano otroško igrišče. Zemeljska dela so udarniško opravili starši gojencev. Igrišče je od strokovnjakov dobilo priznanje kot eno najlepših v Sloveniji. V Kekčevi hišici v letnem času dan za dnem potekajo ustvarjalne igre s temo »družina«, na ležečem drevesnem deblu — znakoplovu se prevažajo skupine v daljne kraje sveta, vlak na spodnji terasi igrišča pa jih spodbuja k igram z najrazličnejšimi kombinacijami, za katere črpajo snov iz družbenega življenja odraslih.

Tudi zadnje praznovanje novoletne jelke je omembe vredno. Dedek Mraz ni otrokom poklonil le novih igrač, temveč jim je z uvidno pomočjo upravnega odbora železarne uredil tudi nove igralnice. Ob novoletni jelki so se okoli prijaznega dedka zgrnili vsi malčki in vedrih obrazov sproščeno odgovarjali dobremu možu. Z razumevanjem so sprejeli opravičilo, ker s sredstvi sindikata železarne ni utegnil pravočasno nabaviti pohištva za nove igralnice.

Za zaključek pa še kratko gospodarsko poročilo.

Ustanova je poslovno leto 1963 zaključila z dobro prigrisposodarjenim čistim dohodkom. Prenesla ga je v naslednje poslovno leto za nabavo pohištva ter za kritje stroškov pri ureditvi kuhinje za družbeno prehrano otrok ter nove umivalnice v nadstropju. Višino čistega dohodka so ustvarili objektivni razlogi v zvezi s pozno pridobitvijo novih prostorov.

tudi previdni, trezni, štedljivi. Pijane sem videl samo eno bart.

Pri Kovaču je bilo malo zemlje, gozda pa nič. Zato so si želeli in kupili gori na Selah Sklepnikovo, da so imeli drva za ogelje ter seno in steljo za dve kravi. Pozneje so kupili še Svetnečo kmetijo ter začeli bolj kmetovati in popravljati eno in drugo. Najprej so preuredili kovačnico, potem postavili nov hlev, pri Svetnetu pa najprej mlin, potem pa še drugo.

Oče so bili tudi hotuljski župan od leta 1907 do 1913. Umrli so leta 1950. Na grobu jim je govoril župnik Serajnik in rekel, da so bili pridni, varčni in spoštovani. Dočakali so visoko starost 89 let.

Naj v miru počivajo!

Franc Razgoršek,
Stari trg

Da, hotuljski kovač Gregor Razgoršek, o katerem je tu beseda, je od krajakraja na seznamu originalov, ki jih kaže kdaj popisati, le do tega nismo prišli. Zadnjič marčevega večera pa je stopil v pisarno možak, ki ga nikamor nisem vedel dati. Kar narobe! Ob sedmih zjutraj sem ta dan začel pa s tistim opoldanskim predihom ob sedmih zvečer še zmerom visel v uradu, zato sem na

tak zapoznel obisk prej zarežal kot kaj drugega. Nisem ga poznal, ampak takoj sodil, da ne more biti od daleč.

»Midva bi se le morala poznati — Kovačev sem...« Da, Kovačev Franc, ki se je toliko umaknil iz šole in ter potem tudi jaz oziroma oba iz domačega kraja, da ga zavestno res še nikoli nisem videl.

No, Kovačev...! V spoznanju je kljub temu zamuda, oba sva že siva. Ti si res najbolj podoben pokojnemu očetu. Kaj pa bo lepega? Pokazal je sestavek o obisku pri Vorancu v bolnišnici, katerega je napisal tedaj za »Kmečki glas«, potem pa dal list s povestijo o hotuljskem kovaču — svojem očetu.

Nisva mogla kaj posebnega reči, ker je že šel. Tak je bil stari Kovač in so Kovačevi: opavek pa konec, kaj boš čebežil.

Tako je beseda o Gregorju Razgoršku tu. Nič ne bomo vlekli naprej. Bil je izredno delaven, skrben, natančen. Njegova leta županovanja so bila dah reda in napredka tudi v tistih skromnih razmerah. In trdo zaveden Slovenec, kakor ves Kovačev rod. Sin Jaka je umrl na domu, Florjan lani na Navrškem, Cenc nedavno kot župnik v Pamečah, le dva izmed otrok se še spominjata na očeta, kakor vse Kotlje.

Mežiška rudarska godba leta 1926 — ob 25-letnici ustanovitve. Kapelnik je bil Anton Schlosser (peti z leve spredaj). Zraven je njegova žena, naprej pa rudniški nadzornik Tomaž Farber, ustanovitelj gasilske čete. Od vseh na sliki živi samo še šest članov, in sicer: klarinetist Franc Blatnik, Martin Komar in Herman Koprivnik s trompetama ter bobnarja Simon Bruder in Rudolf Jasser (ki je odstopil sliko) ter basist Franc Jasser. Slika — preslikano — je nasproti originalu zadosti meglena

Zbor naših gasilcev

— manj požarov

Tedaj od kraja leta smo se zbrali v Domu železarjev na Čečovju, da si spet opredelimo program in izberemo vodstvo za tekoče leto. Pred začetkom je v pozdrav zapel nekaj pesmi koroški oktet.

Predsednik Franc Gradišnik

Nato je predsednik Franc Gradišnik odprl občni zbor, pozdravil navzoče, še posebej pa zastopnike raznih organizacij. Dnevni red se je razvijal po določenih pravilih gasilskih organizacij. Delovni predsednik je bil Jože Homan, sekretar železarne.

Iz poročila poveljnika Jožeta Horjaka je bilo razvidno, da je bilo v minulem letu manj požarov kot v prejšnjih letih, saj je

Poveljnik Jože Horjak

padlo število na 26 malih požarov, za kar gre zahvala članom kolektiva kakor tudi poklicnim gasilcem. Upamo, da bomo sčasoma še to odpravili.

Poleg navedenih dolžnosti pa je pred organi upravljanja naloga preskrbeti investicijska sredstva, potrebna za obnovo fasade ter ogradištev stopnišča in verande v nadstropju. Pri reševanju gospodarskih vprašanj se nadejajo polnega razumevanja in pomoči vseh, ki so dolžni skrbeti za razvoj otroškega varstva v kraju.

To je cilj nas vseh v železarni kakor tudi izven nje. Pogovorili smo se o vajah in delu društva, saj vsak član hodi vse leto na vaje, predavanja in tekmovanje in se žrtvuje za svojega bližnjega in za družbeno imovino. Po končani diskusiji smo izvolili naslednji odbor:

predsednik Franc Gradišnik,
I. podpredsednik Jože Homan,
II. podpredsednik Franc Johman,
poveljnik Jože Horjak,
I. namestnik poveljnika Vlado Vališer,
II. namestnik poveljnika Jakob Paradiž,
adjutant Ivan Plazovnik,
tajnik Rado Vute,
blagajnik Jože Sotovšek,
orodjar Edvard Novinšek,
strojni referent Ignac Skitek,
namestnik stroj. referenta Ivan Trop,
mladinski referent Ivan Anželak,
propagandni referent Avgust Erjavec,
odborniki: Hinko Papež, Marjan Žerdoner, Ivan Vacovnik.

S tem je bil občni zbor zaključen.

Vsi člani obljublamo, da bomo zvesto pomagali in delali tako, da bo varnejše, da nam bo lepše in da bo odbor lažje delal. Vabimo tudi ostale državljane, da se priglasijo k naši organizaciji; vrata so odprta.

Na pomoč!

Avgust Erjavec

Naša smučarija

Vedno bolj glasni so tisti, ki trdijo, da z našim športom nekaj ni v redu. Vedno več jih je, ki govorijo, da šport na Ravnah nikamor ne pride, skratka, da stagnira. Tudi »Fužinarjeva« notica iz prejšnje številke da slutiti nekaj takega, čeprav govori samo o smučarjih, povezuje pa celo naše državno zastopstvo na olimpiadi v Innsbrucku z neuspešnim nastopom in na tiho sprašuje in misli na lepe stare čase, ko smo imeli pred vojno še Smoleja, brata Janša in druge.

Ne želim odgovarjati in polemizirati na dolgo in široko o državnem vrhu naših alpincev, tekačev, skakalcev in primerjati njihovih uspehov pred vojno in po njej z drugimi državnimi reprezentanti, upam pa si trditi, da je taka primerjava več ali manj nemogoča. Brez dvoma drži, da so Smolej in njegovi vrstniki bili pojem smučarjev-tekačev v Srednji Evropi in da so se tudi uspešno merili celo s severnjaki, kar o naših povojnih tekačih ni mogoče trditi. V prenesenem smislu pa lahko zapišem, da smo verjetno tudi po vojni že imeli in še imamo razne Smoleje, vendar, kje so tisti naši tekmeci po drugih državah, kakšen je njihov način treniranja in kakšne so njihove možnosti?! O tem je bilo že veliko napisanega in povedanega od naših strokovnjakov, ki odgovarjajo za to zvrst športa pri nas. Po-

goji so različni in zakaj se potem čudimo, če so tudi rezultati?

Kljub temu pa se ne morem strinjati z ugotovitvijo, da so vsi naši smučarji na olimpiadi odpovedali. Debut tekačev na 30 km je bil proti pričakovanju dober. Spomnimo se samo, kaj je dejal po tekmo vanju zvezni kapetan za teke: »Zelo sem zadovoljen z rezultati naše trojice v teku na 30 km, saj nisem pričakoval tako dobrega plasmaja... Posebno sem vesel, da je razlika med zmagovalcem Mantyranto in Cvetom Pavčičem ter Seljakom znatno manjša kakor na svetovnem prvenstvu v Zakopanem...« Torej napredek! Ali Franci Čop iz Maribora po smuku za moške: »Jugoslovani pa so z Lakoto prijetno presenetili...« in »Vse od časov Štefeta, Muleja in Lukanca Jugoslovani nismo imeli tako odličnega zastopnika...« Ali po ženskem veleslalomu: »Majda je bila odlična...« in še po ženskem smuku: »7,6 odstotka znaša zaostanek Fanellove za časom zmagovalke in 7,8 odstotka zamuda Ankeletove, kar je vsekakor lep uspeh naših. Ugledno mesto Ankeletove v kombinaciji pa je proti vsemu pričakovanju naših in tudi tujih strokovnjakov.« Torej tudi napredek!

Še več je bilo takih izjav, ki pričajo o uspehih našega zastopstva. Seveda so bile tudi take, ki so sledile nepričakovanim sporodljajem, predvsem naših skakalcev.

Olimpiada pa ni samo merjenje rezultatov, predvsem naj vedno in povsod vodi misel o zblizjevanju med narodi in zato je tembolj prav, da smo tudi Jugoslovani vedno tam.

Vrnimo se zopet na Ravne, k našemu smučarskemu klubu. Hitro bodo tudi tisti, ki trdijo, da smučanje nazaduje, priznali, da se motijo, ali pa, da se bodo v bodoče pač bolj zanimali za ta šport, da se s takimi in sličnimi trditvami ne bodo zaleteli.

Dejstvo, da naši najmlajši iz leta v leto bolj organizirano smučajo, se vidno kaže tudi v rezultatih. Vsako leto imamo več mladih smučarjev, ki veliko obetajo, in prav iz množičnosti bomo dobili tudi zelo dobre posameznike. Danes ima smučarski klub samo za alpsko smučanje pod stalno kontrolo že okrog trideset pionirjev in okoli deset mladincev, ki so jih kot najboljše izbrali in s katerimi organizirano vadijo. Pri smučarskem klubu zatrjujejo, da so ti mladi tekmovalci zelo nadarjeni in da bomo o njih še veliko slišali. Vsakoletne smučarske šole v počitnicah zadnjih let že vidno kažejo prve plodove. S takim delom je potrebno samo nadaljevati in nikakor ni opravičila, da imajo vsi ti smučarji samo enega trenerja. Kje pa so drugi stari smučarji, naši smučarski učitelji?

Nekaj pa le bode v oči. Mladi smučarji izpod Uršlje gore, bodisi pionirji, predvsem pa mladinci, se prebijejo pod vrh, pa tudi nanj v jugoslovanski alpski eliti. To so naši smučarji že velikokrat dokazali, zadnja leta prav pogosto. Kaj pa, ko postanejo člani? Redki so tisti, ki še najdejo stik z vrhom tudi v tem razredu, ostali pa počasi odpadejo. Na to vprašanje lahko posredujemo dvojje misli dveh zaslužnih smučarskih delavcev ravnanskega Fužinarja. Imamo pač to smolo, da smo tako daleč od Ljubljane in v glavnem se vsi mladi, perspektivni tekmovalci, mladinski asi, republiški pa tudi državni prvaki po končanem šolanju na

gimnaziji preselijo iz Raven v Ljubljano. Pridejo v novo okolje, študij je bolj zahteven in klub počasi izgublja kontrolo nad temi tekmovalci, ki brez intenzivnega treninga seveda ne morejo držati stik s samim vrhom. To bi bila prva misel. In sedaj še druga. Za težji, intenzivnejši trening, ki bi odgovarjal članskim kvaliteta, za sedaj pri nas še nimamo prave možnosti. Planirana vzpenjača na vrh Uršlje gore, ureditev proge z vrha naše Gore, pa bo vsekakor omogočila našim tekmovalcem lahko dostopen trening na težji progi in s tem pripomogla tudi v članskih disciplinah k prodoru naših tekmovalcev v našo smučarsko elito.

Obe misli sta na mestu in jima ni kaj očitati. Vendar pa vsi dobro vemo, da niti smučarski klub sam, niti s pomočjo Zveze ali Saveza ne bo zmožek takih investicij, da bi lahko to vse uredil. To presega zmožnosti fizikalne organizacije. Ker se večkrat zelo radi zgledujemo po naših sosedih, kaj če bi se tudi pri tem vprašanju? Odgovor: TURIZEM. Ja, turistično društvo naj bi tu pokazalo svoje znanje in sposobnosti! Verjetno pa brez naše molzne krave (upam, da vsi vemo, kdo je to) tudi to vprašanje ne bo nikoli rešeno. To seveda ne bo samo pridobitev za naše smučarje, tudi naš delovni človek si bo lahko privoščil in večkrat obiskal našo Goro, Ravne pa bodo še bolj poznane kot sedaj.

O naših skakalcih res ne moremo govoriti pohvalno, vsa leta po osvoboditvi je ista pesem: ne pridejo na zeleno vejo. Temu športu, ki ga pri nas pred vojno niso gojili, se posveča vse premalo pozornosti. Tu bi se res lahko zgledovali po naših sosedih v občini, po mladim in uspešnim kadru v Črni. Občutek imam, da na Ravnah ni človeka, ki bi se resno zavzel za to panogo športa, ker trditi, da ni vsaj osnovnih pogojev ali celo, da ni mladine, ki bi se rada posvetila temu športu, res ni mogoče!

Naše tekače verjetno vsi najboljše poznamo, njihove uspehe tudi. Res je to panoga, ki zahteva največ truda, znoja in samopreževanja in tem mladim tekačem je potrebno predvsem za njihovo delo, seveda pa tudi za uspehe samo čestitati. Trening skozi vse leto zahteva celega človeka, rezultati pa kažejo, da imajo ti mladi fantje dovolj volje in energije za ta šport, ki ni za omahljivce. Pri tem seveda ne smemo pozabiti tudi na tiste, ki pravilno vzgajajo te naše mlade tekmovalce. Najbolj razveseljivo pa je tudi v tej težki panogi športa dejstvo, da ima vedno več privrženec. Vsako leto jih je več, samih mladih, postavnih fantov. Tudi dekleta imamo, seveda ne toliko kot npr. v Lovrencu na Pohorju, vendar, če bomo še naprej tako vztrajno delali, se bomo lahko pohvalili tudi s številnim ženskim naraščanjem.

Torej: mladina smuča, vedno več smučark in smučarjev imamo, vedno bolj organizirano jih vodimo in smelo prav na osnovi tega lahko trdimo, da smučanje iz leta v leto napreduje, da imajo naši smučarji iz leta v leto več uspehov, da so ponesli ime naših železarskih Raven ne samo širom po naši domovini, ampak tudi preko naših meja.

Ne bi hotel naštevati vseh rezultatov, ki so jih dosegli naši smučarji doma in v inozemstvu — ko je npr. naša mladinska štafeta premagala Italijane ali v Avstriji pokrajinsko reprezentanco Štajerske, te naše

sosede, ki jih vedno tako opevamo — saj bi bilo tega preveč.

Za tiste pa, ki še vedno vzdihujejo za zlatimi, starimi časi, pa samo nekaj ugotovitev. Pred vojno so naši predniki tudi na Ravnah smučali (skakali ali tekli so verjetno samo ob posebnih priložnostih), koliko pa smo imeli pred vojno republiških ali državnih prvakov? Koliko smo imeli državnih reprezentantov? In mogoče še bolj umestno vprašanje, koliko je bilo res pravih smučarjev? Pa naj bo še to: koliko smo jih dali za olimpiade?

Kaj pa po vojni? Dovolite, da naštejem samo tiste, ki so enkrat ali pa tudi velikokrat stopili na najvišjo stopnico v smučarskem športu, v republiškem in državnem merilu, kar je pri nas Slovincih več ali manj isto. Dovolite, da vam predstavim tiste smučarke in smučarje, tiste tekmovalce, pri katerih smo poleg imena in priimka slišali ali brali: »Fužinar« Ravne. Ponosni smo lahko, ni jih malo.

Fanedlova Krista,
Fanedlova Milka,
Tevževa Vida,
Bauče Mirko,
Dretnik Milan,
Fanedl Drago,
Kamniki Emil,
Karpač Egon,
Kranjčan Mirko,
Osenjak Jože,
Potočnik Alojz,
Robač Štefan,
Zagernik Ivan,
ženska štafeta 3 × 5 km,
mladinska štafeta 3 × 5 km.

Še več pa bi jih lahko naštevali, če bi napisali vse, ki so s peterokrako zvezdo na prsih, s precejšnjim koočkom Raven v srcu, zastopali našo državo na številnih mednarodnih tekmovanjih doma in v inozemstvu.

Nečesa pri vsem tem ne smemo pozabiti!

Pri vseh teh uspehih se moramo spomniti vseh zaslužnih smučarskih delavcev, spomniti se moramo naše skupnosti, predvsem pa čisto blizu: naše železarne, ki po svojih organih najde razumevanje za šport. In prav je tako. V vseh teh imenih se zrcali trud agilnih, požrtvovalnih športnih delavcev, v vseh teh uspehih se zrcali skrb naše skupnosti, našega kolektiva. V imenu Fužinarja: iskrena hvala!

Smo pred občinim zborom smučarskega kluba. Nad tem dogodkom visijo črni oblaki. Veliko in res pridnih funkcionarjev se loteva malodušje. Garajo že več ali manj vsa leta. Tudi tu drži, kot povsod, da jih dobiš po grbi samo, če delaš. Če nič ne delaš, imaš mir. Žalostno, vendar resnično! Ali ne bi odgovorni forumi na občini, pri Svetu za telesno vzgojo, ali pa mogoče celo Zveze ali Saveza prišli med te izmučene funkcionarje, ki so veliko prispevali ne samo za ravenški, ampak tudi za jugoslovanski šport in se jim s skromnimi besedami zahvalili za njihovo delo? Ali ne bodo ti forumi že enkrat spoznali, da je tudi športni delavec, družbeno politični delavec, ki mogoče od vseh žrtvuje največ prostega časa za vzgojo naše mladine? Zadnji čas je, da spoznajo, ker drugače ne bo več treba komu izreči zahvalo, ker če nič ne delaš, imaš vsaj mir!

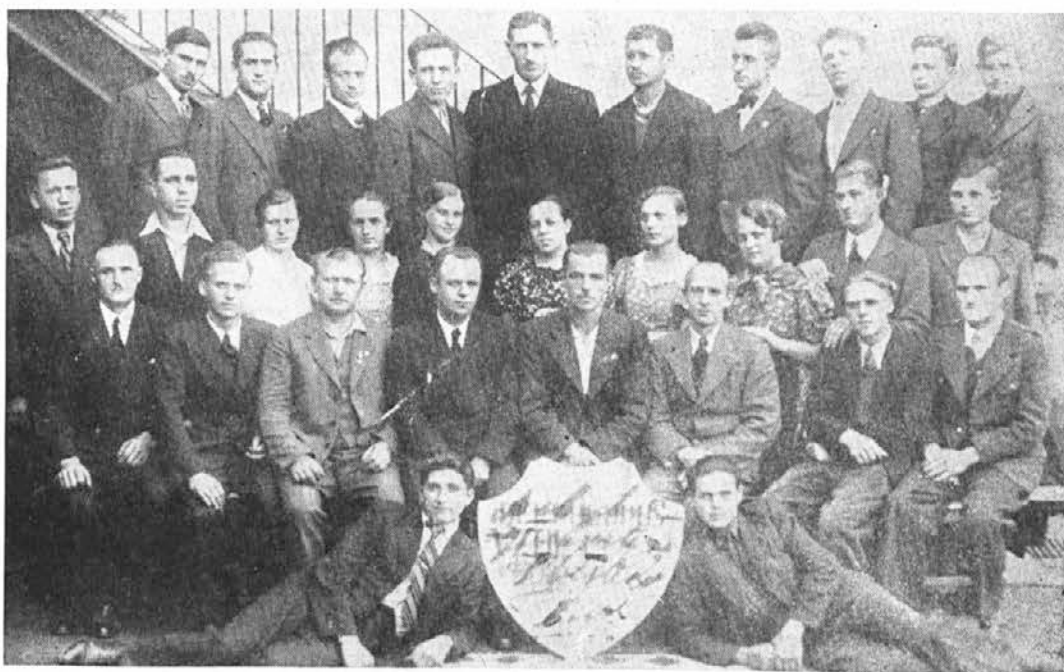
Kje so sedaj tiste organizacije ZMS, ki od vseh hočejo vedeti, kaj naj delajo, in tarnajo, da ne najdejo pravega torišča izživljanja?

Nekaj svojih članov naj vključijo v vodstvo smučarskega kluba, pomagajo naj starejšim tovarišem, razbremenijo jih naj, v takem delu naj najdejo svoje izživljanje.

To je problem, ki ga moramo skupaj rešiti, ker drugače bodo čez leta res morda imeli tisti prav, ki bodo trdili, da smučanje pri nas nazaduje.

To pa se na Ravnah ne sme zgoditi!

J. Š.

Pevski zbor naše Svobode leta 1939

Z desne proti levi razpoznamo vrle pevce in pevke takole: Čisto spredaj sta Anton Logar in Anton Španžel. V prvi vrsti sedijo: Filip Slanič, Rudi Mežnar, Viktor Krevh, Matevž Vavče, Viktor Krivec, nepoznani, nepoznani in Albin Lečnik. V drugi vrsti stojijo: Anton Čapelnik, Peter Mrzel, Tončka Videmšek, Angela Krevh, Marija Logar, Terezija Čegovnik, Lojzka Herman, Nežka Krevh, Ivan Logar in nepoznani. Zada pa stojijo: Jožef Kave, Ivan Krevh, Jože Vavče (ki je odstopil sliko), Ivan Štruc, Rihard Sikora, Jožef Čapelnik, Jakob Logar, Ivan Cvetko, Ivan Kričej in nepoznani. Tisti zraven Krivca — boste rekli — je zavsem podoben enemu naših obratovodij, pa ni on

Osnove pokrajinskega (regionalnega) in prostorskega (urbanističnega) načrtovanja

Prof. Peter Ficko

Že v najstarejšem razdobju zgodovine je bil človek radoveden, kaj ga čaka v prihodnosti, kakor tudi s prirodnim in družbenim okoljem, v katerem stalno živi. Ta težnja se je izražala povsem zavestno. Zaradi tega je tudi dobila svoj izraz v socialni strukturi takratne družbe. Oznanjevalci prihodnosti so bili posamezniki, ki so posegali na vsa področja življenja, tako na dogajanja v prirodi kot v družbi. Pri takratni nizki stopnji družbenega razvoja je bilo to še mogoče. Toda v kasnejšem razvoju, ki je trajal več stoletij, se je znanje o prirodi in družbi vedno bolj širilo ter poglobljalo. Človekova preteklost je doživljala različna razdobja. Tudi družbeni sistemi so bili različni. V glavnem imamo tri stopnje — sužnjeposestniški, kapitalistični in končno, kot najnaprednejši, socialistični družbeni sistem. Že v drugi stopnji se je znanje človeka tako povečalo, nujnost njegovega razvoja je povzročila, da se je znanost razvijala v posamezne stroke. Teh pa ni reševal več posameznik, temveč skupine ljudi oziroma določene ustanove (institucije). Takrat se je pojavil tudi urbanizem, preoblikovalec prirodnega okolja in tekmeč prirodi s svojimi stvaritvami, v tem pa tudi glasnik za prihodnost. Kot organizirana znanost je ena najmlajših. To velja še posebej za nas. V Sloveniji smo se začeli s to dejavnostjo resneje ukvarjati šele zadnjih nekaj let.

Pojem urbanizma je zelo širok. To potrjuje že dejstvo, da je o njem precej znanstvenih definicij. V množici činiteljev, ki označujejo ta družbeni pojav, je v ospredju predvsem človek, njegove fizične, gospodarske in duhovne značilnosti, v celoti izražene v nekem družbenem in prirodnem okolju. Te pa so dobile svoj neposredni konkretni izraz v določenem geografskem okolju. Torej tam, kjer človek stalno živi (se giblje), dela in prebiva — v pokrajini in naselju (posameznih delih naselij). *Da je ta množica raznovrstnih pojavov prostorsko smotrno razporejena in oblikovana, kjer se skušajo vključevati želje posameznikov in družbe, zlasti pa je važno, da so pri tem upoštevane vse zakonitosti prirodnega okolja — v tem je glavno bistvo urbanizma. Za tako široko dejavnost pa je nujno teamsko delo, kjer tesno sodelujejo naravoslovci, družboslovci in ekonomisti, ki pripravljajo arhitekturo kot dejanskemu oblikovalcu prostora, vse potrebno gradivo.*

Zavestna potreba po urbanizaciji se je v zgodovini čutila s pojavom industrije in je njen vzrok v revolucionarnih tehnoloških odkritjih. To je povzročilo v družbenem razvoju razne strukturne spremembe. Te so se zlasti vidno odrazile v demografiji (veda o prebivalstvu), ki je pravzaprav naša osrednja dejavnost. Industrija je še v sedanjosti važnejša gospodarska dejavnost (za prihodnost napovedujejo turizem). Povzroča spremembe v poklicni strukturi prebivalstva, zlasti upadanje števila kmečkega in naraščanje industrijskega prebivalstva. Posledica industrije kot pomembne gospodarske dejavnosti je predvsem v tem, da je

priklicala koncentracijo prebivalstva čim bliže raznovrstnim industrijskim objektom. To je sprožilo intenzivno aglomeracijo prebivalstva v bližini industrije. Mestna naselja so se povečala po številu prebivalstva v takem obsegu, kot ne pomni preteklost. Ta pojav se je najprej izvršil v Angliji, koncem 18. in v začetku 19. stoletja, ki predstavlja klasično industrijsko deželo. — Vsi ti značilni raznovrstni pojavi so priklicali urbanizem kot družbeno nujno in potrebno dejavnost, brez katere si ni mogoče predstavljati skladnega razvoja družbe. To pomeni, da je Anglija tudi za urbaniste klasična dežela. Tudi za sedanost velja, da se lahko mlad urbanist v Angliji mnogo nauči in še v nekaterih drugih zahodnih deželah, ki morda z njo v nekaterih pogledih tekmujejo, čeprav pri njih prevladuje drug družbeni sistem.

Menimo, da ni potrebno preveč poudarjati, da smo pravzaprav takšno stopnjo družbenega razvoja oziroma urbanizacije začeli doživljati z nastankom socialističnega družbenega sistema, medtem ko so organizirane strokovne urbanistične ustanove začele delovati šele pred nekaj leti. Pri nas želimo marsikje doseči kaj v kratkem času, za kar je bilo drugod potrebnih več desetletij.

Zaradi tega imajo veliko prednost tam, kjer je razvoj urbanizma doživljal normalno rast, kjer ni prihajalo v razvoju družbe do nenadnih revolucionarnih skokov. Kajti vsak pojav v prirodi kot tudi v družbi zahteva določen čas, stopnjo rojstva, zorenja in zrelosti, isto seveda velja za urbanizem. Če povemo kratko: urbanizem mora biti v skladu z družbenim razvojem. V nasprotnem primeru, kadar je hitrejši družbeni razvoj, to se pri nas dogaja, potem se ne oblikuje zaželjena ubranost v prostoru, ki je edino pravilna. Urbanizem kot znanost ima čisto svoje zakonitosti, kompleks činiteljev, ki ga v svoji celoti določajo, poleg časovne opredeljenosti. Ker zahteva poglobljeno in široko delo, je njegova slabost zlasti v tem, da so urbanistična teamska dela dolgotrajna, medtem ko je za družbene pojave v sedanjosti značilno, da je za večino trajnost krajša. Na primer: Ako smo dejali, da je demografija srež urbanizma, konkretno človek, ki se hitro množi (v koroški pokrajini imamo vedno več rojstev in še pojav imigracije), da že to daje množico zaključenih pojavov, še zlasti pa bo pospešena industrializacija v bližnji prihodnosti urbanistično delo še bolj zamotala in zavlekla.

Da je urbanizem mlada znanost, kaže tudi dejstvo, da je urbanistična metodologija pri nas še nerazčiščena in nedognana. K večji sistematični prihajamo šele v zadnjem času. Metodologija postavlja za osnovo pokrajinske načrte. To pomeni večje teritorialne skupnosti, ki kažejo skupne značilnosti v prirodi in družbi tako v preteklosti kot sedanjosti, za katere pa ni nujno, da so upravno politično enotne. Taka je npr. naša koroška pokrajina. Ker je pa

sestava pokrajinskega načrta dolgotrajno delo, življenje pa nas prehiteva, kot smo zgoraj rekli, moremo dati prednost mikroregionalnemu načrtovanju, ki je pokrajina v malem oziroma njen sestavni del. Če navedemo nekaj primerov mikroregije: Črna z bližnjo okolico, Mislinja z bližnjo okolico itd. torej naselje kot tako v celoti.

Pokrajinsko planiranje mora zadovoljiti več stvari.

1. Uravnovešene prebivalstva in zaposlitve (predvsem v industriji), tako da niso potrebna masovna dnevna potovanja na delo in nazaj domov.

2. Izboljšavo in racionalizacijo prometnih poti, tako da se kar najbolj izkoristijo obstoječe trase, prav tako pa najbolj smotrno izkoristijo sredstva, ki so za to na razpolago.

3. Reorganizacijo in ureditev omrežja uslužnostnih središč (centralnih krajev) na tak način, da se za veliko večino prebivalstva zagotovi primerna dostopnost do vseh služb (oziroma uslužnostnih dejavnosti).

4. Lociranje večjih sektorjev raznih vrst neurbanske izrabe zemljišča v pokrajini na ta način, da se kar najbolj izkoristijo naravna bogastva (rezervati za pogozdovanje, rekreacijo, vodovodni rezervati itd.).

Pokrajinsko načrtovanje je torej osnova za konkretno urbanistično proizvodnjo. Naslednji delovni stopnji pravimo *urbanistično planiranje ali tudi pokrajinsko prostorsko planiranje*, katerega dejanski izraz je mikroprostorsko načrtovanje, ki se uveljavlja pri posameznih naseljih, z različnimi funkcijami in značajem. Mikroprostorsko načrtovanje ima svoj končni izraz v arhitekturnih delih.

Po teoretičnih ugotovitvah bi moralo prostorsko načrtovanje v neki pokrajini v vseh predelih iti vzporedno, ker je pokrajina navadno zaključen prirodi in družbeni organizem. Ker pa je večina pokrajin upravno politično razdeljenih, kjer pa se uveljavlja različna ekonomska intenziteta, je ta zamisel le idealna. V družbeni praksi se torej dejansko kaže povsem drugače, spet se srečujemo s pojavom, ki ne dovoljuje skladnega urbanističnega razvoja.

Vzrok temu pojavu je tudi *ekonomsko planiranje ali družbeno planiranje*, ki je časovno različno opredeljeno in odvisno od razpoložljivih finančnih sredstev. Po razvrstitvi družbenih planov imamo kratkoročne in dolgoročne, katerim pravimo tudi perspektivni načrti. Kratkoročni so enoletni družbeni plani, znani kot akcijski in zanesljivejši od perspektivnih, slednji so doslej bili omejeni na petletno razdobje, medtem ko smo sedaj v času sedemletnega perspektivnega načrta. Prav ekonomski činitelj je v urbanizmu tisti usmerjevalec, ki časovno odloča, kdaj se bodo urbanistično realizirali posamezni deli pokrajine. Zato je prostorsko oblikovanje etapno ali postopno, medtem ko je samo prostorsko planiranje časovno vezano na 30-letno razdobje.

Med najbolj zanimiva in privlačna področja vsekakor sodi mikroregionalno ure-

janje, ki je dejansko vezano na določeno naselje, na njegovo arhitekturno oblikovanje. Urbanisti pojmujejo vsako naselje kot homogeno celoto, sestavljeno iz številnih delov, ki se morajo zaradi znanstvenih zakonitosti podrediti celoti, so torej njene sestavine. Često se zaradi tega ne dajo upoštevati želje vsakega posameznika, ki navadno vidi samo sebe, ne pa homogenosti celotnega naselja, kot to zahteva sodobni urbanizem.

Pri tem se mnogokrat pripeti, da morajo urbanisti zaradi delovanja raznovrstnih činiteljev odstopiti od teoretičnih koncepcij svoje stroke. Poglavitni činitelj, ki vodi k temu, je vsekakor ekonomski, to so predvsem finančna sredstva, ki spričo tolikšne potrebe po stanovanjih narekujejo, da se mu prilagodimo.

Iz množice primerov lahko navedemo nekaj urbanističnih problemov. Vsekakor je zaradi psiholoških in socioloških dejstev koristno, da je človek v krogu svoje družine sam zase in v miru, ki je v današnji stopnji družbenega razvoja iz mentalno higienskih vzrokov nujna potreba za splošno zdravje človeka. V prostorski fiziognomiji pa takšna gradnja ustvarja videz razmetanosti naselja, ki podraža komunalne naprave, potrebne pa so tudi večje površine, medtem ko je pri nas največ problemov zaradi pomanjkanja ravnih površin. Zaradi tega so se stolpnice v dosedanjem prostorskem razmeščanju pokazale v večini pogledov kot najprikladnejše.

Urbanistično oblikovanje mora slediti v svojem razvoju dvema bistvenima vidikoma: *estetskemu in funkcionalnemu*, ki ju arhitekt kot dejanski oblikovalec prostora mora upoštevati. To dvoje pa zajema široka področja, ki jih obravnava vrsta znanosti, katerih korenine segajo ponekod daleč v preteklost. To prihaja do izraza predvsem pri estetskem oblikovanju prostora, saj mora arhitekt upoštevati dosežke arheologije, etnologije in umetnostne zgodovine, ki obravnavajo stavbarske prvine preteklosti v širšem in ožjem pogledu, vezane dejansko na značilnosti določene regije, ki jih je ta pridobila v svojem zgodovinskem razvoju.

Drugi vidik je torej funkcionalni, ki ga splošni družbeni razvoj danes postavlja v ospredje. V kompleksu činiteljev, ki določajo funkcionalni vidik, je v ospredju ekonomski, ki zahteva zaradi primanjčevanja infrastrukture (objekti družbenega standar-

da) ceneno in praktično gradnjo, poudarek temu vidiku pa dajejo tudi prirodni pogoji, za katere je značilno, da na področju koroške pokrajine primanjkuje ravnih površin.

Vsak pretirani poudarek enega ali drugega vidika lahko privede v nezdravo skrajnost. Teorija prostorskega oblikovanja pravi, da je najpriljubljenejša pot, kadar sta si oba vidika v ravnotežju. To pa je v praksi težko dosegljivo; isto velja tudi za družbene pojave, v tem prekosi priroda človeka, ki je osnova urbanizmu.

Kdor bo sodil urbanizem s širših pozicij, ki so tod splošno navedene, bo spoznal, da je prostorsko oblikovanje dolgotrajen proces, katerega proizvodne akcije so stopnjevite in vezane na daljši čas. Le na ta način se bo lahko približal tej dejavnosti in jo začel razumevati. Tako bo koristil sebi in seveda tudi družbeni skupnosti.

V poizkusu prve metodologije, ki ga je izdala naša znanstvena ustanova v Ljubljani (Urbanistični inštitut), je v ospredju demokratični postopek v urbanizmu.

Položaj strokovnjaka (oziroma strokovnjaka za pokrajinsko prostorsko načrtovanje) pri pokrajinskem razčlenjevanju je odločilen. Se pa tudi tu (pri nakazovanju pereče problematike) smotno vključujejo nestrokovnjaki oziroma zastopniki javnih interesov z ozemlja pokrajine. Njihove sugestije lahko močno pripomorejo raziskovalcu pri postavljanju strokovne sheme, da bo ta zajela res vse kritično in pereče dogajanje.

Urbanizem je torej pomembna dejavnost, ki bo v prihodnosti vzporedno s svojim razvojem pridobivala čedalje bolj na veljavi zato, ker se ukvarja s človekom, z okoljem, v katerem ta živi, in zlasti z oblikovanjem tega okolja, ki postaja čedalje bolj pomembno, zamotano in problematično. Delo našega biroja obsega tri občine — Dravograd, Ravne in Slovenj Gradec. Naša dolžnost je predvsem ta, da kot domačini poudarimo tiste značilnosti koroške pokrajine, ki so prirodno in družbeno avtohtone; da vse te lastne prvine v urbanističnem načrtovanju povežemo z vsemi sodobnimi dosežki našega družbenega razvoja, ki učinkujejo na področje naše dejavnosti. Po tej poti bomo prišli do svojih lastnih značilnosti v urbanističnem oblikovanju, ki se bodo razlikovale od drugih pokrajin, kot kaže to naša materialna in duhovna kultura, ki nam je osnova pri našem delu.

Prevalje — družbena in individualna cona,

Mežica — družbena cona,

— individualna cona,

Slovenj Gradec — družbena in individualna cona,

— individualna cona,

Dravograd — družbena in delno individualna cona.

O posameznih zazidalnih načrtih bodo govorili naši arhitekti-projektanti.

Sedaj pa nekaj besed o zazidalnem načrtu. Potrebno je, da bralce »Fuzinarja« seznanimo z vsebino zazidalnih načrtov, z drugo besedo — kaj vse zajema zazidalni načrt. Zazidalni načrt se izdeluje za etapo ureditvenega načrta ali pa že na osnovi podatkov programa. Če ni sprejet in potrjen »urbanistični program« in »ureditveni načrt«, mora biti izdelan vsaj okvirni program in perspektivni coning ureditvenega območja naselja, t. j. prostorska razporeditev — določitev posameznih con; za industrijo, za obrt in komunalno, stanovanjsko gradnjo, šole, šport in rekreacijo, cestno omrežje itd.

Na osnovi posameznih con se po potrebi izdelajo zazidalni načrti. Govorili bomo na splošno o zazidalnem načrtu za stanovanjsko gradnjo.

Preden se začne zazidava projektirati, je potrebno na terenu ugotoviti obstoječe stanje z inventarizacijo zemljišča, zgradb in komunalne opreme (ceste, vodovod, kanalizacija, električno omrežje). Tako izdelana karta služi projektantu za projektiranje objektov na prostoru, ki je namenjen za bodočo gradnjo. Zazidalni načrt mora zajemati tele elemente: lokacije zgradb, potek komunikacij z dostopi in dovozi do zgradb, zelene površine z oznako zelenja, izkoriščenost zemljišča in določitev velikosti zemljišča, ki pripada zgradbi, določitev etažnosti zgradb, določitev funkcij zgradb, oblikovalna in funkcionalna obrazložitev idejne zasnove zazidave, načelna rešitev komunalnih naprav, predračun stroškov vrednosti zazidalnega območja:

- stroški rušenja in nadomestitve,
- vrednost obstoječih zgradb,
- stroški novogradenj,
- stroški komunikacij,
- stroški ureditve zelenic,
- skupna vrednost zazidalnega območja.

Poleg gornjega je potrebno pripraviti maketo zazidave (M 1:1000 ali M 1:500) ter pravilnik o zazidavi z napotki.

Ko je zazidalni načrt v celoti pripravljen, o njem razpravljajo svet za urbanizem in komunalne zadeve in občinska skupščina, nato je dan v javno razpravo občanom (razgrnitev). Po pripombah občanov o njem ponovno sklepa občinska skupščina in ga potrdi, nato pa dostavi pristojni urbanistični inšpekciji (okrajni ali republiški), ki da svoje soglasje.

Kako pa pride do lokacijske odločbe in gradbenega dovoljenja?

Lokacijsko dovoljenje in gradbeno dovoljenje izda pristojni upravni organ občinske skupščine. Potrjeni zazidalni načrt prejme referent za gradbene in komunalne zadeve. Vsak občan, ki želi graditi, se mora najprej zglasiti pri navedenem referentu, kjer si po zazidalnem načrtu izbere lokacijo — gradbeno parcelo. Na osnovi potrdila, ki ga prejme pri gradbenem referentu, mu nato urbanistični biro izdela lokacijsko

Zazidalni načrt, lokacija in gradbeno dovoljenje

Jože Perovec, šef urbanističnega biroja

Smo pred vrati velike gradbene dejavnosti (pišemo v sredini meseca marca), predvsem individualne gradnje, kot je razvidno po prijavah oziroma interesnih za gradnjo enodružinskih hišic. Potrebe po gradbenih parcelah so velike, saj je na Ravnah povpraševanje po lokacijah prek 50, na Prevaljah prek 60, v Mežici okoli 20, v Slovenj Gradcu prek 45, za Dravograd, Črno in Mislinjo pa nimamo točnih podatkov. Računamo, da je v koroškem predelu

okoli 200 občanov, ki bi želeli pričeti z gradnjo v letošnjem letu. Vse razpoložljive gradbene parcele za individualno gradnjo so bile oddane v lanskem in letošnjem letu, zaradi tega je naš biro takoj začel izdelovati nove zazidalne načrte in že od novembra leta 1963 dalje intenzivno pripravlja zazidalne načrte za posamezne kraje.

Do sredine aprila bo pripravljenih 7 zazidalnih načrtov, in sicer:

Ravne — individualna cona,

dokumentacijo, ki zajema enake elemente, kot smo jih navedli pri zazidalnem načrtu, to so:

- izvleček iz potrjenega zazidalnega načrta,
- urbanistični podatki,
- komunalni podatki,
- geodetska podloga (situacijski načrt),
- katastrska situacija itd.

Ko prejme graditelj to dokumentacijo, jo vloži pri pristojnem upravnem organu občinske skupščine (gradbenem referentu). Ta mu izda lokacijsko dovoljenje in dovoljenje o uporabi zemljišča. Na osnovi te odločbe vloži graditelj prošnjo za izdajo gradbenega dovoljenja s priloženim projektom o gradnji objekta. Po prejemu gradbenega dovoljenja se graditelj zakoliči na osnovi načrta objekta, ki ga bo gradil, pred tem pa se lahko že zakoliči

parcela na osnovi lokacije ali potrjenega zazidalnega načrta (parcelacija zemljišča).

Od zazidalnega načrta do gradbenega dovoljenja je na prvi pogled pot zelo dolga in komplicirana, toda za graditelja mora biti čas od izbire parcele do gradbenega dovoljenja, če je zazidalni načrt potrjen, največ 20 dni, in sicer:

- v 3 do 5 dneh prejme lokacijsko dokumentacijo pri urbanističnem biroju,
- v 8 dneh lokacijsko odločbo (občina),
- v 5 dneh po vložitvi gradbenih načrtov pa gradbeno dovoljenje (občina), torej skupaj 18 dni.

Pripominjamo, da je tukajšnji biro prejel od nekaterih projektantskih organizacij projekte za individualno gradnjo, to je enodružinske hiše, ki si jih graditelji lahko ogledajo in glede na izbiro naročijo pri projektantski organizaciji.

pa v sedanji situaciji druge rešitve ni. Individualna cona, ki je predvidena po urbanističnem programu na »Piglnu«, za zdaj še ne pride v poštev za zazidavo. Reševali jo bomo vzporedno z zazidavo stanovanjske soseske na Javorniku. Pred pričetkom gradnje na Javorniku pa bo še treba urediti komunalne naprave.

Zaradi razširitve valjarne proti vzhodu bo treba v kratkem rušiti dva stanovanjska bloka (»personala« — bivša »kantina«). V teh objektih stanuje okrog 130 prebivalcev, katerim bo treba nemudoma zagotoviti nadomestna stanovanja. Ker gradbena operativna ne gradi s takim tempom, da bi lahko računali v kratkem roku na dograditev stanovanjskih blokov na Ravnah, bo treba najti drugo rešitev.

Prosilcev za stanovanja je nad 400, tu pa niso vštet še oni, ki bodo po rušitvah izgubili stanovanje. Zaradi hitre rešitve problema smo se odločili za gradnjo naselja montažnih hiš.

Glede na to, da na Ravnah ni prostora za take vrste gradenj, bomo naselje zgradili v bližini Raven, ca. 1300 metrov izven kraja, v Reki, na mestu, kjer se dolina razširi (Meleržnikov mlin).

Velikost naselja bo treba še ekonomsko utemeljiti ter preveriti možnosti ureditve vseh komunalnih naprav v naselju. Tu bo treba organizirati trgovino za osnovno prehrano, avtobusni promet med novim naseljem in Ravnami itd.

Urbanistično dokumentacijo bomo začeli takoj izdelovati, do jeseni pa naj bi bilo naselje z okoli 150 montažnimi hišicami že zgrajeno.

O gradnji stanovanj na Ravnah

Inž. arh. Franc Mezner

Nagel gospodarski razvoj kraja — širitev in novogradnja industrijskih obratov — povzroča močan in nenehen dotok nove delovne sile na Ravne. Novim prebivalcem je treba poleg stanovanja in osnovne prehrane zagotoviti tudi šole, otroškovarstvene ustanove, organizirati zdravstveno službo, obrtne in servisne usluge, kulturne ustanove ter končno omogočiti prebivalcem kraja tudi rekreacijo.

Tempo gospodarskega razvoja je tak, da sekundarna in terciarna dejavnost ne moreta v korak s primarno dejavnostjo ter je ravno zato čutiti v razvoju naselja precejšnjo disharmonijo. Kljub temu, da si družba prizadeva sinhronizirati posamezne dejavnosti in vlaga v ta namen precejšnja sredstva, bo potrebno še precej časa in denarja, da se bo to dokončno uredilo.

Urbanistični program predvideva, da bodo Ravne v tridesetih letih štejele 10.000 prebivalcev. Glede na topografske omejitve moramo izkoristiti vse razpoložljive ravne predele za blokovno izgradnjo. Zazidalni načrt za gramoznico in Suho predvideva gradnjo stanovanjskih blokov in polstolpičev s skupno kapaciteto ca. 250 stanovanj. Tudi Javorniška planota, ki meri okrog 12 hektarov, je namenjena blokovni gradnji. Tu bo nastala nova stanovanjska soseska, ki bo lahko sprejela okrog 3500 prebivalcev.

Glede na to, da ne moremo kriti potreb po stanovanjih samo z družbenimi sredstvi, je potrebno pri reševanju tega problema delno angažirati tudi privatna sredstva. Marsikdo bi si rad zgradil svojo lastno hišico, vendar naleti pri svojem prizadevanju na nepremostljivo oviro — lokacij ni več.

Kakor smo že prej omenili, smo morali zaradi topografskih omejitev rezervirati vse položne predele na Ravnah za blokovno gradnjo; tako so ostala za gradnjo individualnih hiš samo še pobočja, kjer parcele niso primerne za močnejšo zazidavo.

Zazidalni načrt za južni del Čečovja predvideva poleg drugih objektov tudi gradnjo 19 individualnih hiš. Preden se bo

pristopilo h gradnji, bo treba teren sanirati — položiti drenažo.

Zazidalni načrt za gradnjo individualnih hiš na Prežihovem vrhu je v glavnem že realiziran. S predstavitevjo voda visoke napetosti bomo v tej coni pridobili še nove parcele in bomo dopolnili že obstoječo zazidavo z okoli 25—30 stanovanjskimi enotami. S temi dodatnimi lokacijami še zdaleč ne bomo zadostili povpraševanju, vendar

K zazidalnemu načrtu za Prevalje

Inž. arh. Andrej Lodrant

Zakon o urbanističnem planiranju, izdan pred nekaj leti, je bil tudi za Prevalje že pozen. Gradnja enodružinskih hiš je zavzela tukaj »nevarno« širino. Na »tak način« so bile v minulih letih pozidane parcele, ki bi v sosednjih Ravnah predstavljale idealne lokacije za večetažne stanovanjske zgradbe. Tudi parceliranje je bilo pretirano razkošno, saj so posamezne parcele velike do 1000 m². Omenjena gradnja je zavzela žal že precejšnje površine najugodnejših gradbenih okolišev. »Ustavitev« take gradnje je bila zato nujna. Že bežna analiza namreč kaže, da bi pri taki zazidavi, ob vse večjem povpraševanju, bile Prevalje pozidane prej kot v petih letih in bi pri tako dobljeni gostoti ne mogle sprejeti niti pet tisoč stanovalcev. Kaj naj bi »počeli« torej čez pet let? Kje naj bi naselili ostalih pet tisoč prebivalcev, ki naj bi še »prišli«.

Toda to je samo ena in groba ugotovitev, ki pa je dovolj zgovorna in upravičeno narekuje bolj smotno izrabo razpoložljivega prostora. Veliko bolj razumljiva bi bila potreba po urbanističnem planiranju, če bi proučili še ostale probleme, ki bi nastali ob taki nenačrtani gradnji. Kanalizacija, prometne površine, vodovod itd. bi predstavljali nerešljive probleme ali vsaj pretirane investicije.

Zazidalni načrt za Prevalje ne načenja novega, nepozidanega predela, temveč izpolnjuje obstoječe naselje med Mežo in železniško progo od stare šole do nasipa žlindre (šlokne), sedanje »jedro«.

Nismo se čisto slučajno lotili ravno tega predela. Več ciljev ima ta odločitev.

Za gradnjo stanovanj je treba izkoristiti najprej tisto zemljišče, ki nudi za to najugodnejše pogoje. V mislih imamo tu bližino obstoječih komunalnih naprav — instalacij.

Na predelu, ki ga izdelani zazidalni načrt »rešuje«, že obstajajo kanalizacija, vodovod in električno omrežje. Tudi ceste so v glavnem že speljane. Potrebne dopolnitve tako ne bodo predstavljale nepremostljivih ovir in pretiranih investicij.

Razen omenjenega priporočila naš predlog še željo oziroma težnjo, da se z vsako novogradnjo čimbolj približamo h končni obliki (rešitvi) določenega predela. Raztresena gradilišča, ki navadno ne nudijo lepih pogledov in prizorov, onemogočajo dokončno ureditev okolice. Začasno urejanje ni interesa, predvsem pa je za take rešitve škoda vloženih sredstev.

Na Prevaljah bi do takih rezultatov prišli najprej okoli »Ahaca«, kjer so Prevalje najože in tudi sicer najbolj v redu pozidane.

Seveda bo treba tudi tukaj še marsikaj ukreniti, preden bomo dobili končno in zaželeno podobo.

Za družbeno gradnjo smo v smislu navedenega cilja določili najprej prostor za »Ahacem«, kjer so sedaj vrtnarija, zasebni vrtovi in polno raznih lesenih ut. Tukaj so predvidene tri polstolpnice in dva bloka (vse štirietazno) s po 16 stanovanji.

Tudi na ostalih predelih, predvidenih za družbeno gradnjo, smo izbrali na splošno manjše stanovanjske objekte. Družbena gradnja na Prevaljah ima glede na pogoje posebno obeležje. Tu se pojavljajo le »manjši« investitorji z omejenimi sredstvi za stanovanjsko izgradnjo.

Znano je, da je na Prevaljah največ povpraševanja po lokacijah za enodružinske hiše. V mejah možnosti smo skušali ugoditi številnim prosilcem, čeprav je jasno, da za tovrstno gradnjo tudi na Prevaljah skoraj ni več prostora. Najrealnejši izhod in kompromisna rešitev bi bila (v tem pogledu) gradnja vrstnih hiš, ki imajo po eni strani lastnosti enodružinskih hiš, po drugi pa na tak način bolj izkoristimo zemljišče in komunalne naprave.

V obravnavanem zazidalnem načrtu predvidevamo tudi prevaljski »center«, kjer naj bi kdaj stali kulturni dom, trgovski dom, zdravstveni dom in po potrebi še hotel.

Še veliko bi bilo povedati, če bi hoteli omeniti vsako novo hišo, ki jo imamo v načrtu. Dobro vemo, da bo marsikatera lokacija povzročila »hudo kri«. Zavedamo se, da vsak poseg (rušitev) terja določene težave (žrtve), vendar brez njih situacije ni mogoče zadovoljivo rešiti. Če bi se namreč ozirali na vse osebne interese, bi pravzaprav nič ne mogli narediti.

Kaj bomo dosegli z realizacijo izdelanega zazidalnega načrta, bodo najbolje povedale številke. Na celotnem zemljišču, ki ga ob-

Zazidalni načrt Prevalj

ravnava in meri ca. 19 hektarov, je sedaj 272 stanovanj s 1186 prebivalci. S predvidenimi dopolnitvami bi na isto površino prišlo še novih 367 stanovanj s 1508 prebivalci. Skupaj bi bilo torej 639 stanovanj z 2694 prebivalci, kar znaša 143 prebivalcev na hektar (sedanja gostota je 63 prebivalcev na hektar).

Teh nekaj številčk veliko pove. Tako dob-

ljena gostota za sedanjo situacijo odgovarja, ni pa izključeno, da bo tudi taka kdaj preredka. Za zdaj tako kritično ni, če smo že odločili, da na vseh več ali manj ugodnih parcelah enodružinskih hiš ne bomo več gradili. Za slednje bo nujno treba poiskati nove predele, ker je povsem jasno, da bodo ljudje še naprej zidali lastne domove celo v vedno večjem obsegu.

Stanovanjska gradnja v Mežici

Inž. arh. Albert Toff

Kakor v vseh urbanih krajih Mežiške doline, tako je tudi v Mežici stanovanjski problem zelo pereč.

Leta 1961 je štela Mežica 2510 prebivalcev. Če upoštevamo naravni prirastek prebivalstva in pa potrebo po postopni preseelitvi prebivalcev iz Žerjava, bo Mežica leta 1991 štela 4400 ljudi.

Glede na majhne zazidalne površine, ki jih imamo v Mežici še na razpolago, bo treba z njimi v bodočnosti skrajno premišljeno razpolagati in doseči pri posameznih zazidavah tudi optimalno gostoto naseljenosti.

Če pogledamo karto Mežice, vidimo na prvi pogled, da so tudi najdragocenejše parcele v središču Mežice pozidane z enodružinskimi hišami, okrog katerih so zelo veliki vrtovi. Kolikor Mežica ne bi imela perspektiv za nadaljnji razvoj, nas obstoječe stanje ne bi vznemirjalo. Gospodarski razvoj kraja pa gre tako pot, da se lahko uresniči naše programske prognoze in bo Mežica štela leta 1991 čez 4000 prebivalcev. V tem slučaju ne bomo smeli biti preveč sentimentalni do raznih enodružinskih hiš, ki

so napačno locirane in bodo ovirale nadaljnji razvoj naselja.

Za Mežico smo izdelali dva idejna zazidalna načrta. Prvi zajema območje jugozahodno od osemletke. Zemljišče je delno že pozidano z vsemi mogočimi stavbami — od enodružinske pritlične hiše in petetažnega polstolpa na eni strani, do pritličnih zidanih provizorijev z drvarnicami in štirietaznim blokom na drugi strani. Z našim predlogom zazidave skušamo ta del Mežice urediti. Če se nam to ne bo posrečilo takoj, ker predvidevamo precej rušitev, pa bo treba imeti pred očmi končno podobo tega predela, ki ga bomo uredili v večjem časovnem razdobju, kakor bodo materialne možnosti to dopuščale. Morda za ureditev tega predela najbolj zgovorno govori prav šaljivi ljudski izraz »Dachau«.

Program zazidave predvideva tu gradnjo enega petetažnega polstolpa (36 stanovanj), enega štirietaznega bloka (32 stanovanj), štirih trietažnih blokov po devet stanovanj ter 15 vrstnih hiš ter nekaj individualnih. Skupno bo torej na tem prostoru, ki meri 3,3 ha, organiziranih 122 novih stanovanj.

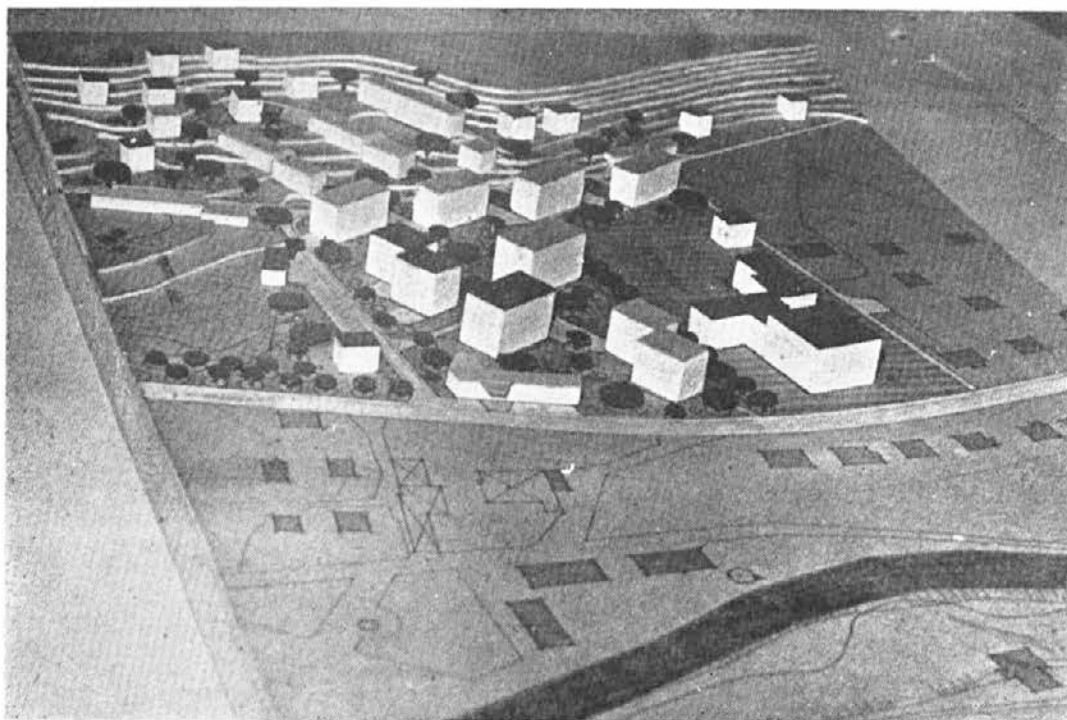
Da bi naselje do kraja uredili, bi bilo treba v določenem časovnem razdobju rušiti in nadomestiti 37 manjvrednih stanovanj, kar pa glede na sedanjo stanovanjsko krizo v bližnji bodočnosti še ne bo moglo biti uresničeno. Brez rušenja se lahko zgradi le 32-stanovanjski polstolp, če pa bi hoteli graditi 32-stanovanjski blok, bi bilo treba porušiti visokopritlično enodružinsko hišo. Vsekakor bi bilo ugodno, da bi se oba objekta (36- in 32-stanovanjski) gradila sočasno, ker bi to pocenilo gradbene stroške, obenem pa bi tudi naselje bilo proti cesti zaključeno.

Drugi zazidalni načrt obravnava severozahodni del Mežice — pod Mavrovim ter predel poleg vrtnarije.

Tu predvidevamo zazidavo z individualnimi hišami. Zemljišče je s takimi objekti delno že pozidano in lahko smatramo predlog zazidave kot dopolnitev obstoječega stanja.

Ker v Mežici že dve leti ni bilo lokacij za individualne hiše, dajemo s to zazidavo možnost interesentom, da bodo s svojimi sredstvi pomagali reševati stanovanjski problem v kraju. Zemljišče je komunalno delno že opremljeno in ne bo problemov za priključek na kanalizacijsko omrežje, vodo-od in elektriko.

Zazidalni načrt urejuje v okviru sedanjih

Zazidalni načrt družbene gradnje v Mežici

možnosti tudi vhod v Mežico. Adaptirani hotel je aktiviral center kraja, treba pa bo še urediti okolico. Manjkajo parkirni prostori in garaže. Pol podrte lope in gospodarska poslopja v soseščini ne prispevajo k lepoti kraja in jih bo treba odstraniti. Z novim samopostrežnim paviljonom na mestu, kjer stoji sedaj provizorij — skladišče ljud-

skega magazina, bo center Mežice pridobil na kvaliteti, ki jo sedaj tu pogrešamo.

Korigirati bo treba tudi cestni priključek na republiško cesto pri Toffu, da bo bolj pregleden.

Kakih večjih posegov tu za sedaj ne bo, ker tega finančne možnosti kraja ne dopuščajo.

nih lokalov pa je nujno le-te nadomestiti. Prenovitve bi terjale večja sredstva kot nova trgovina, poleg tega pa bi med adaptacijo občutno primanjkovalo trgovin.

Situacija samopostrežne trgovine v Mežici je pogojena v urbanistični rešitvi starega jedra, ki se s tem obogati in dobi dodatno funkcijo.

Lokacija je predvidena na mestu sedanje skladišča trgovskega podjetja na desnem bregu Šumca. Nova trgovina bo z ostalimi zgradbami (hotel »Peca«, pekarna in mesarija) in s stanovanjskima blokoma izoblikovala enoten, pa tudi urbanistično zaključen prostor.

Nova trgovina bo izboljšala sedanje stanje, ne bo pa zadostila vsem sedanjim, še manj pa perspektivnim potrebam kraja.

Situacija samopostrežne trgovine na Prevaljah je ugodna zaradi centralne lege in bližine bodoče avtobusne postaje. Lokacija je predvidena ob glavni cesti, med sedanjo pekarno (Arnold) in upravo trgovskega podjetja (Rifl). Na predvidenem mestu stoji dotrajan lesen provizorij, ki kvartir tamkajšnjo okolico. Parcele ob glavni cesti je treba čim bolj izkoristiti, ker so najdrago-cenejše.

Nova trgovina bo popestrila in olepšala okolico ter se bo prostorsko vključila v obstoječi gabarit.

Vsesplošen razvoj gospodarstva je zajel tudi trgovino. Novi pogoji so narekovali tudi nov način postrežbe. Uveljavlja se samopostrežni način, ki ima sledeče prednosti pred klasičnim:

1. ob istem času je postreženih več kupcev,
2. razstavljeni artikli vabijo kupca k ogledovanju in nakupovanju,
3. večja možnost izbire,
4. vsi artikli morajo biti ustrezno embalirani.

Gradnja samopostrežne trgovine v Mežici in na Prevaljah

Inž. arh. A. Lodrant in inž. arh. F. Mezner

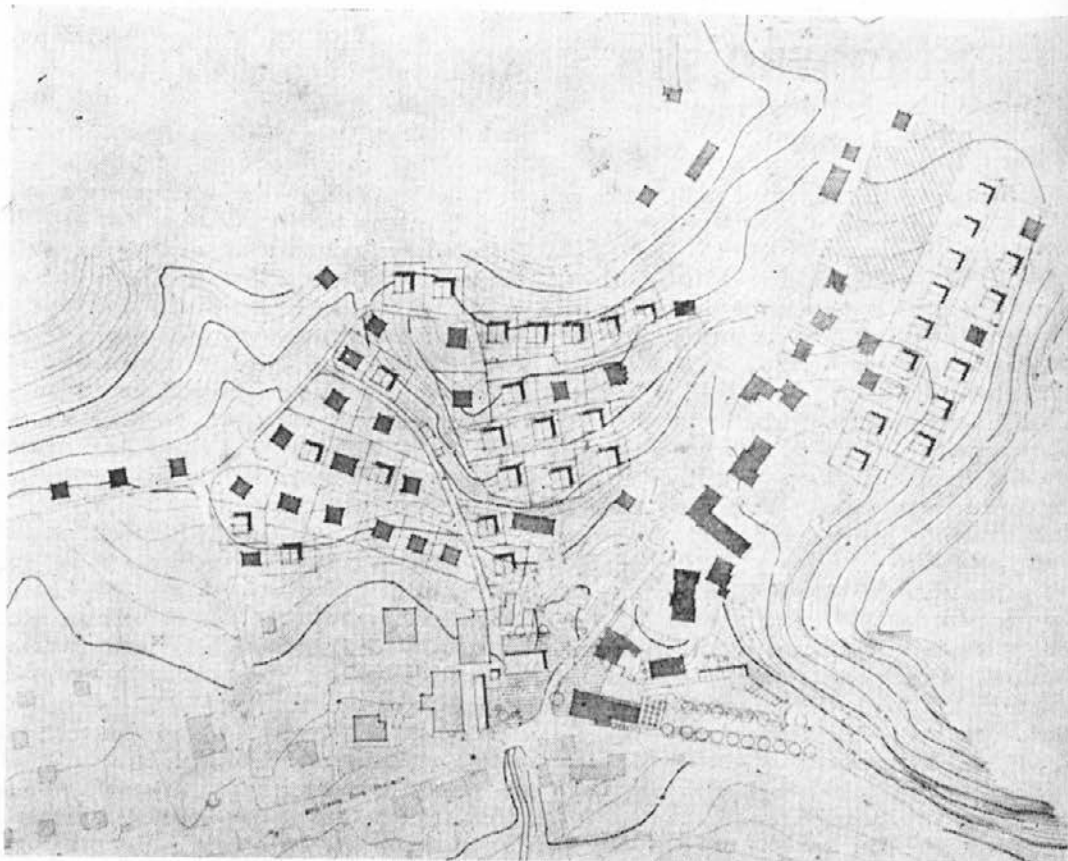
Gospodarski razvoj Mežiške doline ni bil enakomeren, in organska rast gospodarske razvitosti in družbenih služb ni dosegla ustrezne harmonije. Tako zelo prevladuje industrija, ostale gospodarske panoge, med njimi trgovina, pa so zaostale v razvoju. To je povzročilo nesorazmerje, ki negativno vpliva na proizvodnjo.

V perspektivnem razvoju Mežiške doline je predviden osnovni, glavni potrošniški center na Ravnah. V Mežici, na Prevaljah in v Črni pa potrošniška središča kot središča sosek.

Analiza trenutnega stanja trgovske mreže v Mežiški dolini je pokazala, da je potrošniški center v Mežici z ozirom na ostale centre v najslabšem položaju. To najbolj pokaže naslednja tabela:

Kraj	Trgovine v m ²	Število prodajalcev	Promet v milijon din
Ravne	649	37	466,1
Prevalje	769	39	381,7
Črna	534	26	253,5
Mežica	274	13	158,4

Na Prevaljah je trenutno manjša potreba po trgovini (z ozirom na analizo), vendar so sedanji lokali v zelo slabem stanju in ne ustrezajo potrebam. Z ukinitvijo neprimer-

Zazidalni načrt individualne cone v Mežici

K zazidalnemu načrtu za Dravograd

Inž. arh. Andrej Lodrant

Dravograd, eno od središč koroške pokrajine, ima v glavnem podobne probleme z lokacijami kot ostali urbani kraji tega predela. Tudi tukaj skušamo izpolniti najprej

da za naselje ni bil izdelan »generalni« zazidalni načrt, ampak je nastajal kot naselje iz leta v leto.

Ob »reševanju« celotnega kompleksa (ob

magistralo). Dosedanja zazidava in ureditve so strmino spremenile v terase. Zazidava tega predela, ki je potekala v letih od 1955 do 1961, je blokovna in ne presega tri etaže. To so 6- ali 9-stanovanjske zgradbe.

Izdelani (obravnavani) zazidalni načrt torej samo dopolnjuje obstoječe z novimi stanovanjskimi objekti, garažami, cestami in otroškimi igrišči.

Na parceli nasproti nove bencinske črpalke smo predvideli tri petetažne polstolpniče. To je za Dravograd nov motiv in menimo, da bo ugodno dopolnil obstoječe naselje in po svoje obogatil vtis ob prihodu potnikov, ki bodo prihajali z mariborske strani. Na bližnji parceli je prostora še za enodružinsko hišo, ki bo več kot dobrodošla.

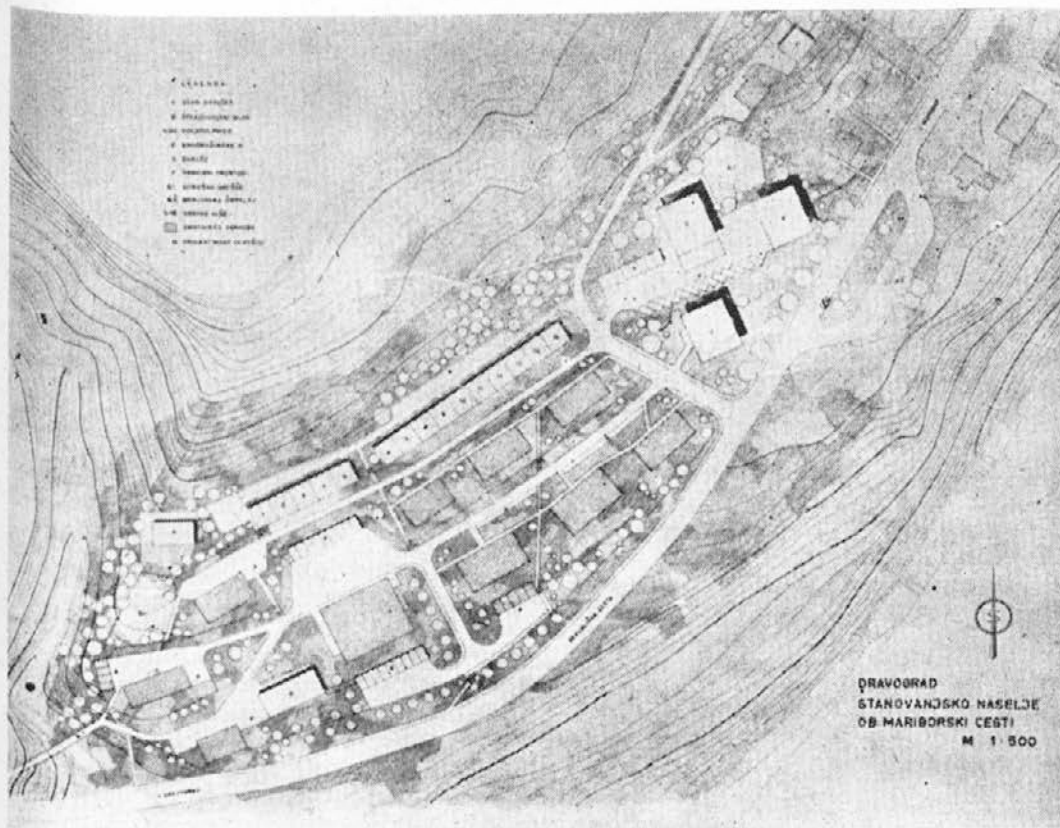
Na prostoru pod strmim pobočjem Robin-dvora, kjer je sedaj veterinarska postaja, smo predvideli vrstne hiše dvoetažnega tipa. Te bi bile deljene v dva niza, enega s petimi, drugega pa z desetimi stanovanjskimi enotami. Med upravnim poslopjem gradbenega podjetja in »bančnim« blokom naj bi bil še en devetstanovanjski blok.

S tako dopolnitvijo bi obravnavano naselje bilo v glavnem zaključeno. Bojazni, da bo morda pregosto, ni, saj je to le otok sredi zelenja. Tudi tukaj je treba komunalne naprave racionalno izkoristiti.

Za ostvaritev vsega tega ni velikih ovir. Podreti bo treba samo Plimanovo domačijo (če se ne bo že sama) in veterinarsko ambulanto.

Osnovna preskrba prebivalcev tega naselja je vezana na trgovine v Dravogradu, kar je seveda odročno. Razmišljali smo, da bi kazalo uporabiti za to upravno poslopje gradbenega podjetja, ki glede na dejavnost ne spada sem. Tu bi se dalo urediti razen trgovine še marsikaj (gospodinjiski servisi, obrtniške delavnice, klubski prostori). Seveda so to za sedaj le ideje in bo treba zato postaviti na tem področju vsaj trgovski paviljon za najnujnejše vsakdanje potrebe.

Seveda je jasno, da zazidava na Mariborski cesti ne bo rešila situacije, pravtako tudi ne razne »plombe«. V pripravi so že študije za zazidavo Robin-dvora, ki smo mu zaradi določenih razlogov dali prednost pred »Spicfeldom«.

Zazidalni načrt Mariborske ceste v Dravogradu

že načete parcele, primerno zgostiti že obstoječo zazidavo in izkoristiti posamezne primerne parcele.

V tem smislu je bil izdelan tudi zazidalni načrt za Mariborsko cesto. Obstoječe naselje ob omenjeni cesti je na prvi — bežni pogled že skoraj zaključeno, vendar podrobnejši ogled pove, da ni tako. Sedanje stanje kaže določeno urejenost, vendar je očitno,

Mariborski cesti se je pokazalo, da je možno na ta prostor z različnimi dopolnitvami namestiti še okrog 80 stanovanj v primernih oblikah (velikostih) stanovanjskih objektov oziroma stanovanjskih enot.

Obravnavano stanovanjsko naselje meri ca. 3,2 ha. Teren je nagnjen. Proti severu prehaja v strmo pobočje Robin-dvora, na jugu pa meji na republiško cesto (na severno

Zazidalni načrt Slovenj Gradca

Inž. arh. Franc Mezner

Poleg drugih zazidalnih načrtov za Slovenj Gradec je Zavod za urbanizem izdelal tudi idejni zazidalni načrt za območje Celjske ceste ter zazidalni načrt za individualno cono zahodno od obratov podjetja »Nova oprema«.

Sosedstvo ob Celjski cesti je perspektivno stanovanjsko zazidalno območje oziroma podaljšek obstoječega mestnega organizma Slovenjega Gradca.

Zemljišče, na katerem se bo razvilo novo naselje, je na severozahodu delno že pozidano, nato pa preide v agrarne površine. Na tem območju je tudi opuščeno mestno pokopališče, ki ga ohranimo kot parkovno urejeno površino.

Zemljišče, kjer bo zraslo novo naselje,

meri nekaj nad 12 ha. Tu bo živelo po dokončni izgradnji naselja nad 3000 ljudi.

Način zazidave je tak, da je človek čim bolj ločen od prometa in njegovih vplivov. Blokovno zazidavo, ki se v obliki meandra niza vzdolž Celjske ceste, sestavljajo grupe objektov, ki so med seboj povezani z balkoni. Med cesto in stanovanjskimi bloki so nanašane baterije garaž in parkirni prostori, medtem ko so na južni strani objektov urejeni dohodi. Intimni del naselja, kjer človeka ne moti promet, se odpira prav proti jugu. Tu so urejena otroška igrišča in ostale zelenice, ki so namenjene rekreaciji stanovalcev.

Vsako grupo štirih stanovanjskih blokov zaključuje na jugu skupina treh štirietaznih stolpičev.

V naselju so predvideni otroški vrtci, trgovine osnovne preskrbe, klubi in gospodinjiski servisi.

Solski center pa je predviden na »Štibu-hu«. Do tam bo urejena peš pot skozi zelenje in otrokom ne bo treba prečkati nobene prometne ceste.

Na jugovzhodu preide blokovna v individualno zazidavo. Tu je na razpolago 48 lokacij za individualne hiše, 22 enot vrstnih hiš ter 58 enot atrijskih hiš. Nekoliko južneje od stanovanjskega naselja se bo na cesti Slovenj Gradec-Velenje priključila bodoča cesta Ravne-Slovenj Gradec, ki bo razdaljo med obema centroma koroške pokrajine skrajšala za celih 12 km.

Drugi zazidalni načrt za individualno cono v Slovenjem Gradcu zajema v primeru s prej obravnavanim neznatno površino, saj meri zazidalna parcela le 2,68 ha.

Urbanistični program predvideva obrobne površine mesta za individualno zazidavo. Cona, ki smo jo obdelali, leži v severozahodni

Zazidalni načrt
Celjske ceste
v
Slovenjem Gradcu

hodnem delu Slovenjega Gradca na blagem pobočju, zahodno od obstoječe servisne ceste, ki vodi k obratom »Nova oprema«. Po programu je predvidena severovzhodno od naše cone nova stanovanjska soseska, na katero bo gravitirala obravnavana individualna cona tako glede osnovne preskrbe,

kakor tudi glede otroškega varstva in ostalih uslug. Za sedaj pa bodo stanovalci morali uporabljati trgovske kapacitete v mestnem centru — razdalja ca. 500 m.

V tej coni bo na razpolago 45 lokacij za individualne hiše.

da malo nenavadno: bilo je veliko več navdušenja za odbojko. Odbojka nam je pomenila veliko, včasih morda celo preveč.

Čemu ta poskus primerjave med prejšnjo in sedanjo ekipo? Prav gotovo ne zato, da bi ocenjeval vrednost in uspehe ene ali druge. Splošen nivo odbojke, pa tudi način igre samih ekip je danes precej drugačen, kot je bil pred leti, zato je vsako primerjanje v tem pogledu odveč. Hotel bi povedati mlajšim igralcem to, da je v športu mogoče doživeti veliko več lepega, kot doživljajo sedaj oni. Potrebno je seveda malo več športnega idealizma, malo več dobre volje, prav gotovo pa tudi nekaj več odpovedi stvarim, ki s športom nimajo prav nobene zveze. O tem, kaj naj bi šport pomenil človeku, je dobro spregovoril Zoran Polič v nekem svojem referatu, ko je dejal: »Človek se ne bavi s telesno kulturo samo zaradi zdravja (posebno, če je zdrav), niti samo zato, da bi povečal svojo delovno kondicijo (posebno, če je telesno sposoben in dobro razvit). V igri, športu, gimnastiki, plesu, planinarjenju itd. išče človek predvsem možnost, da izrazi samega sebe, da pokaže svojo moč nad naravo, tudi svojo. Hoče se dvigniti nad sedanje dosežke v telesnem ustvarjanju in v taki ustvarjalni aktivnosti oplemenjuje svojo naravo in si ustvarja veselo življenje. Takšne telesne vaje postanejo v nekem smislu umetnost plemenitenja človekove prirode z njemu lastno telesno aktivnostjo.«

Pred novim poglavjem v »karieri« ravenskih odbojkarjev

Kvalitetna odbojka je šport, ki zahteva celega človeka, dolgo vrsto let vztrajnega treninga in potrpežljivega čakanja na uspeh. Pri tem športu ni dovolj samo telesna sposobnost, visok skok, močan udarec in dober refleks. To so samo osnovni pogoji. Rutina morda v nobeni drugi kolektivni igri ne igra tolikšne vloge kot v odbojki.

Čemu ta uvod? Rad bi povedal to: če imamo na Ravnah ekipo, ki je tako kvalitetna, da spada med najboljše v državi, je to predvsem zasluga in posledica vztrajnega in sistematičnega dela z igralci, zasluga trenerja, odbora, ki je vodil klub, pa tudi igralcev samih.

Trening vrhunskih odbojkarjev je na današnji stopnji kvalitete te igre trd in naporen, kjer mora igralec do maksimuma razviti vse svoje telesne sposobnosti in popolnoma obvladati tehniko odbojke. Kljub dobrih igralcem pa uspeh ekipe še ni zagotovljen, če ekipa ni vigrana, če ni homogena kot celota. Zato sta vigravanje in taktična priprava ekipe zelo važen element pri treningu.

Za odbojgarsko ekipo »Fužinarja« je značilno, da ima odlične posameznike, da spada po igri na mreži med najboljše ekipe v državi, po igri v polju pa najmanj za razred, če ne dva, niže. Razumljivo! Vsi igralci kot posamezniki trenirajo po svojih najboljših močeh, zato je tudi njihova kvaliteta visoka. Skupni treningi celotne ekipe pa so samo priložnostni, seveda ne po krivdi vodstva kluba ali igralcev. Še posebno težavna

je pri tem naloga trenerja. Njegova dolžnost je, da pripravi ekipo vsestransko, da nauči in izpili z igralci individualno tehniko in da dobro obdelata tudi taktiko igre. Zadnje je mogoče samo s kompletno ekipo. Pri »Fužinarju« pa polovica igralcev prve ekipe, včasih celo več, živi izven Raven, v Ljubljani in drugod. Seveda se ne morejo udeleževati rednih treningov na Ravnah, zato je nujna posledica manjša vigranost. Za sedaj skušamo to pomanjkljivost reševati s krajšimi skupnimi treningi tik pred začetkom lige ali pred posameznimi važnejšimi tekmami. Čeprav samo delna, je to za sedaj edina mogoča rešitev. V slovenski ligi so bile tudi prve tekme dober, če ne najboljši skupni trening. V zvezni ligi pa bo boj za posamezna mesta in za obstanek v ligi prehud, da bi smeli računati samo s to obliko skupnega treninga.

Na Ravnah je že pred leti obstajala dobra odbojgarska ekipa, tako dobra, da je eno leto igrala celo v zvezni ligi. Urnauta v njej nismo imeli, kot celota pa je bila verjetno boljše vigrana. Sicer pa to ni nič čudnega, saj je prva šestorka bila stalna več let. Več let zaporedoma je veljala tudi ista postava, isti razpored igralcev na igrišču. Ta praksa je imela svoje prednosti, pa tudi slabosti. Posebno za mlajše igralce je bilo veliko težje.

Mislim tudi, da je bilo v prejšnji ekipi več prijateljstva med igralci. Ne samo kot ekipa, tudi kot tovariši smo bili med seboj močnejše povezani. In še nekaj, kar se sliši mor-

Prepričan sem, da se vsi ravenski odbojgarski navijači še spominjajo naše tekme z ekipo »Crvene zvezde«. Prav gotovo je bila to najlepša odbojgarska tekma, kar ste jih videli na Ravnah. Kakšno navdušenje in navijanje! Novincu v zvezni ligi je manjkalo samo par točk, pa bi premagal državnega prvaka! Kajne, da je bilo vredno gledati takšne tekme in da se jih je lepo spominjati?

Jaz pa se spominjam tudi poznejših tekem, ko smo začeli izgubljati, ko nam je zmanjkovalo izkušenosti in znanja. Spominjam se, kako je prostor okoli igrišča ostajal od tekme do tekme vse bolj prazen, kako so najbolj nestrpni navijači v najbolj kritičnih

LJUBITELJI ODBOJKE — POZOR!

Prvenstvo v zvezni odbojgarski ligi je pred durmi. Prosimo gledalce, naj bodo na tekmah športno disciplinirani in naj navijajo v mejah športa.

Ne želimo, da bi nam zaradi morebitne nediscipline zabranili igranje na Ravnah. Zato prosimo gledalce, naj pri navijanju odpadejo vsakršne žaljivke.

V slogi je moč, v športu pa zdrav športni duh.

Vodstvo OK Fužinar

trenutkih navijali proti nam, kako smo včasih namesto bodrenja slišali tudi kakšno pikro, če ne že žaljivo besedo. Res je, da so bili gledalci od prej navajeni gledati samo naše zmage, takrat pa se je vrstil poraz za porazom. Publika je bila pač razočarana!

Tudi letos bodo naši fantje igrali v zvezni ligi. Spet boste na Ravnah gledali tekme »Fužinarja« z najboljšimi ekipami v državi. Seveda si vsi želimo, da bi naši fantje zmagovali. Toda če zahtevamo od njih zmage, zahtevamo tudi mnogo dolgotrajnega in trdega treninga, veliko »garanja« in truda, česar večina gledalcev sploh ne pozna. In še to: odbojka je sama po sebi tipično živčna igra. Če pa igraš, morda še proti močnejšemu nasprotniku, kar se bo letos gotovo večkrat zgodilo, je igranje vse prej kot prijetno. Večkrat je zelo mučno. Zato naj bi vsi pomislili kdaj tudi na to, da letos naši igralci ne bodo igrali samo za svojo zabavo, ampak veliko bolj zato, da ohranijo čast svojega kluba, in ne nazadnje tudi zato, da bi nudili gledalcem čimveč športnega užitka. Zaradi tega pa pričakujejo tudi vso moralno in materialno podporo med pripravami, na tekmah pa ne glede na rezultat veliko športnega navijanja.

Prof. Jože Plešej

ZMEROM TESNEJE...

Iz tržaškega »Gospodarstva« povzemamo:

Sedaj je na svetu menda res nekako 3 milijarde ljudi. Okoli leta 2000 (torej čez dobrih petintrideset let) nas bo že dvakrat več in samo petdeset let nato že 12 milijard.

So že tu — večina živčih, ki bodo doživljali dvakratno tesnobo, in se že rodijo, ki bodo občutili štirikrat večji »dren« na svetu.

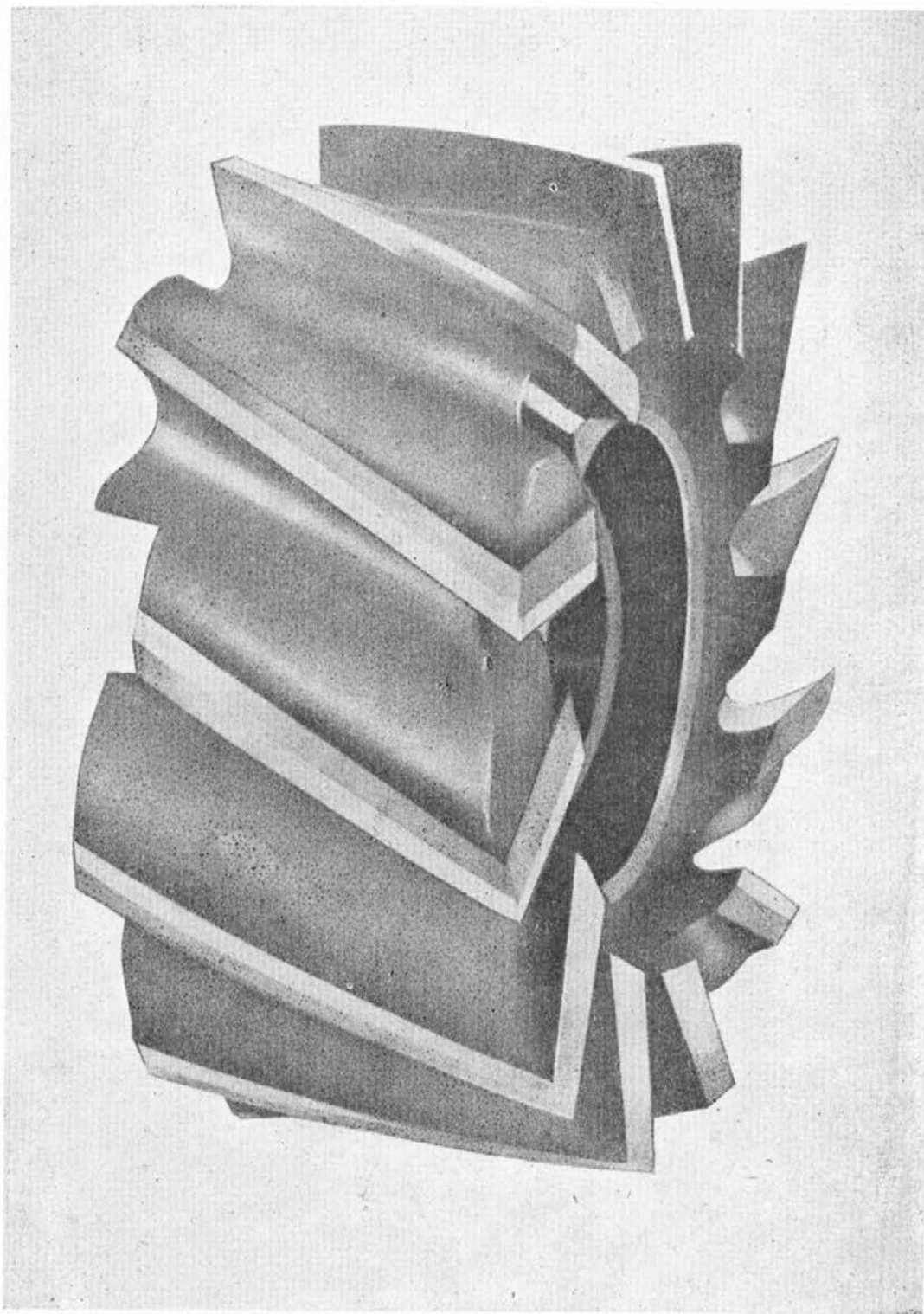
List se razgleduje, kako bo neki tedaj z enim in drugim ter se koplje iz skrbi, ampak vse bolj visi in hvala lepa! Kajti tudi naprej bo zemljanov vedno več in več, pa čeprav Evropa pri razmnoževanju čisto zadaj caplja.

PRIZNANJE RAVENSKI REŠEVALNI POSTAJI

Zdravniki bolnišnice Slovenjega Gradca so tedaj — 26. marca 1964 — objavili v Večeru posebno priznanje Reševalni postaji Ravne na Koroškem.

Poudarjena je bila njena skrb oziroma hitra povezava za upravljanje prevoznega parka čim bliže za vse take tudi hitne potrebe na terenu. Z uvedenimi signali so namreč še pravočasno zasukali reševalni voz na kraj najnujnejše potrebe (zastrupitev vse družine) ter prepeljali prizadete zares zadnjo minuto do rešitve življenj.

Ko bodo šli sedaj na še bližji korak — upravljanje prevoznega parka iz reševalne postaje prek UKV-prejemnikov in oddajnikov (brezžični telefon), jim moramo vsi pomagati.

Valjčno-čelni rezkar (kvaliteta »Elomax«)

BRIONI — OTOKI MIRU

Ob lepem, sončnem dnevu sem imel priložnost, da sem si ogledal otoke Brione.

Ves svet danes sliši in čita o Brionih! V zgodovini diplomacije so otoki zaznamovani kot shajališče šefov mnogih držav, ki se srečujejo z našim predsednikom maršalom Titom. Tam vodijo razgovore, kako ohraniti in utrditi ljubi mir na svetu, in kako razvijati miroljubno koeksistenco med različnimi državami. Tu so bila zgodovinska srečanja z burmanskim premierom U Nujem, indijskim premierom Nehrujem, egiptovskim premierom Naserjem, etiopskim cesarjem Haile Selasijem, indonezijskim premierom Sukarnom, sovjetskim

premierom in prvim sekretarjem CK KP ZSSR Nikito Hruščovom, ameriškim ministrom za zunanje zadeve Dullesom in še drugimi državniki Evrope, Azije in Afrike ter s politiki, učenjaki in drugimi javnimi osebnostmi. Med vsemi temi obiski in sestanki je Tito kot gostitelj in domačin dal urediti vse tako, da so se gostje prijetno počutili.

Na precizni geografski karti Evrope so Brioni označeni z eno samo točko, v resnici pa predstavljajo majhen arhipelag dvanajstih otokov. Nahajajo se na zapadni obali našega najlepšega polotoka Istre in so od kopnega oddvojeni s Fažaniškim karta-

Preizkus pnevmatskega vrtnega kladiva RK-21 s podporno nogo

lom, ki je širok dva do tri kilometre. Če potuješ po vzhodni obali Istre od Opatije do Labina skozi lepo Pulo in proti zapadu čez srce Istre, te pot dovede do majhnega mesta Fažane. Po nekaj minutah prijetne vožnje z motornim čolnom prispeš na Brione.

Po zemljepisni legi so Brioni na isti zemljepisni širini kot Beograd, to se pravi, da leže dokaj na severu in je klima zelo mila. Zime so blage, poletja pa prijetna. To tudi takoj opaziš, ko prideš na Brione. Otoki so okrašeni s sredozemsko vegetacijo, ki pokriva obalo in doline otokov.

Sredi arhipelaga sta dva otoka: Veliki in Mali Brioni (ali Brijuni, kakor jih ljudstvo imenuje). Površina otokov meri okoli 700 ha, obala pa je zelo razvejana, in je dolga 35 km. Največja otoka sta dolga 5, široka pa 2 km.

Lepoto Brionov so opazili že Rimljani. Zato so gradili gradove in hrame in je

mnogo teh starin še ohranjenih v arheološkem muzeju. V začetku tega stoletja pa je Brione ponovno »odkril« avstrijski industrialec Dunajčan Paul Kupelvizier. Njegov trgovski duh mu ni dal miru, in je lepoto otokov hotel spraviti v denar. Zidal je hotele in vile ter zgradil 80 km cest. Nabavil je konje — ponije, s katerimi je v modernih kočijah prevažal goste po lepi obali. Nabavil je jadnice, zgradil razna igrišča za golf, tenis, polo in odprl igralnice. Razen tega je na otoke spravil razno divjačino, ki poživlja lepoto otokov. Tako so Brioni vrsto let zbirališče avstro-ogrske aristokracije. Ko so Brione zasedli Italijani, niso vlagali kakih novih investicij, ker so se bolj zanimali za Opatijo. Brione so izkoriščali v turistične namene take, kot so jih prevzeli.

Med okupacijo so se na Brionih nahajale nemške in italijanske vojaške posadke, ki so močno opustošile lepo pokrajino. Ker se

je tam nastanil tudi nemški generalni štab, je zavezniška vojska otoke bombardirala.

Kot že rečeno, potekajo po osvoboditvi v svobodni Jugoslaviji na Brionih zelo važni zgodovinski državniški razgovori v borbi za miroljubno sodelovanje med državami in za ohranitev in utrditev miru v svetu. Služijo pa tudi za prepotrben odlih našemu neutrudnemu predsedniku maršalu Titu in njegovim najožjim sodelavcem med njihovim odgovornim in težavnim delom za blaginjo naših narodov in narodov sveta, ki si želijo miru.

Ivan Kokal

VODA

Ne bi spominjali, kje vse na svetu primanjkuje ljudem celó vode, čeprav so taki prikazi. Nikamor ne bi prišli. Kar na Ravne se ozrimo, že tu ponekod nagaja oziroma preti kdaj pa kdaj stiska.

Ceprav smo sredi alpskega sveta, kjer žuborijo bistro vode, da je veselje, pa se razmnožuje tudi črpanje obstoječih virov, da je veselje. In če ne bomo pravočasno oskrbeli novih napeljav, ki so na srečo še na razpolago, lahko tudi grdo pritisne.

Vsako leto priključimo na obstoječa zajetja nove koristnike tako na deloviščih kakor seveda tudi po domovih in že prva suša lahko nagaja. Voda enostavno več ne dotegne, pa se huduj in obiraj kogarkoli. Pač toliko več pip, pažnje pa toliko manj.

Neka odpomoč je v gospodarjenju z vodo ob vseh takih stiskah, rešitev pa samo v novem zajetju. Mislimo na bistri potok Šumc, ampak vmes je nekaj kilometrov, predvsem pa milijarda in sto milijoni.

Druge rešitve pa ni.

Da le ne bi predolgo odlašali. Šumc bo za legel.

Sedaj bo torej z ozirom na razpoložljivi vir še imenitno šlo, samo da stvar čimprej izpeljemo. Naslednja stiska, ki pa tega rodu ne bo več zadela, pa bo morala že misliti na zajetje Meže čisto pod gorami. Tisto bo že hujše.

Zadovoljne počitniške dni

Redakcija te številke je bila zaključena 15. aprila 1964.

Izdaja upravni odbor Zelezarne Ravne — Urejuje uredniški odbor — Tisk: CP Mariborski tisk v Mariboru — Odgovorni urednik: Avgust Kuhar